

Kamer van Volksvertegenwoordigers

ZITTING 1984-1985

18 JANUARI 1985

WETSONTWERP

betreffende de professionele en interprofessionele burgerlijke vennootschap en de burgerlijke vennootschap van middelen

MEMORIE VAN TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

Onze maatschappij is aan een zeer snelle evolutie onderhevig en dit zeker niet het minst in de sociale en economische sektor. Gevolg hiervan is dat de voorwaarden om een aantal traditionele vrije beroepen uit te oefenen er grondig door gewijzigd worden.

Zo is onder meer de toegang tot een aantal van deze beroepen verruimd, ook al door de democratisering van het onderwijs. De beoefenaars van deze beroepen zijn, zoals al degenen die een zelfstandige winstgevendende activiteit uitoefenen, onderworpen aan fiscale en sociale wetten die steeds complexer worden. Ook wetenschap en techniek zijn er zodanig op vooruitgegaan dat een alleenstaand vakman niet telkens meer de gezamenlijke kennis kan vergaren die hij zou moeten hebben om zijn beroep op adequate wijze uit te oefenen, wat meebrengt dat hij zich moet specialiseren, en bijgevolg, dat vaklieden van verschillende specialisaties zich moeten groeperen. Verder kan men in onze samenleving meer en meer vaststellen dat de drempelvrees voor groepswork gemakkelijker overschreden wordt en dat zelfs over de beroepen heen specialisten uit verschillende disciplines samen een team vormen.

Al deze elementen hebben tot gevolg gehad dat men naast de gewone individuele beoefenaars van beroepen verenigingen ziet ontstaan van mensen die een of andere professionele activiteit uitoefenen. De cliënt wendt zich dan niet meer tot de heer X of Mevr. Y doch tot een onderneming of een kantoor. Denken we bijvoorbeeld aan advocatenkantoren, groepspraktijken in de geneeskunde, fiscaal consulenten, deskundigen, enz. Ook interprofessioneel verenigen allerlei specialisten zich in een bedrijfsvorm: architecten, ingenieurs, informatici, bedrijfsrevisoren, juristen, enz.

De aard van het samengaan zorgt in de praktijk evenwel nog al eens voor moeilijkheden. Soms beperkt de vereniging zich tot het bijeenbrengen van een aantal materiële middelen, de infrastructuur; andere vormen bestaan in het gezamenlijk uitoefenen van de beroepsactiviteit. Zowel in het ene als in het andere geval rijzen vragen met betrekking tot de juridische structuur.

Chambre des Représentants

SESSION 1984-1985

18 JANVIER 1985

PROJET DE LOI

sur les sociétés civiles professionnelles
et interprofessionnelles
et sur les sociétés civiles de moyens

EXPOSE DES MOTIFS

MESDAMES, MESSIEURS,

Notre société connaît une évolution très rapide qui est particulièrement manifeste dans le secteur socio-économique. Les conditions dans lesquelles s'exerce un certain nombre de professions libérales traditionnelles s'en trouvent profondément modifiées.

Ainsi, certaines de ces professions sont devenues plus accessibles, notamment à la suite de la démocratisation de l'enseignement. Ceux qui les pratiquent sont, comme tous les indépendants qui exercent une activité lucrative, soumis à une législation fiscale et sociale sans cesse plus complexe. Les sciences et les techniques ont également progressé dans une telle mesure qu'un individu n'est plus toujours à même de rassembler à lui seul les connaissances requises pour l'exercice adéquat de sa profession. Il en résulte la nécessité pour lui de se spécialiser et pour divers spécialistes de se grouper. En outre, il est de plus en plus évident que la crainte devant le travail collectif s'amenuise et même que, par-delà les professions, des spécialistes appartenant à des disciplines différentes travaillent en équipe.

Tous ces faits ont pour conséquence qu'à côté des personnes exerçant de manière classique et chacune pour soi leur activité professionnelle, il se constitue des associations pratiquant pareilles activités. Dans de tels cas, le client ne s'adresse plus à M. X ou à Mme Y mais à une entreprise ou à un bureau: un bureau de conseillers fiscaux, un bureau d'experts ou un cabinet de médecine de groupe, etc. Plus encore, des spécialistes appartenant à des professions différentes tels des architectes, des ingénieurs, des informaticiens, des réviseurs d'entreprise, des juristes, etc., s'unissent en des entreprises interprofessionnelles.

Il n'est pas rare toutefois que, dans la pratique, la nature d'une telle association suscite des difficultés. Parfois, cette association se borne à mettre en commun des moyens matériels, l'infrastructure. Elle peut aussi consister en un exercice collectif de l'activité professionnelle. Dans un cas comme dans l'autre, la structure juridique est source de problèmes.

Het Burgerlijk Wetboek biedt uiteraard via de artikelen 1832 tot 1872 wel de mogelijkheid tot het oprichten van burgerlijke vennootschappen. Een zware handicap die men daarbij evenwel aantreft, bestaat in het ontbreken van de rechtspersoonlijkheid. Dezelfde hindernis kennen de bestaande feitelijke associaties die men veelal aantreft. Iedere derde-contractant vraagt voor belangrijke overeenkomsten toch het akkoord en de handtekening van alle leden van de associatie...

Reeds in zijn advies van 25 september 1968 heeft de Hoge Raad voor de Middenstand aangedrongen op « een aangepaste wetgeving die de beoefenaars van intellectuele beroepen zou toestaan binnen het raam van een burgerlijke vennootschap met rechtspersoonlijkheid gezamenlijk hun beroep uit te oefenen. »

Dit initiatief leidde tot het uitwerken van een eerste voorontwerp van wet betreffende de professionele en interprofessionele burgerlijke vennootschappen in 1975. Op het einde van datzelfde jaar werd een tweede herschreven ontwerp voor advies voorgelegd aan de Raad van State. De Raad heeft hierover op 3 juni 1976 een omstandig advies gegeven. Een interdepartementale werkgroep heeft zich vervolgens gebogen over dit ontwerp en advies met het oog op het herschrijven van dit belangrijke wetsontwerp. Te gelijker tijd werden een aantal adviezen van beroepsorganisaties ingewonnen. Gedurende de daaropvolgende jaren kwamen nog een aantal ontwerpen tot stand, doch omwille van de wisselende politieke toestanden konden zij nooit tot een goed einde worden gebracht.

De huidige Regering heeft evenwel van de aanvang de wil opgebracht eindelijk komaf te maken met deze kwestie. Samen met haar ontwerp op de eenmansonderneming met beperkte aansprakelijkheid wenst zij met onderhavig ontwerp betreffende de burgerlijke vennootschappen, met het oog op economische heropleving, een aantal instrumenten ter beschikking te stellen die het zowel de ondernemer als de beoefenaar van een intellectueel beroep moeten mogelijk maken gemakkelijker te participeren aan het economische leven.

Dit ontwerp werd een eerste maal besproken door de Minister-raad en werd goedgekeurd op 22 juli 1983.

Het eerst voorwerp liet zich in ruime mate leiden door de Franse wetgeving en door de lering die al eerder was gehaald uit de in het Belgisch recht uitgewerkte ontwerpen.

Deze tekst werd voorgelegd aan de Raad van State die op 14 mei 1984 zijn advies heeft uitgebracht.

Op 20 april 1984 deelde ook de Nationale Orde voor Advokaten zijn op- en aanmerkingen aan de Regering mee.

De Hoge Raad voor de Middenstand bracht op 19 april 1984 eveneens een advies uit.

Ofschoon zij de gezondheid van het regeringsinitiatief hebben beklemtoond, hebben voornoemde beroepen toch de aandacht gevestigd op diverse nadelen die het ontwerp inhield.

Zo sloot het oorspronkelijke ontwerp voor de toekomst de mogelijkheid uit een beroep te doen op artikel 212 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen dat de oprichting toestaat van burgerlijke vennootschappen van handelsrechtelijke aard. Nochtans werd opgemerkt dat mits een aantal voorzorgen, zoals die genomen bijvoorbeeld door de Raden van de orden van sommige beroepen, met name het reglement van 18 oktober 1983 van de Raad van de Orde van Advokaten van de Brusselse balie, die formule nu als zonder noemenswaardige moeilijkheden werd toegepast.

Binnen het raam van de professionele burgerlijke vennootschap behield het ontwerp de beroepsuitoefening aan de vennootschap zelf voor, terwijl de vennoten het beroep niet in eigen naam mochten uitoefenen. Er werd de nadruk op gelegd dat die regel, in het bijzonder voor de vrije beroepen, te streng was en onvoldoende rekening hield met de persoonlijke relatie die tussen de cliënt en zijn raadsman moet blijven bestaan.

Les articles 1832 à 1872 du Code civil permettent, bien entendu, la création de sociétés civiles mais leur absence de personnalité juridique constitue un désavantage important. Il en est de même pour les associations de fait qui sont relativement nombreuses. Pour les conventions importantes, les tiers contractants demanderont, évidemment, l'approbation et la signature de tous les membres de l'association ...

Déjà, en son avis du 25 septembre 1968, le Conseil supérieur des Classes moyennes a vivement souhaité « une législation appropriée qui permettrait aux personnes exerçant une profession intellectuelle de le faire en commun dans le cadre d'une société civile dotée de la personnalité juridique. »

Cette initiative a suscité, en 1975, l'élaboration d'un premier avant-projet de loi relatif aux sociétés civiles professionnelles et interprofessionnelles. A la fin de la même année, un second projet, remanié, a été soumis au Conseil d'Etat. Celui-ci a émis un avis circonstancié le 3 juin 1976. A la lumière dudit avis, un groupe de travail interdépartemental a retravaillé cet important projet de loi. En même temps, plusieurs organisations professionnelles étaient consultées. Au cours des années suivantes, un certain nombre de projets étaient élaborés mais ils n'ont jamais abouti en raison des aléas de la situation politique.

Le Gouvernement actuel a manifesté, dès son entrée en fonction, la volonté de résoudre ce problème. En jumelant le présent projet à celui relatif à l'entreprise personnelle à responsabilité limitée, il souhaite fournir, tant aux entrepreneurs qu'aux personnes exerçant une profession intellectuelle, des instruments permettant une participation plus active à la vie du pays et promouvoir ainsi son redressement économique.

Le premier projet gouvernemental s'inspirait étroitement de la législation française et des enseignements tirés des projets précédemment élaborés en droit belge.

Ce texte fut soumis au Conseil d'Etat qui rendit son avis le 14 mai 1984.

L'Ordre national des Avocats fit également part au Gouvernement d'observations en date du 20 avril 1984.

Le Conseil supérieur des Classes moyennes émit aussi un avis le 19 avril 1984.

Tout en soulignant le bien fondé de l'initiative gouvernementale, ces professions ont toutefois attiré l'attention sur différents inconvénients que présentait ce projet gouvernemental.

C'est ainsi que le projet initial pour l'avenir le recours à l'utilisation de l'article 212 des lois coordonnées sur les sociétés commerciales permettant la constitution de sociétés civiles à forme commerciale. Il était pourtant observé que, d'ores et déjà et moyennant certaines précautions prises, par exemple, par les Conseils des ordres de certaines professions, tel le règlement du Conseil de l'Ordre des Avocats du barreau de Bruxelles du 18 octobre 1983, cette formule était pratiquée sans difficulté majeure.

Dans le cadre de la société civile professionnelle, le projet réservait l'exercice de la profession à la société elle-même alors que les associés ne pouvaient l'exercer en leur nom propre. Il était souligné que, pour les professions libérales en particulier, cette règle était trop rigide et ne tenait pas suffisamment compte de la relation personnelle qui doit subsister entre le client et son conseil.

Tot slot bleek het stelsel van onbeperkte en hoofdelijke aansprakelijkheid voor rekening van de vennoten het nadeel te bevatten dat de vennoten — vooral dan de oudere — door eventuele schuldeisers als verantwoordelijke dreigden te worden aangewezen, a fortiori wanneer de vennootschap over weinig of geen netto activa beschikte.

De Regering meent dat aan die opmerking ruimschoots tegemoet kan worden gekomen, te meer daar in het kader van de werkzaamheden van de bijzondere Kamercommissie, belast met het onderzoek van het ontwerp van wet tot hervorming van het bedrijfsrevisoraat, een overgangsbepaling (cfr. art. 67, *Stuk nrs. 552/35* van 25 juni 1984) is uitgewerkt om voormelde kritiek teniet te doen, een bepaling die trouwens van het Parlement ruime instemming heeft verkregen. Deze bepaling verleent de hoedanigheid van revisor aan elke burgerlijke vennootschap opgericht in de vorm van een vennootschap onder gemeenschappelijke naam, een personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid of een coöperatieve vennootschap.

Als voorwaarde schrijft artikel 67 van het wetsontwerp op het revisoraat, dat einde juni door de Kamer is goedgekeurd, op het vlak van de aansprakelijkheid onder meer voor dat, telkens wanneer aan een burgerlijke maatschappij, die een van de voornoemde handelsrechtelijke vormen heeft aangenomen, een boekhoudkundige revisie wordt toevertrouwd, zij verplicht is onder haar vennoten een vertegenwoordiger aan te wijzen die belast is met de uitvoering van die opdracht in naam en voor rekening van de vennootschap. Die vertegenwoordiger is onderworpen aan dezelfde voorwaarden en draagt dezelfde aansprakelijkheid, inzonderheid op burgerrechtelijk vlak, als wanneer hij die opdracht in eigen naam en voor eigen rekening zou uitvoeren, onverminderd de hoofdelijke aansprakelijkheid van de burgerlijke vennootschap die hij vertegenwoordigt.

Het voorliggende ontwerp wil deze overgangsregeling definitief veralgemenen.

Het wetsontwerp dat u ter bespreking wordt voorgelegd strekt ertoe de oprichting mogelijk te maken van drie types van burgerlijke vennootschappen met rechtspersoonlijkheid: de professionele burgerlijke vennootschap, de interprofessionele burgerlijke vennootschap en de burgerlijke vennootschap van middelen (cfr. art. 1, 2 en 23). Elk van die burgerlijke vennootschappen heeft de keuze tussen drie vormen van handelsvennootschap: de vennootschap onder gemeenschappelijke naam, de personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid en de coöperatieve vennootschap (cfr. art. 3). Voor die drie types burgerlijke vennootschappen past het ontwerp aldus de mogelijkheid toe die wordt geboden door artikel 212 van de gecoördineerde wetten betreffende de handelsvennootschappen.

Wat de aansprakelijkheidsregeling betreft, maakt de tekst een onderscheid tussen de aansprakelijkheid voor de maatschappelijke schulden en die welke betrekking heeft op de schadevergoeding voor eventuele beroepsfouten.

In het eerste geval is de aansprakelijkheidsregeling van toepassing die voortvloeit uit de vorm van handelsvennootschap waarvoor is geopteerd. De aansprakelijkheid zal bijvoorbeeld onbeperkt zijn voor de vennootschapsvorm onder gemeenschappelijke naam; zij zal beperkt zijn indien gekozen werd voor een P.V.B.A.

Wat de gevolgen van eventuele beroepsfouten betreft, verplicht het ontwerp, zich inspirerend op het mechanisme dat werd bedacht binnen het raam van het ontwerp op het revisoraat en overeenkomstig het advies van de Raad van State, iedere vennoot persoonlijk en hoofdelijk met de professionele burgerlijke vennootschap aansprakelijk te zijn voor alle schadelijke gevolgen van de handelingen die hij bij de oefening van zijn beroep in zijn hoedanigheid van vennoot verricht.

Tot slot houdt het ontwerp rekening met de bijzondere relatie die moet blijven bestaan tussen de cliënt en zijn raadsman in een professionele burgerlijke vennootschap. Zowel de vennootschap

Enfin, le système de responsabilité illimitée et solidaire mis à charge des associés paraissait présenter l'inconvénient de faire peser sur les associés — surtout les plus âgés — le risque d'être choisis comme responsables par d'éventuels créanciers, à fortiori si la société n'avait pas ou peu d'actif net.

Le Gouvernement a considéré que ces observations pouvaient être largement rencontrées d'autant plus que, dans le cadre des travaux de la commission spéciale de la Chambre des Représentants chargée d'examiner le projet de loi relatif à la réforme du révisorat d'entreprises, une disposition transitoire (cf. art. 67, *Doc. n° 552/35* du 25 juin 1984) tendant à rencontrer les critiques évoquées ci-dessus avait été élaborée et avait recueilli un large assentiment parlementaire. Cette disposition confère la qualité de réviseur à toute société civile constituée sous la forme de société en nom collectif, de société de personnes à responsabilité limitée ou de société coopérative.

Entre autres conditions, l'article 67 du projet de loi sur le révisorat prévoit notamment, en matière de responsabilité, l'obligation, chaque fois qu'une mission de révision comptable est confiée à une société civile ayant adopté une des formes commerciales énoncées ci-dessus, de désigner parmi les associés, un représentant chargé de l'exécution de la mission au nom et pour le compte de la société. Ce représentant est soumis aux mêmes conditions et encourt les mêmes responsabilités, notamment civiles, que s'il exerçait cette mission en nom propre et pour compte propre, sans préjudice de la responsabilité solidaire de la société civile qu'il représente.

C'est ce régime transitoire que le présent projet propose de généraliser à titre définitif.

Le projet qui vous est soumis tend à permettre la création de trois types de sociétés civiles ayant la personnalité juridique: la société civile professionnelle, la société civile interprofessionnelle et la société civile de moyens (cf. art. 1er, 2 et 23). Chacune de ces sociétés civiles a le choix entre trois formes de sociétés commerciales: la société en nom collectif, la société de personnes à responsabilité limitée et la société coopérative (cf. art. 3). Le projet fait ainsi application, pour ces trois types de sociétés civiles, de la faculté ouverte par l'article 212 des lois coordonnées sur les sociétés commerciales.

En ce qui concerne le régime de responsabilité, le texte distingue la responsabilité pour les dettes sociales de celle relative aux dommages dus pour d'éventuelles fautes professionnelles.

Dans le premier cas, s'appliquera le régime de responsabilité résultant de la forme de société commerciale choisie. La responsabilité sera, par exemple, indéfinie pour la forme de société en nom collectif; elle sera limitée si le choix s'est porté sur la S.P.R.L.

Pour les conséquences d'éventuelles fautes professionnelles, ce projet, s'inspirant du mécanisme imaginé dans le cadre du projet sur le révisorat impose, conformément à l'avis du Conseil d'Etat, que chaque associé soit responsable, personnellement et solidairement avec la société civile professionnelle, de toutes les conséquences dommageables des actes qu'il accomplit dans l'exercice de sa profession en sa qualité d'associé.

Enfin, le projet tient compte de la relation particulière qui doit subsister entre le client et son conseil dans le cadre d'une société civile professionnelle. Tant la société que les associés seront

als de vennoten zijn titularis van het beroep, maar de vennoten mogen het beroep uitsluitend in hun hoedanigheid van vennoot uitoefenen (cfr. art. 1).

Bovendien is in dit ontwerp in ruime mate rekening gehouden met de opmerking die de Raad van State heeft geformuleerd in zijn adviezen van 14 mei 1984 en 10 september 1984.

..

Natuurlijke personen die hetzelfde intellectueel beroep uitoefenen, kunnen een professionele burgerlijke vennootschap oprichten

Professionele burgerlijke vennootschappen zullen aldus kunnen worden opgericht door een aantal natuurlijke personen die hetzelfde intellectueel beroep uitoefenen. Wat de interprofessionele burgerlijke vennootschappen betreft, deze kunnen worden opgericht door natuurlijke personen en door rechtspersonen die een verschillend intellectueel beroep uitoefenen op voorwaarde evenwel dat ze elkaar aanvullen. De vennootschap oefent in dit geval geen van de beroepen uit. Doch zoals voor de professionele vennootschap zullen de vennoten de beroepen uitsluitend in hun hoedanigheid van vennoot uitoefenen.

Voor de oprichting van de interprofessionele burgerlijke vennootschappen zullen een aantal bijzondere voorwaarden moeten worden vervuld. Deze regels zullen evenwel per beroep worden vastgelegd in afzonderlijke koninklijke besluiten.

Het systeem is zodanig opgevat dat de instanties die bevoegd zijn om een bepaald beroep te vertegenwoordigen, het initiatief tot reglementering van de oprichtingsvoorwaarden moeten nemen via een verzoek tot de Koning.

Een algemeen in de Ministerraad overlegd koninklijk besluit zal de modaliteiten voor de indiening van het verzoek, de procedure van het onderzoek en de eventuele afwijzing omschrijven.

Zoals reeds gesteld, heeft de oprichting van een vennootschap van middelen geen invloed op de beroepsuitoefening en betreft het alleen problemen van infrastructuur.

De interprofessionele burgerlijke vennootschappen en de burgerlijke vennootschappen van middelen genieten vanaf hun oprichting rechtspersoonlijkheid. De professionele burgerlijke vennootschappen zullen pas rechtspersoonlijkheid genieten op de dag van hun benoeming of hun inschrijving op de tabel van een beroep indien zulks vereist is voor de uitoefening van het beroep waarvan zij titularis zijn.

In de mate dat die vennootschappen een burgerlijk oogmerk maar een handelsrechtelijke vorm hebben, is het geheel van bepalingen van de gecoördineerde wetten betreffende de handelsvennootschappen welke overeenstemmen met het gekozen vennootschapstype (V.G.N., P.V.B.A. of C.V.) van toepassing (cfr. art. 3, tweede lid). Het is evenwel raadzaam gebleken een aantal eenvormige regels te bepalen voor de drie types burgerlijke vennootschappen, uit hoofde van hun specificiteit.

Zij hebben onder meer betrekking op de hoedanigheid van vennoot (art. 4) en het verlies van die hoedanigheid (art. 15 tot 18), de oprichting (art. 9 en 10) de werkwijze (art. 11 tot 14), de duur en de ontbinding (art. 19 tot 22) van de vennootschap. Deze bepalingen hebben de voorrang boven de gecoördineerde wetten betreffende de handelsvennootschappen.

De Regering heeft de reglementering tot een minimum willen beperken, vooropstellend dat de professionele burgerlijke vennootschappen dienen te worden opgericht in hoofdzaak ten voordele van de vennoten zelf. Het is slechts op basis van goede afspraken die worden gemaakt in onderling akkoord en met wederzijds respect tussen de vennoten dat een professionele en interprofessionele burgerlijke vennootschap behoorlijk zal kunnen functioneren.

titulaires de la profession mais les associés exerceront la profession exclusivement en qualité d'associé (cf. art. 1er).

Pour le surplus, le présent projet a largement tenu compte des observations techniques formulées par le Conseil d'Etat, en ses avis des 14 mai et 10 septembre 1984.

..

Des personnes physiques exerçant la même profession intellectuelle pourront constituer une société civile professionnelle.

Quant aux sociétés civiles interprofessionnelles, elles seront constituées par des personnes physiques et par des personnes morales exerçant des professions intellectuelles différentes sans doute mais nécessairement complémentaires. Dans ce cas, la société en tant que telle ne pratiquera aucune de ces professions, et, comme pour la société civile professionnelle, les associés exerceront les professions exclusivement en qualité d'associé.

La constitution des sociétés civiles interprofessionnelles sera soumise à certaines conditions particulières, fixées, pour chaque groupe de professions, par des arrêtés royaux distincts.

Les autorités habilitées à représenter une profession déterminée prendront l'initiative d'adresser au Roi une requête lui demandant de fixer ces conditions.

Un arrêté royal délibéré en Conseil des Ministres fixera la procédure à suivre pour introduire la requête, l'examiner et éventuellement la rejeter.

En revanche, la constitution d'une société civile de moyens n'influencera aucunement l'exercice de la profession et sera liée exclusivement à des questions d'infrastructure.

Les sociétés civiles interprofessionnelles et les sociétés civiles de moyens jouiront de la personnalité juridique dès leur constitution. En ce qui concerne les sociétés civiles professionnelles, elles ne jouiront de la personnalité juridique qu'à la date de leur nomination ou de leur inscription au tableau d'une profession si une telle exigence est requise pour l'exercice de la profession dont elles seront titulaires.

Dans la mesure où ces sociétés sont à objet civil mais à forme commerciale, l'ensemble des dispositions des lois coordonnées sur les sociétés commerciales correspondant au type de société choisie (S.N.C., S.P.R.L., ou S.C.) seront applicables (cf. art. 3, deuxième alinéa). Toutefois, il a paru opportun de fixer quelques règles uniformes pour les trois types de sociétés civiles en raison de leur spécificité.

Elles concernent notamment la qualité d'associés (art. 4) et la perte de cette qualité (art. 15 à 18), la constitution (art. 9 et 10), le fonctionnement (art. 11 à 14), la durée et la dissolution (art. 19 à 22) de la société. Ces dispositions priment les lois coordonnées sur les sociétés commerciales.

Le Gouvernement a voulu limiter la réglementation au maximum, étant donné que les sociétés civiles professionnelles et interprofessionnelles se constituent dans l'intérêt des associés eux-mêmes. Seules, de bonnes conventions entre ces derniers, nées d'un accord mutuel et dans le respect réciproque, permettront aux sociétés civiles professionnelles ou interprofessionnelles de fonctionner comme il convient.

Bespreking van de artikelen

Artikelen 1 en 2.

De artikelen 1 en 2 omschrijven wat onder professionele en interprofessionele burgerlijke vennootschappen dient te worden verstaan.

Een « professionele burgerlijke vennootschap » wordt opgericht tussen natuurlijke personen die zelfstandig hetzelfde intellectueel beroep uitoefenen dat bovendien onderworpen is aan een wettelijk of bij verordening geregeld statuut.

Een interprofessionele burgerlijke vennootschap wordt opgericht onder dezelfde voorwaarden, Het moet evenwel gaan om verschillende beroepen die elkaar aanvullen.

Een eerste belangrijk element betreft de regel dat het enkel natuurlijke personen zijn die een burgerlijke professionele vennootschap en een vennootschap van middelen kunnen oprichten. Een rechtspersoon kan niet deel uitmaken van een professionele vennootschap of vennootschap van middelen. De Regering wenst inderdaad dat de overeenkomst die deze nieuwe rechtsinstelling opricht een *intuitu personae* karakter heeft. Dit karakter is daarentegen niet van overwegend belang in een interprofessionele burgerlijke vennootschap te meer daar deze vennootschap het beroep niet uitoefent. Derhalve staat niets het samengaan van rechtspersonen met in voorkomend geval natuurlijke personen binnen die interprofessionele vennootschappen in de weg.

Vervolgens worden verscheidene voorwaarden vermeld. Het beroep heeft een intellectueel karakter en wordt zelfstandig uitgeoefend. Daarbij dient opgemerkt dat deze termen een ruimere inhoud hebben dan de traditionele vrije beroepen. Bedoeld wordt iedere prestatie van geestelijke arbeid verricht op zelfstandige, onafhankelijke wijze. De wet wil ook duidelijk alleen van toepassing zijn in de burgerlijke sector; vandaar de onmiddellijke toevoeging « van niet handelsrechtelijke aard ». Deze uitdrukking sluit van het toepassingsgebied van de wet onder meer de commissarissen uit, de makelaars, de handelsagenten en vooral de houders van agentschappen en zakenkantoren.

De vereiste ten slotte van een wettelijk of bij verordening geregeld statuut (vb. de notarissen via de wet van 25 ventôse jaar XI, de gerechtsdeurwaarders en advocaten via het Gerechtelijk Wetboek; de zogenaamde intellectuele beroepen op basis van de kaderwet van 1 maart 1976 tot regeling van de bescherming van de beroepstitel en de uitoefening van dienstverlenende intellectuele beroepen) moet gezien worden als een controleoperatie. De bedoeling is een soort parallelisme te creëren: de Regering wil alleen maar burgerlijke vennootschappen toelaten via beroepen die een wettelijk of bij verordening geregeld statuut bekomen hebben.

Voor de professionele burgerlijke vennootschap moet het dan gaan om personen die hetzelfde beroep uitoefenen. Immers het tweede lid van artikel 1 stelt dat daarna de vennootschap de titularis wordt van het beroep. De vennoten van een interprofessionele vennootschap daarentegen oefenen verschillende beroepen uit. Er wordt hierbij een belangrijke voorwaarde gesteld: de verschillende beroepen moeten elkaar aanvullen.

Om een te strakke regeling te vermijden, is dit criterium niet bij de wet omschreven. Dit criterium is evenwel nog strenger dan de verenigbaarheid. Inderdaad wenst de Regering niet alleen te beletten dat de regels van de onverenigbaarheid overtreden worden, zij is eveneens van mening toegedaan dat de interprofessionele vennootschap enkel beroepen moet verenigen die in de praktijk elkaar nuttig kunnen aanvullen. Hierop zal trouwens ernstig moeten worden gelet bij de uitvaardiging van de koninklijke besluiten bepaald bij artikel 9.

De instanties die bevoegd zijn om de beroepen te vertegenwoordigen kunnen zelf beslissen of het wenselijk is dat hun beroep zou worden uitgeoefend onder de vorm van interprofessionele vennootschappen. Zij richten de aanvraag terzake tot de Koning (zie art. 9).

Examen des articles

Articles 1er et 2.

Les articles 1er et 2 définissent les sociétés civiles professionnelles et interprofessionnelles.

Les termes « société civile professionnelle » désignent une société créée entre des personnes physiques exerçant à titre indépendant la même profession intellectuelle soumise à un statut légal ou réglementaire.

La société civile interprofessionnelle se constitue dans les mêmes conditions. Toutefois, il doit s'agir de professions différentes et complémentaires.

La règle qui réserve la constitution de sociétés civiles professionnelles et de sociétés civiles de moyens à des personnes physiques constitue un premier élément important. Une personne morale ne peut faire partie ni d'une société civile professionnelle ni d'une société civile de moyens. Le Gouvernement souhaite, en effet, que cette nouvelle institution juridique ait un caractère nettement *intuitu personae*. Par contre, ce caractère n'est pas prépondérant dans le cadre d'une société civile interprofessionnelle d'autant que cette société n'est pas titulaire de la profession. Il n'y a dès lors pas d'inconvénient à permettre à des personnes morales de s'associer, le cas échéant, avec des personnes physiques au sein de telles sociétés interprofessionnelles.

A cela s'ajoutent plusieurs conditions. La profession aura un caractère intellectuel et s'exercera à titre indépendant. Il convient de souligner que ces termes possèdent une acception plus vaste que celle attribuée à l'expression: « professions libérales traditionnelles ». Ils désignent, en effet, toute prestation intellectuelle effectuée de manière autonome. Il est également évident que la loi s'appliquera exclusivement au secteur civil, d'où l'adjonction des termes: « à caractère non commercial ». Cette expression exclut du champ d'application de la loi notamment les commissaires, les courtiers, les agents commerciaux et principalement les titulaires d'agences et de bureaux d'affaires.

Enfin, la possession d'un statut légal ou réglementaire (p.ex.: pour les notaires, la loi du 25 ventôse an XI; pour les huissiers de justice et avocats, le code judiciaire; pour les professions dites intellectuelles, la loi-cadre du 1er mars 1976 réglementant la protection du titre professionnel et l'exercice des professions intellectuelles prestataires de services) doit, quant à elle, permettre un contrôle. Le but est de créer un certain parallélisme: le Gouvernement désire réserver la possibilité de constituer une société civile aux seules professions possédant un statut légal ou réglementaire.

Dans le cas d'une société civile professionnelle, il s'agira de personnes exerçant la même profession, étant donné que l'article 1er, alinéa 2, prévoit que, dès sa constitution, la société est elle-même titulaire de la profession. En revanche, les associés d'une société interprofessionnelle exerceront des professions différentes. Il importe toutefois que celles-ci possèdent un caractère complémentaire.

Pour éviter toute rigidité, ce critère n'est pas défini par la loi. Ce critère est toutefois plus exigeant que celui de la simple compatibilité. En effet, le Gouvernement souhaite non seulement empêcher les infractions aux règles concernant les incompatibilités mais aussi ne voir se réunir dans une société interprofessionnelle que les seules professions susceptibles de se compléter utilement dans la pratique. Une grande importance sera accordée à ce critère lors de l'établissement des arrêtés royaux prévus par l'article 9.

Il appartiendra aux instances représentant les professions d'apprécier si elles estiment souhaitable que la profession qu'elles représentent soit exercée dans le cadre d'une société civile interprofessionnelle. A cet effet, elles adresseront une requête au Roi (art. 9).

Zodra de professionele vennootschap opgericht is, wordt de vennootschap zelf titularis van het beroep. De vennoten oefenen het beroep uitsluitend uit in hun hoedanigheid van vennoot. (art. 1, tweede lid). Een gevolg hiervan is onder meer dat de tuchtrechtsregels ook zullen gelden tegenover de professionele vennootschap (zie art. 6). Een gevolg voor de vennoot is dat hij geen lid kan zijn van andere gelijkaardige vennootschappen (zie art. 8).

Voor de interprofessionele vennootschappen is de toestand uiteraard verschillend. De vennoot blijft alleen titularis van zijn beroep; de vennootschap wordt geen titularis en is niet onderworpen aan een eventuele tuchtrechtsregeling. Zoals voor de professionele vennootschap zullen de vennoten hun beroep uitsluitend uitoefenen in de hoedanigheid van vennoot. Zij kunnen dus noch lid zijn van twee interprofessionele vennootschappen tegelijkertijd, noch van een professionele én een interprofessionele vennootschap (art. 8).

Deze wetgeving heeft vanzelfsprekend alleen betrekking op professionele en interprofessionele burgerlijke vennootschappen naar Belgisch recht. Deze wet belet op geen enkele wijze dat buitenlanders zouden deel uitmaken van dergelijke vennootschappen, dit zelfs indien ze ook vennoot zouden zijn in het buitenland. Daar waar voor bepaalde beroepen vestigingsvoorwaarden gelden voor vreemdelingen zullen deze moeten worden nageleefd.

Er weze nog aangestipt dat de ministeriële ambtenaren uitdrukkelijk worden vermeld in de artikelen 1 en 2 om tegemoet te komen aan een opmerking van de Raad van State (zie commentaar bij artikel 6).

Art. 3.

Aan deze bepaling werd een passend commentaar gewijd in de algemene inleiding. Bovendien moet worden gepreciseerd dat de burgerlijke vennootschappen bedoeld in dit ontwerp niet alleen aan de wetgeving betreffende de handelsvennootschappen zullen onderworpen zijn, maar ook aan die betreffende de boekhouding en de jaarrekeningen van de ondernemingen. Het is immers wenselijk, zowel in het belang van de vennoten als van derden, dat deze vennootschappen verplicht zijn, op dezelfde basis als de handelsvennootschappen die een gelijkaardige vorm hebben aangenomen, regelmatig de boeken te houden en de jaarrekeningen openbaar te maken, meer bepaald wanneer zij in een beperking van de aansprakelijkheid van de vennoten tot het bedrag van hun inbreng voorzien.

De Regering heeft het niet opportuun geacht de suggestie van de Raad van State te volgen en in het ontwerp uitdrukkelijk de afwijkingen te vermelden die ze wenst aan te brengen aan de wettelijke regels waarnaar wordt verwezen. Een dergelijke techniek zou inderdaad aanleiding kunnen geven tot ernstige moeilijkheden, onder meer als gevolg van de evolutie die elk der betrokken wetgevingen kan ondergaan.

De Regering meent bovendien niet dat het moeilijk zal zijn aan de hand van de bijzondere bepalingen vervat in dit ontwerp, de wijzigingen af te leiden die worden aangebracht aan de wetteksten die in bijkomende orde van toepassing zijn. De regel dat wat de professionele en interprofessionele vennootschappen betreft, het centrum van de activiteit gelegen is in de beroepsuitoefening, en niet in het kapitaal van de burgerlijke vennootschap, heeft aldus niet tot gevolg dat er zou worden afgeweken van de bepalingen van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen betreffende de vorming van dit kapitaal (zie artikel 120 zoals het gewijzigd wordt bij artikel 43 van de wet van tot wijziging van de wetten op de handelsvennootschappen, gecoördineerd op 30 november 1935). De bepaling dat iedere vennoot slechts over één stem beschikt op de algemene vergadering, regelt evenmin de vraag over de verdeling van de winsten en de verliezen.

Dès la constitution de la société professionnelle, celle-ci est titulaire de la profession. Quant aux associés, ils exercent la profession exclusivement en qualité d'associé (art. 1er, deuxième alinéa). Il en résulte, entre autres, que les règles disciplinaires valent tant à l'égard des associés qu'à l'égard de la société professionnelle (voir art. 6). Pour les associés, faire partie d'autres sociétés semblables leur est interdit (voir art. 8).

La situation des sociétés interprofessionnelles est évidemment différentes : les associés restent seuls titulaires de leur profession mais la société ne le devient pas si bien qu'elle ne se trouve pas soumise à des règles disciplinaires. Toutefois, comme dans le cas des sociétés professionnelles, les associés exercent leur profession exclusivement en qualité d'associé. Ils ne peuvent être en même temps membres ni de deux sociétés interprofessionnelles ni d'une société professionnelle et d'une société interprofessionnelle (art. 8).

Le présent projet de loi s'applique exclusivement aux sociétés civiles professionnelles et interprofessionnelles de droit belge. Il n'y a cependant aucun empêchement à ce que des non-nationaux en soient membres, même si, à l'étranger, ils sont déjà membres d'une autre société. Lorsque, pour certaines professions, des conditions d'établissement sont applicables aux étrangers, celles-ci devront être respectées.

Il faut encore signaler que les officiers ministériels sont mentionnés explicitement dans les articles 1er et 2 afin de rencontrer une observation formulée par le Conseil d'Etat (voir le commentaire à l'article 6).

Art. 3.

Cette disposition a fait l'objet d'un commentaire approprié dans le cadre des considérations générales énoncées ci-dessus. Précisons en outre, que les sociétés civiles visées par le présent projet seront soumises non seulement à la législation sur les sociétés commerciales mais aussi à celle sur la comptabilité et les comptes annuels des entreprises. Il est en effet souhaitable dans l'intérêt tant des associés que des tiers que ces sociétés aient l'obligation, au même titre que les sociétés commerciales constituées sous la même forme, de tenir une comptabilité complète et régulière et de publier leurs comptes annuels, notamment lorsqu'elles comportent une limitation de la responsabilité des associés au montant de leur mise.

Le Gouvernement n'a pas cru opportun de suivre la suggestion du Conseil d'Etat et d'inscrire expressément dans le projet les dérogations qu'il tend apporter aux législations auxquelles il se réfère. Cette technique pourrait engendrer de sérieuses difficultés notamment suite à l'évolution que suivra chacune des législations concernées.

Par ailleurs, il ne paraît pas au Gouvernement qu'il soit délicat de déduire des dispositions particulières contenues dans le présent projet les dérogations qu'elles apportent aux législations applicables à titre résiduaire. Ainsi la disposition selon laquelle l'essence de l'activité des sociétés civiles professionnelles et interprofessionnelles réside dans l'exercice d'une profession et non dans le capital de la société civile, n'entraîne pas qu'il soit dérogé aux règles retenues par les lois coordonnées sur les sociétés commerciales relatives à la formation dudit capital (voyez l'article 120 tel que modifié par l'article 43 de la loi du ... modifiant les lois sur les sociétés commerciales, coordonnées le 30 novembre 1935). De même la disposition selon laquelle chaque associé ne dispose que d'une seule voix à l'assemblée générale ne règle pas la question de la répartition des gains et des pertes.

Art. 4.

Artikel 4 strekt ertoe als vennoot een geldschieder uit te sluiten die niet daarenboven het beroep uitoefent. Verder preciseert de tekst dat in de hoedanigheid van vennoot niet alleen de personen kunnen worden toegelaten die reeds het beroep uitoefenen, maar ook alle personen die alle voorwaarden daartoe vervullen op het ogenblik dat zij tot de vennootschap toetreden. Het is met andere woorden niet noodzakelijk het beroep reeds te voren te hebben uitgeoefend om lid van een burgerlijke vennootschap te kunnen worden; het volstaat dat men het beroep regelmatig kan uitoefenen op het ogenblik dat de vennootschap wordt opgericht. Door regelmatige uitoefening op het ogenblik van de oprichting van de vennootschap dient te worden verstaan dat aan alle vereiste formaliteiten is voldaan. Dit geldt, in voorkomend geval, voor de eedaflegging.

Het tweede lid betreft het bijzondere geval dat, voor de uitoefening van een beroep, de kandidaatvennoot moet benoemd of ingeschreven worden op de tabel van een beroep. Deze benoeming of inschrijving moet ten laatste tegelijkertijd gebeuren met de oprichting van de vennootschap.

Art. 5.

Deze bepaling werd reeds besproken in de algemene toelichting. De inroepbaarheid tegen derden van de akte van vennootschap wordt inzonderheid geregeld door artikel 10, § 4, van de gecoördineerde wetten betreffende de handelsvennootschappen.

Het tweede lid heeft betrekking op de professionele burgerlijke vennootschap die het beroep uitoefent en die derhalve, zoals een kandidaatvennoot die in artikel 4 wordt besproken, om het beroep uit te oefenen, kan benoemd worden of ingeschreven op de tabel van een beroep. In dat geval verkrijgt zij pas rechtspersoonlijkheid op de datum van die inschrijving of benoeming, waartoe het verzoek moet worden gedaan door alle vennoten die optreden namens de vennootschap in oprichting.

Art. 6.

In zijn advies van 14 mei 1984 heeft de Raad van State twee zaken doen opmerken. Ten eerste was het, om alle twijfels weg te nemen, noodzakelijk dat de tekst zelf van het ontwerp en niet alleen zijn memorie van toelichting uitdrukkelijk de toepassing ervan op de ministeriële ambtenaren vermeldde. De tweede opmerking had betrekking op de weerslag van het ontwerp op het wettelijk statuut van die beroepen. De Raad van State meldde: « Allereerst zullen bijzondere regels moeten worden aangenomen opdat een burgerlijke vennootschap van notarissen zelf titularis kan zijn van een notariskantoor (cfr. art. 1, tweede lid). Die regels brengen zeker een wijziging mee van de wet van 25 ventôse jaar XI tot regeling van het notarisambt, en van het besluit van 2 nivôse jaar XII betreffende de instelling en de organisatie van de kamers van notarissen, maar zij doen ook nieuwe problemen rijzen zoals deze: wordt er per gerechtelijk arrondissement een beperkt aantal vennootschappen toegelaten? Wanneer de vennootschap ontbonden wordt doordat, op één na, alle vennoten verdwenen zijn, wordt de enige overgebleven vennoot dan titularis van het kantoor? »

Ten einde aan die opmerkingen tegemoet te komen en vóór de toepassing van onderhavige wet de aanpassing mogelijk te maken van de wettelijke bepalingen tot vaststelling van het statuut van de ministeriële ambtenaren, had de Regering via artikel 6 van het ontwerp de Koning de zorg toevertrouwd de nodige schikkingen te treffen in een in Ministerraad overlegd besluit dat door het Parlement moet worden bekrachtigd.

De ministeriële ambtenaren worden in dit ontwerp uitdrukkelijk vermeld in de artikelen 1 en 2.

Art. 4.

L'article 4 a pour objet d'exclure comme associé un bailleur de fonds qui ne serait pas, en outre, titulaire de la profession. Pour le surplus, le texte précise que peuvent être admis en qualité d'associé non seulement les personnes qui exercent déjà la profession mais également celles qui remplissent toutes les conditions pour ce faire lors de son entrée en société. En d'autres mots, il n'est pas nécessaire d'avoir déjà exercé préalablement, la profession pour pouvoir devenir membre d'une société civile; il suffit d'être en état de l'exercer régulièrement au moment de la constitution de la société. Par exercice régulier au moment de la constitution de la société, il faut entendre l'accomplissement de toutes les formalités requises. Il en est ainsi, le cas échéant, de la prestation de serment.

Le deuxième alinéa a trait au cas particulier dans lequel le candidat-associé doit, pour exercer la profession, faire l'objet d'une nomination ou d'une inscription au tableau d'une profession. La nomination ou l'inscription doit intervenir au plus tard concomitamment avec la constitution de la société.

Art. 5.

Cette disposition a déjà été commentée dans l'exposé général. L'opposabilité aux tiers de l'acte de société est réglée, en particulier par l'article 10, § 4, des lois coordonnées sur les sociétés commerciales.

Le deuxième alinéa a trait à la société civile professionnelle qui est titulaire de la profession et qui, dès lors, comme dans le cas d'un candidat-associé commenté sous l'article 4, peut faire l'objet, pour exercer la profession, d'une nomination ou d'une inscription au tableau d'une profession. La personnalité juridique n'est acquise, en pareil cas, qu'à la date de cette inscription ou de cette nomination dont la demande doit être introduite par tous les associés agissant au nom de la société en formation.

Art. 6.

En son avis du 14 mai 1984, le Conseil d'Etat a fait observer deux choses. La première, c'est que, pour éviter tout doute, il était souhaitable que le texte même du projet, et pas seulement son exposé des motifs, mentionne explicitement son application aux officiers ministériels. La seconde observation avait trait aux incidences du projet sur le statut législatif de ces professions. Le Conseil d'Etat a souligné que « des règles particulières devront être adoptées pour permettre à une société civile de notaires d'être elle-même titulaire d'un office notarial (cf. art. 1er, deuxième alinéa). Ces règles entraînent certes la modification de la loi du 25 ventôse an XII relatif à l'établissement et à l'organisation des chambres des notaires, mais aussi elles portent sur des problèmes nouveaux, comme ceux-ci: y a-t-il un nombre limité de sociétés autorisées par arrondissement judiciaire? La disparition de tous les associés, sauf un, a pour effet de dissoudre la société mais l'unique associé restant devient-il titulaire de l'étude? »

En vue de rencontrer ces observations et de permettre, préalablement à l'application de la présente loi, l'adaptation des dispositions légales fixant le statut des officiers ministériels, le Gouvernement avait confié au Roi par l'article 6 du projet, le soin de prendre les dispositions nécessaires par arrêté délibéré en Conseil des Ministres et soumis à ratification parlementaire.

Dans le présent projet les officiers ministériels sont mentionnés explicitement dans les articles 1er et 2.

De Raad van State (in zijn advies van 10 september 1984) vestigt evenwel de aandacht van de Regering op het feit dat naast de ministeriële ambtenaren talrijke andere beroepen eveneens beheerst worden door wetbepalingen of door bepalingen die kracht van wet hebben en dat die bepalingen ook zullen moeten worden gewijzigd of aangevuld voordat het ontwerp toegepast kan worden op de beroepen waarvan zij het statuut regelen. Men zou dus de machtiging aan de Koning moeten uitbreiden tot alle beroepen.

De Raad van State merkt verder op dat de wijzigingen en aanvullingen welke aan de teksten aangebracht zullen moeten worden, heel wat belangrijker blijken te zijn en dat het niet zal gaan om een louter « in overeenstemming brengen ». De Raad van State besluit met te stellen dat de Regering zal dienen te kiezen tussen een ontwerp van wet dat voor elk beroep alle noodzakelijke wijzigingen bevat of een machtiging die aan de Koning een veel grotere bevoegdheid tot aanpassing van de wetteksten zou verlenen.

Ten einde de uitwerking van het wetsontwerp niet verder meer te vertragen heeft de Regering geopteerd voor de gezamenlijke toepassing van beide systemen. De § 1 van artikel 6 bevat vijf basisprincipes betreffende de uitoefening door professionele burgerlijke vennootschappen van de in deze wet bedoelde beroepen. Deze regels zijn rechtstreeks toepasselijk en wijzigen voor elk beroep de nu bestaande bepalingen met het oog op de uitoefening van het beroep door een professionele burgerlijke vennootschap. Ingeval deze basisbeginselen niet zouden volstaan en om snel aan elke moeilijkheid te verhelpen, stelt de Regering in § 2 voor de Koning te machtigen om bij koninklijk besluit de wettelijke bepalingen houdende het statuut van een beroep aan te passen. Er dient aangestipt dat de Koning slechts één koninklijk besluit voor elk beroep kan nemen en dat dit koninklijk besluit slechts in werking kan treden na bekrachtiging bij wet. De inwerkingtreding van deze wet en van de in artikel 6, § 1, vermelde beginselen is uiteraard niet ondergeschikt aan de aanwending door de Koning van deze mogelijkheid, die wel eens niet noodzakelijk kan blijken. Het is immers mogelijk dat voor een of ander beroep de basisbeginselen volstaan om de uitoefening van het beroep door een professionele burgerlijke vennootschap mogelijk te maken. Het is aangewezen dat in dit kader wordt overgegaan tot het raadplegen van de bevoegde organen van de betrokken beroepen.

Het eerste principe van artikel 6, § 1, bepaalt dat alle leden van een professionele burgerlijke vennootschap moeten voldoen aan de voorwaarden inzake de toegang tot het beroep opdat de vennootschap eraan zou kunnen voldoen. In een professionele burgerlijke vennootschap « notaris » moet elke vennoot notaris zijn benoemd.

De professionele burgerlijke vennootschap kan geen lid zijn van de organen of overheden van een beroep noch stemrecht of een recht om deel te nemen aan de verkiezingen bekomen. Alleen de vennoot kan deelnemen aan de stemming of zich kandidaat stellen.

De professionele burgerlijke vennootschappen worden titularis van het beroep en zijn bijgevolg onderworpen aan de tuchtrechtelijke regels. Zo bijvoorbeeld zal de professionele burgerlijke vennootschap van advocaten dienen ingeschreven te worden op het tableau van de Orde en de deontologische regels van de advocaten moeten naleven. De betrokken vennoten zelf blijven eveneens gebonden door de tuchtrechtsregels te meer daar zij titularissen van het beroep blijven. Sancties uitgesproken tegen de professionele burgerlijke vennootschap kunnen soms gevolgen hebben voor de vennoten die helemaal niet met de betwiste feiten betrokken waren. Deze vennoten kunnen zich dan eventueel uit de vennootschap terugtrekken. Onafgezien van deze vermindering van de tuchtrechtelijke aansprakelijkheid, zullen de voor de uitoefening van de discipline bevoegde instanties er toch zorg moeten voor dragen na te gaan of de sancties enkel moeten gelden voor de schuldige vennoten dan wel moeten uitgebreid worden tot de vennootschap zelf.

Le Conseil d'Etat (l'avis du 10 septembre 1984) attire toutefois l'attention du Gouvernement sur le fait que de nombreuses fonctions, autres que les officiers ministériels, sont également régies par des dispositions légales ou ayant force de loi et que ces dispositions devront aussi être modifiées ou complétées avant que le projet puisse être appliqué aux professions dont elles organisent le statut. Il faudrait donc généraliser l'habilitation donnée au Roi à toutes les professions.

Le Conseil d'Etat observe en plus que les modifications et compléments à apporter aux textes se révéleront sensiblement plus importants et qu'il ne s'agira pas seulement de « mises en concordance ». Le Conseil d'Etat conclut que le Gouvernement devra choisir entre un projet de loi comprenant toutes les modifications nécessaires pour chaque profession ou une habilitation qui donnerait au Roi un plus grand pouvoir d'adaptation des textes légaux.

Afin de ne pas retarder encore la mise en œuvre du projet de loi, le Gouvernement a opté pour l'utilisation des deux procédés conjointement. Le § 1er de l'article 6 énonce cinq principes de base concernant l'exercice par des sociétés civiles professionnelles des professions visées dans la présente loi. Ces règles sont directement applicables et modifient les dispositions actuellement existantes pour chaque profession concernée en vue de permettre l'exercice de la profession par une société civile professionnelle. Pour le cas où ces principes ne seraient pas suffisants et afin de remédier rapidement à toute difficulté, le Gouvernement propose, dans le § 2, d'accorder au Roi le pouvoir d'adapter par arrêté royal les dispositions légales fixant le statut d'une profession. Il est à noter que le Roi ne pourra prendre qu'un seul arrêté royal pour chaque profession et que cet arrêté n'entrera en vigueur qu'après ratification par la loi. L'entrée en vigueur de la présente loi et des principes visés à l'article 6, § 1er, ne sera évidemment pas subordonnée à l'utilisation de cette faculté par le Roi qui pourrait ne pas s'avérer nécessaire. Il est bien possible que pour l'une ou l'autre profession ces principes sont suffisants pour permettre l'exercice de la profession par une société civile professionnelle. Dans ce cadre, il faudra procéder à toute consultation utile des organes compétents des professions concernées.

La première règle prévue par l'article 6, § 1er, dispose que tous les membres d'une société civile professionnelle doivent répondre aux conditions d'accès à la profession pour que la société puisse y répondre. Dans une société civile professionnelle « notaire » il faudra que chaque associé soit nommé notaire.

La société civile professionnelle ne peut pas être membre des organes et autorités de la profession ni obtenir un droit de vote ou d'élection. Seul l'associé peut participer au vote et se présenter comme candidat.

Les sociétés civiles professionnelles deviendront titulaires de la profession et seront par conséquent soumises aux règles disciplinaires. Ainsi, une société civile professionnelle constituée par des avocats devra être inscrite au tableau de l'Ordre et respectera la déontologie des avocats. Les règles disciplinaires continueront cependant à s'appliquer aux associés eux-mêmes d'autant plus qu'ils restent aussi titulaires de la profession. Des sanctions prononcées contre la société civile professionnelle pourront avoir des conséquences à l'égard des associés qui parfois seront restés étrangers aux faits critiqués. Ces associés pourront se retirer de la société. Indépendamment de cette atténuation de la responsabilité disciplinaire, les autorités habilitées à exercer la discipline prendront soin d'apprécier si les sanctions doivent s'appliquer aux seuls associés fautifs ou s'étendre à la société elle-même.

De beroepsorden zullen anderzijds hun tuchtreglement moeten aanpassen aan deze nieuwe toestand.

In zijn advies van 14 mei 1984 stelt de Raad van State dat aangezien de leden van een professionele burgerlijke vennootschap de beroepswerkzaamheid alleen (...) in hoedanigheid van vennoot mogen uitoefenen, daar blijkbaar uit voortvloeit dat de zetel van de vennootschap (...) bepalend is voor de overheid aan wie de uitoefening van het tuchtgezag toekomt.

Anderzijds zullen de beroepsorden hun tuchtreglement moeten aanpassen aan deze nieuwe toestand. De Raad van State vervolgt aldus: « Die regeling is alleen dan noodzakelijk als men aanneemt dat de leden van de vennootschap behoren tot een en dezelfde beroepsorganisatie, welke die van de vereniging zelf zou zijn.

» Als voorbeeld moge worden aangehaald dat het ontwerp van wet houdende wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op de oprichting van twee Orden van advocaten in het gerechtelijk arrondissement Brussel, de vrije samenwerking toestaat tussen de advocaten van de twee Orden, waarbij een ieder onderworpen blijft aan het gezag van de overheid van zijn Orde (zie verslag namens de Commissie voor de Justitie van de Senaat, *Gedr. Stuk* nr. 598 (1983-1984), nr. 2, blz. 2, en het protocol betreffende de nieuwe structuren van de Brusselse balie, dat bij dit verslag is gevoegd, zelfde stuk, blz. 20). »

In werkelijkheid verbiedt het ontwerp niet dat de vennoten, die eveneens het beroep uitoefenen (art. 1, tweede lid), indien zij bijvoorbeeld advocaat zijn, ingeschreven worden op de tabellen van Orde van verschillende gerechtelijke arrondissementen. In dat geval zou de tuchtrechtelijke overheid ook kunnen verschillen voor de eigenlijke vennootschap en sommige van haar vennoten.

In betreffend advies stelt de Raad van State tevens vast dat het artikel alleen slaat op de professionele burgerlijke vennootschap. « Voor de interprofessionele burgerlijke vennootschap is er geen zodanige sanctiebepaling. Men kan zich afvragen of hier niet in een leemte dient te worden voorzien, door, bijvoorbeeld, aan de Procureur des Konings een soortgelijke bevoegdheid te verlenen als hij bezit krachtens artikel 18 van de wet van 27 juni 1921 waarbij aan de verenigingen zonder winstgevend doel en aan de instellingen van openbaar nut rechtspersoonlijkheid wordt verleend ».

In zijn artikel 21, ingevoegd in afdeling V betreffende de duur en de ontbinding van de vennootschap, gaat het ontwerp in op deze suggestie van de Raad van State.

Wanneer voor een beroep de bevoegdheid der titularissen territoriaal is beperkt, kunnen enkel vennoten met een standplaats in het zelfde gebied zich verenigen in een professionele burgerlijke vennootschap. Dit is bijvoorbeeld het geval voor gerechtsdeurwaarders en notarissen.

Wanneer het kader voor de titularissen van een beroep beperkt is, wordt de professionele burgerlijke vennootschap niet als een afzonderlijke éénheid meegeteld. Het kader wordt dus bepaald per natuurlijke persoon (bijvoorbeeld voor de notarissen, gerechtsdeurwaarders).

De in de § 1 vermelde beginselen en de aan de Koning verleende machtiging (§ 2) wijzigen geenszins de tegenwoordig aan de professionele gezagsorganen toegekende prerogatieven. Deze worden bevoegd geacht om de oprichting van een vereniging afhankelijk te stellen van voorwaarden die de naleving van de voor het beroep geldende beginselen moeten verzekeren. Na de inwerkingtreding van deze wet zullen deze overheden de bevoegdheid bewaren om aan de bij de wet bepaalde voorwaarden andere voorwaarden toe te voegen die verenigbaar zouden zijn met de wet en zouden ingegeven zijn door het verlangen om de voor het beroep geldende deontologische beginselen, met eventuele aanpassing, te handhaven.

Par ailleurs, les ordres professionnels devront adapter leur règlement disciplinaire à la situation nouvelle.

Le Conseil d'Etat, en son avis du 14 mai 1984, observe qu'étant donné que les membres de la société civile professionnelle ne peuvent exercer l'activité professionnelle qu'exclusivement en qualité d'associé, il en résulte apparemment que le siège de la société (...) détermine l'autorité à qui revient l'exercice du pouvoir disciplinaire.

Toutefois, ajoute le Conseil d'Etat, « cette solution ne s'impose que si l'on admet que les membres de l'association dépendent d'une seule et même organisation professionnelle qui serait celle de l'association elle-même.

» Il y a lieu de signaler, à titre d'exemple, que le projet de loi portant modification du Code judiciaire en vue de la constitution de deux Ordres d'avocats dans l'arrondissement judiciaire de Bruxelles, admet la liberté de collaboration entre les avocats des deux ordres, chacun restant soumis à la discipline des autorités de son ordre (voir rapport fait au nom de la Commission de la Justice du Sénat, *Doc. parl.* n° 598 (1983-1984), n° 2, p. 2, et le protocole d'accord relatif aux nouvelles structures du barreau de Bruxelles annexé à ce rapport, même document, p. 20). »

En réalité, le projet n'interdit pas que les associés, également titulaires de la profession (cf. art. 1er, deuxième alinéa) soient inscrits, s'il s'agit par exemple d'avocats, aux tableaux de l'Ordre d'arrondissements judiciaires différents. En pareils cas, l'autorité disciplinaire pourrait être également différente pour la société proprement dite et certains de ses associés.

En ce même avis, le Conseil d'Etat constatait également que cet article ne visait que la société civile professionnelle. « La société civile interprofessionnelle échappe à toute sanction analogue. On peut se demander s'il n'y a pas là une lacune qu'il conviendrait de combler, par exemple, en conférant au Procureur du Roi un pouvoir semblable à celui qu'il détient en vertu de l'article 18 de la loi du 27 juin 1921, accordant la personnalité civile aux associations sans but lucratif et aux établissements d'utilité publique ».

Le projet rencontre cette suggestion du Conseil d'Etat en son article 21 inséré dans la section V du projet consacré à la durée et à la dissolution de la société.

Lorsque pour une profession la compétence des titulaires est limitée territorialement, seuls des associés ayant leur résidence dans le même territoire pourront se réunir dans une société civile professionnelle. Ce sera par exemple le cas des huissiers de justice et notaires.

Lorsque le cadre des titulaires d'une profession est limité, la société civile professionnelle n'est pas prise en considération comme une unité. Le cadre reste donc compté par personne physique (par exemple pour les notaires, huissiers de justice).

Les principes mentionnés dans le § 1 et le pouvoir confié au Roi (§ 2) ne modifient pas les prérogatives reconnues actuellement aux autorités professionnelles. Celles-ci sont reconnues compétentes pour soumettre la constitution d'une association à des conditions destinées à assurer le respect des principes qui régissent la profession. Après l'entrée en vigueur de la présente loi, ces autorités garderont le pouvoir d'ajouter aux conditions fixées par la loi, d'autres conditions qui seraient compatibles avec celles-ci et inspirées par le souci de maintenir, éventuellement en les adaptant, les principes de déontologie qui régissent la profession.

Art. 7.

Deze bepaling wordt besproken in de algemene belichting. Er kan evenwel worden aan toegevoegd dat de regels die de naar aanleiding van de beroepsuitoefening opgelopen aansprakelijkheid bepalen op dezelfde wijze van toepassing zijn op natuurlijke persoon als op burgerlijke vennootschappen. Zo zal een professionele burgerlijke vennootschap van architecten evengoed als « de architecten natuurlijke persoon » de beperking van zijn verantwoordelijkheid tot tien jaar kunnen opwerpen (art. 1792 B.W.).

Dit artikel heeft slechts betrekking op de professionele burgerlijke vennootschap omdat de interprofessionele vennootschap de verscheidene in haar verenigde beroepen niet uitoefent, zodat de verantwoordelijkheid haar in feite niet aangaat.

Art. 8.

Dit artikel verbiedt het lidmaatschap van meer dan één burgerlijke vennootschap naar Belgisch recht en moet gelezen worden samen met de artikelen 1, 2 en 23.

Het is ook verboden tegelijkertijd lid te zijn van een interprofessionele en professionele burgerlijke vennootschap.

Er dient op gewezen dat deze regel geenszins verbiedt dat een natuurlijke persoon, lid van een professionele burgerlijke vennootschap, zijn beroep zou uitoefenen in de schoot van een interprofessionele burgerlijke vennootschap waarvan de professionele vennootschap op haar beurt lid zou zijn. Het kan inderdaad voorkomen dat meerdere natuurlijke personen die éénzelfde beroep uitoefenen zich willen verenigen met andere personen die een heel ander beroep uitoefenen. De professionele burgerlijke vennootschap kan dus lid worden van een interprofessionele vennootschap doch wel slechts van één enkele.

Zoals reeds vermeld bij de artikelen 1 en 2 heeft het ontwerp betrekking op vennootschappen naar Belgisch recht. Niets belet bijgevolg een vennoot van een burgerlijke vennootschap naar Belgisch recht eveneens lid te zijn van een dergelijke vennootschap in het buitenland.

De overtredingen van de bepalingen van artikel 8 worden burgerrechtelijk bestraft door het tweede lid van artikel 8 en strafrechtelijk door artikel 24 van het ontwerp.

Art. 9.

Dit artikel bevat een fundamentele bepaling voor de werking van het systeem en behandelt de procedure die aan de oprichting van de verscheidene interprofessionele burgerlijke vennootschappen dient vooraf te gaan.

Het artikel bevat drie principes :

- de vennootschappen worden opgericht volgens de voorwaarden bepaald bij koninklijk besluit en dit per groep van beroepen;
- dergelijke koninklijke besluiten kunnen enkel uitgevaardigd worden nadat erom verzocht werd door de bij wet of bij koninklijk besluit als bevoegd aangewezen vertegenwoordigers van de beroepen of, bij ontstentenis daarvan, door de organisaties die de Koning speciaal daartoe heeft aangewezen;
- een in Ministerraad overlegd koninklijk besluit zal de modaliteiten voor indiening, verloop en eventuele afwijzing van dit verzoek reglementeren.

Door deze procedure kan tevens, voor elke groep van beroepen in het bijzonder, concreet zowel de raadzaamheid worden onderzocht de bedoelde beroepen uit te oefenen in de vorm van een interprofessionele vennootschap — inzonderheid uit het oogpunt van hun complementariteit — en de praktische modaliteiten voor de oprichting van de voornoemde vennootschap.

Art. 7.

Cette disposition a été commentée dans l'exposé général. Il est cependant utile d'ajouter que les règles limitant la responsabilité encourue à l'occasion de l'exercice de la profession s'appliqueront de la même façon aux personnes physiques et aux sociétés civiles. Ainsi, une société civile professionnelle d'architectes pourra, comme l'architecte-personne physique, faire valoir la limitation de sa responsabilité à dix ans (cf. art. 1792 C.c.).

Cet article ne concerne que la société civile professionnelle car la société interprofessionnelle n'exerce pas en tant que tel les différentes professions réunies en son sein si bien que la responsabilité ne la concerne pas.

Art. 8.

Cet article interdit d'être membre de plus d'une société civile de droit belge et il se lit en combinaison avec les articles 1er, 2 et 23.

Il est de même interdit d'être membre simultanément d'une société civile professionnelle et d'une société civile interprofessionnelle.

Il est à noter que cette règle n'interdit pas qu'une personne physique membre d'une société civile professionnelle, puisse exercer sa profession au sein d'une société civile interprofessionnelle dont la société professionnelle serait membre. On peut imaginer le cas où plusieurs personnes physiques accomplissant la même profession veulent s'associer avec d'autres professionnels d'une autre discipline. La société civile professionnelle peut donc devenir membre d'une société interprofessionnelle et d'une seule.

Comme il a été dit plus haut à propos des articles 1er et 2, le projet ne concerne que des sociétés de droit belge. Rien n'empêche donc un associé d'une société civile belge d'être membre également d'une société semblable à l'étranger.

Quant aux infractions aux dispositions de l'article 8, elles sont sanctionnées civilement, par le deuxième alinéa de l'article 8 et, pénalement, par l'article 24 du projet.

Art. 9.

Cet article contient une disposition fondamentale pour le fonctionnement du système en prévoyant la procédure à suivre pour constituer les différentes sociétés civiles interprofessionnelles.

L'article énonce trois principes :

- les sociétés sont constituées aux conditions fixées par l'arrêté royal pour chaque groupe de professions;
- ces arrêtés royaux ne peuvent être pris que sur la requête des autorités habilitées par une loi ou un arrêté royal à représenter chaque profession ou, à défaut, des organisations que le Roi a spécialement désignées à cette fin;
- un arrêté délibéré en Conseil des Ministres fixera les modalités d'introduction et la procédure d'examen et de rejet éventuel de cette enquête.

Cette procédure permet également d'examiner concrètement, pour chaque groupe de professions en particulier, à la fois l'opportunité d'exercer ladite profession sous la forme d'une société interprofessionnelle — en particulier sous l'angle de leur complémentarité — et les modalités pratiques de constitution de la société en question.

Daar deze bepaling alleen betrekking heeft op de interprofessionele vennootschap, moet de aanvraag komen van alle betrokken beroepen.

Alleen nadat een verzoek is gedaan, kan een koninklijk besluit worden uitgevaardigd. De Koning mag dus niet op eigen initiatief beslissen tot het bepalen van dergelijke oprichtingsvoorwaarden.

Wat de instanties betreft die bevoegd zijn om een bepaald beroep te vertegenwoordigen, dient de aandacht erop gevestigd dat het moet gaan om instanties die werden aangewezen op basis van een wettelijk of reglementair statuut van betrokken beroep. Bedoeld zijn ondermeer de beroepsorden. In de praktijk kunnen zich ter zake moeilijkheden voordoen. Bijvoorbeeld de notarissen kennen wel een wettelijk georganiseerde structuur tot op het niveau van de gerechtelijke arrondissementen, maar zij beschikken niet over een wettelijk vertegenwoordigingsorgaan op nationaal niveau.

Om die moeilijkheden op te lossen en op voorstel van de Raad van State werd het eerste lid *in fine* gewijzigd en aangevuld met de woorden « of, bij onstentenis daarvan, op verzoek van de organisaties die de Koning daartoe speciaal heeft aangewezen ».

De wijze waarop dit verzoek aan de Koning dient te worden gericht, de modaliteiten van het onderzoek, de adviesprocedure inzake beroepsorganisaties en het eventueel bindend karakter van het advies, de afwijzing zullen door de Koning in een in Ministeraad overlegd koninklijk besluit worden vastgesteld. Dit koninklijk besluit zal de Koning toelaten om zelf een oordeel te vellen over de eventueel uiteenlopende voorwaarden waarvan de beroepen het onderling aanvullend karakter, waarover zij het in beginsel nochtans eens zouden zijn, afhankelijk mochten maken.

In toepassing van dit algemeen koninklijk besluit neemt de Koning per categorie van beroepen een koninklijk besluit waarin de voorwaarden voor de oprichting van de vennootschap worden bepaald. De Regering meent dat een ruime bevoegdheid moet gelaten worden aan de Koning om voor iedere aanvraag in concreto te onderzoeken welke reglementering moet worden opgesteld. Wel dient erover gewaakt te worden dat voor alle beroepen eenzelfde procedure wordt gevolgd door alle betrokken Ministeries. Het specifieke koninklijk besluit voor ieder beroep zal worden voorgedragen en medeondertekend door de Minister of Ministers die voor de beroepen bevoegd zijn.

Zoals reeds onderstreept bij de bespreking van artikel 6 zijn de professionele gezagsorganen eveneens bevoegd om bijkomende voorwaarden te stellen voor de oprichting van interprofessionele burgerlijke vennootschappen.

Artikel 25 van het ontwerp legt een straf op aan al degenen die de voorschriften die de Koning zal bepalen in de specifieke koninklijke besluiten overtreden. De Regering meent inderdaad dat aan de Koning de mogelijkheid moet worden geboden eventueel bepaalde regels strafrechtelijk te sanctioneren.

Art. 10.

Het gebruik van de naam van gewezen vennoten werd toegelaten omdat in de praktijk vaak oudere benamingen behouden worden omwille van de bekendheid en reputatie die zij verworven hebben. Het verdere gebruik van de naam van een gewezen vennoot zal door de contractanten zelf moeten afgesproken worden. In geval van misbruik beschikken de gewezen vennoten op hun rechtsmachten over een verhaal met betrekking tot het gebruik van hun naam in de benaming van de vennootschap. Uiteraard zal bij het gebruik van de naam het tuchtreglement van de beroepsorde moeten worden nageleefd.

De tekst neemt een ander voorstel over dat de Raad van State heeft geformuleerd in zijn advies van 14 mei 1984 en voorziet in de mogelijkheid in de benaming de uitgeoefende beroepen te vermelden. Die vermelding kan immers erg nuttig zijn, met name in het geval van interprofessionele burgerlijke vennootschappen.

Comme cette disposition s'applique aux sociétés interprofessionnelles, la requête émanera de toutes les professions intéressées.

Ce n'est qu'après l'introduction de la requête qu'un arrêté royal pourra être pris. En d'autres mots, le Roi ne pourra décider de fixer, de sa propre initiative, les modalités de constitution.

Pour ce qui est des autorités habilitées à représenter une profession déterminée, il convient de faire observer qu'il s'agira d'autorités habilitées en vertu du statut législatif ou réglementaire de la profession concernée. Sont visés, entre autres, les ordres professionnels. En pratique, des difficultés peuvent surgir à ce propos. En effet, toutes les professions ne disposent pas de semblables institutions. Ainsi, les notaires possèdent un organisme représentatif légal jusqu'au niveau des arrondissements judiciaires mais non pas sur le plan national.

C'est pourquoi, pour résoudre ces difficultés et à la suggestion du Conseil d'Etat, l'alinéa premier *in fine* a été modifié et complété par les mots « ou, à défaut, des organisations que le Roi a spécialement désignées à cette fin ».

Les modalités d'introduction et la procédure d'accueil ou de rejet de la requête, les procédures de consultation des organisations professionnelles et le caractère éventuellement impératif des avis recueillis seront fixés par un arrêté royal délibéré en Conseil des Ministres. Cet arrêté royal permettra au Roi de procéder à un arbitrage sur les conditions éventuellement divergentes auxquelles les professions subordonneraient la complémentarité sur laquelle elles seraient d'accord en principe.

En application de cet arrêté royal général, le Roi prendra des arrêtés fixant, par catégorie de professions, les conditions de constitution des sociétés. Le Gouvernement estime que le Roi doit disposer de pouvoirs étendus lui permettant de fixer concrètement, pour chaque demande, les règles qu'il convient d'adopter. On veillera cependant à ce que, pour toutes les professions, la même procédure soit suivie par chaque Ministre concerné. Chaque arrêté royal spécifique aux différentes professions sera présenté et contresigné par le ou les Ministres dont relèvent ces professions.

Comme déjà souligné dans les commentaires sous l'article 6, les autorités professionnelles sont également compétentes pour établir des conditions supplémentaires à la création de sociétés civiles interprofessionnelles.

L'article 25 du projet punit quiconque enfreindra les dispositions que le Roi détermine dans les arrêtés royaux spécifiques. Le Gouvernement estime, en effet, que le Roi doit pouvoir assortir de sanctions pénales le non-respect de certaines règles.

Art. 10.

Dans la dénomination, le nom d'anciens associés peut être utilisé parce qu'en pratique des dénominations anciennes sont souvent conservées pour la notoriété et la réputation acquises par ces noms. La conservation du nom d'un ancien associé sera réglée le cas échéant par le contrat. En cas d'abus, ces anciens associés ou leurs ayants-droit disposeront, en outre, d'un recours en ce qui concerne l'utilisation de leur nom dans la dénomination d'une société. Il va de soi que l'utilisation du nom est soumise aux règles disciplinaires de l'ordre professionnel.

Reprenant une autre suggestion du Conseil d'Etat en son avis du 14 mai 1984, le texte prévoit également la faculté d'insérer dans la dénomination la mention des professions exercées. Cette indication peut, en effet, être fort utile, notamment dans le cas des sociétés civiles interprofessionnelles.

Art. 11.

Zoals voor de personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid (zie art. 130, tweede lid, van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen; in hoofdte van iedere zaakvoerder) heeft de Regering geopteerd voor de formule waarbij de burgerlijke vennootschap vertegenwoordigd wordt door iedere vennoot. Het betreft hier een bepaling van dwingend recht. Voor de professionele vennootschap heeft deze vertegenwoordigingsbevoegdheid ook betrekking op de uitoefening van het beroep. Dit laatste kan uiteraard niet voor de interprofessionele noch voor de vennootschap van middelen vermits in beide gevallen de uitoefening van het beroep in handen van de vennoten blijft.

Deze regel over de vertegenwoordiging van de vennootschap door iedere vennoot is duidelijk te onderscheiden van een eventuele overeenkomst tussen de vennoten over de bevoegdheden inzake intern bestuur. Deze bepaling geeft geenszins aan iedere vennoot machtiging om de vennootschap te besturen.

Naast en cumulatief met deze algemene bevoegdheid van elke vennoot voorziet het artikel 1, tweede lid, in de mogelijkheid om een algemeen mandaat te verlenen aan een derde. Dit mandaat mag geen betrekking hebben op de uitoefening van het beroep of de beroepen; het betreft een mandaat tot algehele vertegenwoordiging zodat beperkingen tot een bepaald bedrag of tot bepaalde taken uitgesloten zijn; opdat deze delegatie tegenstelbaar zou zijn tegenover derden dient een bekendmaking te geschieden op dezelfde wijze als bepaald voor de vennootschapsakten. Er weze aan toegevoegd dat deze techniek gebaseerd is op de eerste richtlijn van de E.E.G. over het vennootschapsrecht (art. 9) en ook aangetroffen wordt in de artikelen 54 en 130 van de gecoördineerde wetten betreffende de handelsvennootschappen.

De tekst van § 2 is eveneens een klassieke bepaling van het vennootschapsrecht met het oog op de informatie en de bescherming van de derde (cfr. art. 83 en 139bis van de gecoördineerde wetten betreffende handelsvennootschappen).

De verantwoordelijkheid van de vertegenwoordigers van de vennootschap (zowel de vennoten als de derden-gemandateerden) tegenover de vennootschap met betrekking tot de uitoefening van hun opdracht wordt beheerd door het gemeen recht (§ 3). Het regime van het mandaat regelt evenwel alleen de verhouding vennootschap tegenover de « bestuurder ».

Wat de verantwoordelijkheid tegenover derden betreft dient verwezen hetzij naar het recht dat van toepassing is op de gekozen vorm van handelsvennootschap, hetzij, wat de professionele burgerlijke vennootschappen betreft, naar de bijzondere regel die door artikel 7 van het ontwerp wordt bevestigd. De vordering tegen de « bestuurder » (vennoot of derden-gemandateerden) kan door elke vennoot worden ingesteld en is dus geen voorrecht van de algemene vergadering.

Art. 12.

Dit artikel heeft betrekking op de algemene vergadering van vennoten. Het stelt een aantal dwingende regels vast.

Iedere vennoot kan altijd een algemene vergadering bijeenroepen. Zoals de Raad van State terecht opmerkt ontslaat de in artikel 12, § 1, eerste lid, van het ontwerp geboden mogelijkheid niet van de verplichting om een gewone algemene vergadering te houden in de vennootschappen waar die verplichting door de wet of door de statuten wordt opgelegd. De bevoegdheid van de algemene vergadering wordt voorgeschreven door het toepasselijk suppletief recht alsmede door de vennootschapsakte. Het ontwerp vermeldt evenwel een bevoegdheid waarover de vergadering in ieder geval beschikt, namelijk die om de vennoten toe te laten of uit te sluiten.

Art. 11.

Comme dans le cas de la société de personnes à responsabilité limitée au profit de chaque gérant (voir art. 130, deuxième alinéa, des lois coordonnées sur les sociétés commerciales), le Gouvernement s'est prononcé en faveur de la représentation de la société civile par chaque associé. Cette disposition est impérative. Pour la société professionnelle, ce pouvoir de représentation concerne aussi l'exercice de la profession, ce qui est naturellement impossible dans le cas d'une société interprofessionnelle ou d'une société de moyens, où les associés restent titulaires de leur profession.

Cette règle sur la représentation de la société par chaque associé se distingue bien d'une éventuelle convention entre les associés sur la répartition des pouvoirs de gestion interne. Cette disposition ne donne pas un pouvoir de gestion de la société à tous les associés.

Le pouvoir de représentation générale conféré à chaque associé peut l'être en outre et simultanément à un tiers, ce en vertu du § 1er, deuxième alinéa, et à trois conditions: la délégation ne peut concerner les actes qui constituent l'exercice de la ou des professions; elle est générale de sorte que les limitations à un montant ou à des tâches déterminées sont exclues; pour être opposable à des tiers, elle sera publiée de la même manière que les actes de société. Pour être complet, il faut ajouter que cette procédure est basée sur la première directive de la C.E.E. relative au droit des sociétés (art. 9) et qu'elle se rencontre aussi dans les articles 54 et 130 des lois coordonnées sur les sociétés commerciales.

Le texte du § 2 est également une disposition classique du droit des sociétés visant l'information et la protection de tiers (cf. art. 83 et 138bis des lois coordonnées sur les sociétés commerciales) dont le projet généralise l'application à toutes les formes de sociétés commerciales choisies par les sociétés civiles visées par le présent projet.

En ce qui concerne l'exécution de leur mission, la responsabilité des représentants d'une société (les associés comme les tiers mandatés) vis-à-vis de cette société est régie par le droit commun (§ 3). Toutefois, les règles concernant le mandat sont exclusivement applicables aux relations entre la société et son « administrateur ».

Pour ce qui est de la responsabilité à l'égard des tiers, il convient de se référer soit au droit applicable à la forme de société commerciale choisie soit, en ce qui concerne les sociétés civiles professionnelles, à la règle spéciale consacrée par l'article 7 du projet. Tout associé peut exercer l'action contre « l'administrateur » (associé ou tiers mandaté) et celle-ci n'est donc pas une prérogative de l'assemblée générale.

Art. 12.

Cet article concerne l'assemblée générale des associés. Il a pour objet de fixer quelques règles impératives.

Chaque associé peut toujours convoquer une assemblée générale. Mais comme l'a justement fait observer le Conseil d'Etat, la faculté créée par l'article 12, § 1er, premier alinéa, du projet ne dispense pas de l'obligation de tenir une assemblée générale ordinaire dans les sociétés où cette obligation est prévue par la loi ou par les statuts. Les pouvoirs de l'assemblée générale sont prévus par le droit supplétif applicable ainsi que par l'acte de société. Le projet énonce cependant une compétence que l'assemblée possède dans tous les cas: celle d'admettre ou d'exclure les associés.

Behalve in geval van andersluidende bepaling van de vennootschapsakte geldt de regel van de gewone meerderheid. Ieder vennoot heeft altijd één stem. De Regering meent inderdaad dat het aangewezen is de gelijkheid tussen de verscheidenen vennoten inzake het stemrecht voorop te stellen en dit ongeacht de aard van de inbreng in de vennootschap op de wijze van verdeling van de winsten. Deze gelijkheid is gesteund op het onmisbaar wederzijds vertrouwen dat vereist is voor de gezamenlijke uitoefening van een intellectueel beroep.

Art. 13.

Dit artikel is geïnspireerd door de algemene idee van gelijkheid en solidariteit tussen de vennoten waarop dit ontwerp gebaseerd is. Men wil aan alle vennoten de mogelijkheid bieden zich op ieder moment van de toestand van de onderneming te gewissen. Daarom geeft de wet hun het recht de stukken van de vennootschap op de zetel in te kijken.

Het is duidelijk dat deze bepaling betrekking heeft op de stukken van de vennootschap alleen en dat men niet wil oordelen over de toepassing van de vennoten onderling tot de stukken die betrekking hebben op eenieders dossiers in het kader van hun beroep of van het beroep uitgeoefend door de professionele vennootschap. Deze aangelegenheid dient tussen de vennoten te worden overeengekomen.

Art. 14.

Alle stukken van de vennootschap moeten een aantal vermeldingen bevatten die tot doel hebben derden in staat te stellen met kennis van zaken te handelen. Het betreft: de naam, de vermelding van de aard van de vennootschap, het beroep uitgeoefend door de professionele vennootschap, de beroepen uitgeoefend door de interprofessionele burgerlijke vennootschap, de zetel van de vennootschap, de rechtbank en het nummer waaronder de vennootschap is geregistreerd.

Op basis van artikel 26 wordt iedere valse of misleidende vermelding over de aard van de vennootschap gestraft met een geldboete van 200 frank tot 10 000 frank. Bovendien kan de rechter veroordelen tot bekendmaking van het vonnis.

Art. 15 tot 18.

Deze artikelen hebben betrekking op de hoedanigheid vennoot en meer in het bijzonder op het verlies van deze hoedanigheid en de gevolgen ervan voor de vennoot, voor zijn rechtsverkrijgenden en derden.

De gevolgen voor de vennootschap worden geregeld door artikel 20 en volgende.

Ieder vennoot heeft het recht zich uit de vennootschap terug te trekken. Dit is een bepaling van dwingend recht. Vermits het de uitoefening van het beroep betreft moet aan de vennoten de mogelijkheid gelaten worden hun zelfstandigheid te herwinnen indien ze op een gegeven ogenblik tijdens hun loopbaan wensen af te zien van een gezamenlijke uitoefening van het beroep. De Regering meent dat deze optie op ieder moment moet kunnen worden genomen onafgezien de mogelijkheden tot ontbinding van de vennootschap (cfr. art. 1871 Burgerlijk Wetboek), daar de gevolgen van het ene groter zijn dan deze van het andere.

De vennoot moet hierbij wel de bepalingen eerbiedigen welke de akte van vennootschap terzake voorschrijft. Bij gebreke van enige regeling in de statuten dienen de voorschriften van artikel 15 nageleefd: de opzegging wordt aan ieder van de andere vennoten bij ter post aangetekende brief bekendgemaakt met eerbiediging van een termijn van 6 maanden. Voor de coöperatieve vennootschappen schikt men zich naar het bepaalde in de artikelen 149 tot 151 van de gecoördineerde wetten betreffende de handelsvennootschappen.

Sauf disposition contraire de l'acte de société, la règle de la majorité simple est applicable. Chaque associé ne dispose que d'une seule voix. Le Gouvernement a cru opportun, en effet, de prévoir l'égalité entre les différents associés au niveau du pouvoir de vote, quels que soient les apports faits à la société et les modalités retenues pour la répartition des bénéfices. Cette égalité repose sur la confiance mutuelle indispensable pour l'exercice en commun d'une profession intellectuelle.

Art. 13.

Les principes d'égalité et de solidarité des associés sur lesquels le présent projet repose, ont inspiré cet article. Désirant permettre à tous les associés de se rendre compte à tout moment de la situation de la société, la loi leur confère le droit de prendre connaissance à son siège des documents de la société.

Il est évident que cette disposition ne concerne que les seuls documents relatifs à la société en tant que telle. Le but n'est pas de régler l'accès réciproque des associés aux dossiers gérés par chacun dans le cadre de leur profession ou de celle exercée par la société professionnelle. En cette matière, il appartiendra aux associés de s'accorder.

Art. 14.

Tous les documents de la société porteront un certain nombre d'indications dont le but est de permettre à des tiers d'agir en toute connaissance de cause. Il s'agit de la dénomination, de la nature de la société, de la profession exercée par la société professionnelle, du siège social, du tribunal compétent et du numéro sous lequel la société est immatriculée.

L'article 26 punit d'une amende de 200 francs à 10 000 francs toute indication fautive ou trompeuse concernant la nature de la société. Le tribunal peut en outre condamner à la publication du jugement.

Art. 15 à 18.

Ces articles ont pour objet la qualité d'associé et notamment la perte de cette qualité ainsi que les conséquences qui en résultent pour l'associé, ses ayants-droit et les tiers.

Les conséquences pour la société sont prévues par les articles 20 et suivants.

Tout associé peut se retirer de la société. Cette disposition est impérative. S'agissant de l'exercice de la profession, les associés doivent pouvoir reprendre l'indépendance, si à un moment de leur carrière ils souhaitent renoncer à l'exercice en commun de la profession. Le Gouvernement considère que cette faculté doit être ouverte indépendamment des possibilités de dissolution de la société (cf. art. 1871 du Code civil), les effets de l'une étant plus restreints que les effets de l'autre.

L'associé devra cependant respecter les dispositions prévues à cet effet par l'acte de société. À défaut de dispositions dans les statuts, les règles prévues par l'article 15 devront être suivies: le préavis est notifié à chacun des autres associés par lettre recommandée à la poste et le délai de préavis est de six mois. Pour les sociétés coopératives il faut respecter les dispositions des articles 149 à 151 des lois coordonnées sur les sociétés commerciales.

Art. 16.

Dit artikel regelt vervolgens de gevallen waarin de vennoot automatisch zijn hoedanigheid van vennoot verliest: definitief beroepsverbod, wettelijke onbekwaamheid, overlijden.

Art. 17.

Dit artikel regelt op dwingende wijze de procedure van uitsluiting van een vennoot. Zoals reeds bepaald in artikel 12, § 2, behoort dit tot de bevoegdheid van de algemene vergadering.

Een vennoot kan door zijn medevennoten slechts uit de vennootschap worden gestoten wanneer hij op ernstige wijze verzuimd heeft zijn verplichtingen na te komen of een zodanige rel veroorzaakt dat de werking van de vennootschap in het gedrang komt. Het gaat hier uiteraard om een ernstige sanctie en het spreekt vanzelf dat men eerst zal pogen de problemen in der minne op te lossen.

Gelet op de belangrijke gevolgen die zo'n uitsluiting kan hebben meent de Regering een verhaalprocedure te moeten voorstellen die omschreven is in de leden 3 en 4 van artikel 17. De uitgesloten vennoot kan zich binnen de drie maanden na de beslissing van de algemene vergadering wenden tot de rechtbank van eerste aanleg van de plaats waar de vennootschap haar zetel heeft. De rechtbank onderzoekt de gegrondheid van de uitsluiting volgens de feitelijke toestand. Indien zij de uitsluiting ongegrond vindt dan kan ze de vennootschap veroordelen tot betaling van een vergoeding. Hierbij dient opgemerkt dat deze schadevergoeding alleen betrekking heeft op de ongegronde uitsluiting van de vennoot. Daarnaast dient eventueel (in der minne of via de rechtbank) ook nog een regeling te worden getroffen voor de patrimoniale gevolgen van het verdwijnen van de vennoot uit de vennootschap (zie ook art. 18).

Art. 18.

Tenslotte handelt dit artikel over de gevolgen van het verlies van de hoedanigheid van vennoot. De gevolgen en meer bepaald zijn rechten worden geregeld door de vennootschapsakte.

Tegenover derden wordt het verlies van hoedanigheid van vennoot tegenstelbaar vanaf de bekendmaking van deze feiten. De gewezen vennoot zal niet meer gehouden zijn tegenover derden voor door de vennootschap na die dag aangegane verbintenissen. Hetzelfde geldt voor de rechtsverkrijgenden van overleden vennoot onder voorbehoud uiteraard van het in de vennootschap opnemen van deze personen.

Op de advies van de Raad van State voorziet het derde lid van artikel 18 in een publiciteitsmaatregel in geval van verlies van hoedanigheid van vennoot: een door de bevoegde vennootschapsorganen of door de gewezen vennoot of diens rechtsverkrijgenden ondertekende verklaring, die moet worden neergelegd en bekendgemaakt overeenkomstig het bepaalde in artikel 12, § 2, van de gecoördineerde wetten betreffende de handelsvennootschappen.

Art. 19.

Dit artikel betreft de duur van de vennootschappen. Het veralgemeent, onverminderd de bepalingen van de koninklijke besluiten genomen krachtens artikel 9, de regel die het ontwerp van wet tot aanpassing van de tweede E.G.-Richtlijn van de wetgeving op de handelsvennootschappen toegepast op de N.V.'s, de P.V.B.A.'s en de C.V.'s (cfr. de art. 102, 139 en 146 zoals gewijzigd door het ontwerp nr. 210/11, Kamer van Volksvertegenwoordigers, 22 juni 1984). De wet stelt het principe voorop van vennootschappen voor onbepaalde tijd.

Art. 16.

Cet article règle énonce les cas où l'associé perd automatiquement sa qualité d'associé: interdiction professionnelle définitive, incapacité civile, décès.

Art. 17.

Cet article règle de façon impérative la procédure d'exclusion d'un associé. Comme prévu à l'article 12, § 2, le pouvoir d'exclusion appartient à l'assemblée générale.

Un associé ne peut être exclu de la société par les autres associés que s'il contrevient gravement à ses obligations ou a causé un trouble compromettant le fonctionnement de cette dernière. Il s'agit évidemment d'une sanction sérieuse et une tentative de résoudre les difficultés à l'amiable sera, dès lors, faite au préalable.

Compte tenu de l'importance des conséquences qui peuvent résulter d'une telle exclusion, le Gouvernement estime devoir proposer un recours dont la procédure est décrite à l'article 17, troisième et quatrième alinéas. Dans les trois mois de la décision de l'assemblée générale, l'associé exclu peut s'adresser au tribunal de première instance dans le ressort duquel la société a son siège. Le tribunal examine le bien-fondé de l'exclusion en tenant compte de la situation effective. S'il considère que l'exclusion n'est pas fondée, il peut décider de condamner la société à indemniser l'intéressé. Il convient de faire observer à ce propos que l'indemnisation se rapporte uniquement à l'exclusion illégitime de l'associé. Le cas échéant, il devra en outre être trouvée une solution (à l'amiable ou par voie judiciaire) pour ce qui regarde les conséquences patrimoniales résultant de l'exclusion de l'associé de la société (voir également l'art. 18).

Art. 18.

Enfin, cet article concerne les conséquences de la perte de la qualité d'associé. L'acte de société prévoit ces conséquences et fixe notamment les droits de l'ancien associé.

La perte de la qualité d'associé devient opposable aux tiers dès la publication de ce fait. L'ancien associé ne sera plus tenu, à l'égard des tiers, des obligations contractées par la société à partir du jour de cette publication. Cette règle s'applique également aux ayants-droit d'un associé décédé, pourvu évidemment qu'ils ne soient pas admis eux-mêmes dans la société.

Sur suggestion du Conseil d'Etat, le troisième alinéa de l'article 18 prévoit une mesure de publicité en cas de perte de la qualité d'associé: une déclaration signée par les organes compétents de la société, ou par l'ancien associé ou ses ayants-droit, devra être déposée et publiée conformément à l'article 12, § 2, des lois coordonnées sur les sociétés commerciales.

Art. 19.

Cet article concerne la durée de la société. Il reprend, en la généralisant mais sous réserve des dispositions des arrêtés royaux pris en vertu de l'article 9, la règle que le projet de loi d'adaptation à la deuxième directive C.E.E. de la législation sur les sociétés commerciales applique aux S.A., aux S.P.R.L. et aux S.C. (cf. art. 102, 139 et 146 tels que modifiés par le projet n° 210/11, Chambre des Représentants, 22 juin 1984). La loi fixe le principe que les sociétés ont une durée illimitée.

Daarvan kan op twee manieren worden afgeweken. Vooreerst kunnen de koninklijke besluiten, uitgevaardigd op basis van artikel 9, eerste lid, een bepaalde duur voorschrijven of andere preciese reglementen opleggen. Bij de oprichting zal daarmee dan moeten worden rekening gehouden. Indien de koninklijke besluiten niets verplichten kunnen de vennoten in de vennootschapsakte een duur bepalen voor de vennootschap. Stilzwijgen van koninklijke besluiten of vennootschapsakten betekent bijgevolg automatisch een vennootschap van onbepaalde tijd.

Indien een bepaalde duur is vastgelegd in de vennootschapsakte dan kan de algemene vergadering deze akte steeds terzake wijzigen en beslissen tot verlenging van de vennootschap voor bepaalde of voor onbepaalde tijd.

Logisch gevolg van de regel dat de vennootschap een onbepaalde duur kan hebben, en van het recht van ieder vennoot om zich terug te trekken, is de niet-toepassing van de artikelen 1865, 5° en 1869 van het Burgerlijk Wetboek. Een verklaring van één of meerdere vennoten dat zij uit de vennootschap willen treden betekent niet noodzakelijk het einde van de vennootschap en heeft bijgevolg niet de ontbinding ervan tot gevolg. De artikelen 15 en 18 dienen hierop toegepast te worden.

De Regering heeft evenwel voorzien in de mogelijkheid voor iedere vennoot om, ook voor de vennootschappen van onbepaalde tijd, de gerechtelijke ontbinding om wettige redenen te vorderen. Zij is hierbij vertrokken van de overweging dat deze techniek voorzien bij artikel 1871 van het Burgerlijke Wetboek voor vennootschappen van bepaalde tijd eveneens moet toepasselijk zijn voor vennootschappen van onbepaalde tijd. Immers ook hier kunnen toestanden ontstaan die de vennootschap volledig blokkeren.

Het blijft uiteraard altijd mogelijk dat de algemene vergadering beslist tot de ontbinding van de vennootschap.

Art. 20.

Dit artikel bepaalt dat de vennootschap niet ontbonden is door het overlijden, het definitief beroepsverbod, de wettelijke onbekwaamheid, het kennelijk onvermogen, de uitsluiting of het uittreden van een vennoot. Het artikel wijkt dus in ruime mate af van het gemene recht (art. 1865 van het Burgerlijk Wetboek) en legt de drie vormen van handelsvennootschap op dat de burgerlijke vennootschappen een eenvormige regel kunnen aannemen.

Art. 21.

Deze bepaling volgt de suggestie die de Raad van State heeft gedaan in zijn advies van 14 mei 1983. In verband met de uitoefening van het tuchtrecht heeft de Raad doen opmerken dat deze bepaling alleen de professionele burgerlijke vennootschap gold en dat de interprofessionele burgerlijke vennootschap aan iedere analoge sanctie ontsnapt. De Raad van State stelde vervolgens voor voor die vennootschappen een bepaling in te voeren die analoog is met die aan artikel 18 van de wet van 27 juni 1921 die rechtspersoonlijkheid verleent aan de V.Z.W.'s en aan de instellingen van openbaar nut. Dit wordt geregeld door artikel 21 van het ontwerp.

Art. 22.

Wanneer de vennootschap ontbonden is vinden de vennoten als het ware hun « onafhankelijkheid » terug. Zij houden op vennoot te zijn, behalve uiteraard voor de vereffening. De natuurlijke personen die deel uitmaken van de vennootschap verkrijgen terug het recht om hun beroep in eigen naam en voor eigen rekening uit te oefenen. Dit kan vanaf de dag van de ontbinding vermits ze tegenstelbaar wordt aan derden door de bekendma-

Ce principe admet deux dérogations. En premier lieu, les arrêtés royaux pris en vertu de l'article 9, premier alinéa, peuvent imposer une durée limitée ainsi que d'autres conditions précises dont il devra être tenu compte lors de la constitution de la société. Si les arrêtés royaux n'imposent aucune obligation, les associés pourront fixer, dans l'acte de société, la durée de celle-ci. Le silence des arrêtés royaux ou des actes de sociétés signifie automatiquement que la durée de la société est illimitée.

Si l'acte de société prévoit une durée limitée, l'assemblée générale peut toujours le modifier sur ce point et décider la prorogation de la société pour une durée limitée ou illimitée.

Il résulte logiquement de la règle qui permet à la société d'avoir une durée illimitée et du droit que possède chaque associé de se retirer, que les articles 1865, 5°, et 1869 du Code civil ne sont pas applicables. Le souhait d'un ou de plusieurs associés de se retirer de la société ne signifie pas nécessairement la fin et la dissolution de celle-ci. Les articles 15 et 18 sont applicables en cette matière.

Toutefois, le Gouvernement a prévu que la dissolution judiciaire peut être demandée par chaque associé pour de justes motifs, même pour des sociétés de durée illimitée. Il a estimé que cette procédure prévue par l'article 1871 du Code civil pour les sociétés à terme devait également être applicable pour les sociétés de durée illimitée. En effet, dans ce cas aussi, il peut se présenter un blocage complet de la société.

L'assemblée générale dispose évidemment toujours de la faculté de décider la dissolution de la société.

Art. 20.

Cet article prévoit que le décès, l'interdiction, l'incapacité, la déconfiture, l'exclusion ou le retrait d'un associé n'entraîne pas la dissolution de la société. L'article s'écarte donc très nettement du droit commun (art. 1865 du Code civil) et impose aux trois formes de sociétés commerciales que les sociétés civiles peuvent emprunter une règle uniforme.

Art. 21.

Cette disposition fait suite à une suggestion du Conseil d'Etat en son avis du 14 mai 1983. Le Conseil d'Etat a fait observer, à propos de l'exercice du pouvoir disciplinaire, que cette interprofessionnelle échappait à toute sanction analogue. Le Conseil d'Etat suggérait alors d'insérer pour ces sociétés une disposition analogue à celle de l'article 18 de la loi du 27 juin 1921 accordant la personnalité civile aux A.S.B.L. et aux établissements d'utilité publique. C'est l'objet de l'article 21 du projet.

Art. 22.

Lorsqu'une société est dissoute, les associés retrouvent en quelque sorte leur « autonomie ». Ils cessent d'être associés, sauf pour ce qui est de la liquidation. Les personnes physiques, membres de la société, recouvrent le droit d'exercer leur profession en leur nom propre et pour leur compte et ce, dès le jour de cette dissolution, étant donné que celle-ci est opposable aux tiers à partir du moment de la publication de ce fait. A dater de

king ervan. Vanaf de dag van de ontbinding kan de vennoot natuurlijk vrij toetreden tot een andere professionele, interprofessionele burgerlijke vennootschap of burgerlijke vennootschap van middelen.

De Regering acht het niet opportuun de gewezen vennoten te verplichten om de personen die met hen professionele betrekkingen blijven onderhouden aanknopen, op de hoogte te brengen van de ontbinding van de vroeger bestaande vennootschap. Een sanctie op deze formaliteit zou evenwel als overdreven kunnen worden beschouwd, bijvoorbeeld ingeval men een klant zou vergeten. De professionele overheden kunnen anderzijds een dergelijke verplichting in het kader van een deontologische regeling altijd opleggen.

Art. 23.

Zoals in de algemene toelichting is uiteengezet, wil de Regering voor de personen die niet zover willen gaan in de wijze van hun beroepsuitoefening toch de mogelijkheid bieden om een beperkte vorm van samenwerking te organiseren door oprichting van een vennootschap van middelen.

Dezelfde natuurlijke personen als die bedoeld onder de artikelen 1 en 2 kunnen vennootschappen van middelen oprichten die dus uitsluitend de vergemakkelijking van de beroepsuitoefening tot doel hebben. Het gaat hem inderdaad alleen om het samenvoegen van een aantal hulpmiddelen. Zo bijvoorbeeld kan worden beslist de kantoren te fusioneren tot één enkel kantoor met gemeenschappelijke bibliotheek, dactylografiediensten, één archief, enz.

De vennootschap van middelen is uiteraard niet de titularis van het beroep. De vennoten blijven in eigen naam en voor eigen rekening hun beroep uitoefenen.

De bepalingen van het hoofdstuk I over de professionele en interprofessionele vennootschap zijn *mutatis mutandis* van toepassing op de vennootschap van middelen derhalve deze opgesomd in artikel 23. Zo zijn niet van toepassing: de artikelen 1 en 2 (definities), artikel 7 dat betrekking heeft op het bijzonder stelsel van aansprakelijkheid in de professionele burgerlijke vennootschap die het beroep uitoefent, wat niet het geval is voor de burgerlijke vennootschap van middelen, artikel 9 betreffende de oprichting, artikel 11 dat bijzonder vertegenwoordigingsregels voorschrijft (wanneer het raadzamer blijkt te zijn bij de wetgeving op de handelsvennootschappen te blijven — cfr. aanvullend recht bij de wetgeving op de handelsvennootschappen).

Art. 24 tot 27.

Deze artikelen bevatten strafbepalingen die reeds besproken werden bij gelegenheid van de bepalingen waarop deze strafmaatregelen van toepassing zijn. Deze kleine reeks strafbepalingen zijn gestoeld op de politiek van de Regering in strafzaken: korte gevangenisstraffen worden vermeden en vervangen door boeten.

De Regering heeft er de voorkeur aan gegeven de Koning de mogelijkheid te bieden om, naar gelang de ernst van overtreding in een aangepaste strafbepaling te voorzien (artikel 25).

Art. 28.

Tot slot bevat het ontwerp een overgangsbepaling die de vennootschappen die zijn opgericht vóór de inwerkingtreding van deze wet, in staat stelt hun statuten in overeenstemming te brengen met de bepalingen van voorliggende wet. De periode van drie jaar is ontleend aan artikel 67 van het wetsontwerp op de hervorming van het bedrijfsrevisoraat (*Stuk Kamer nr. 552/35 van 25 juni 1984*), waarop reeds werd gealludeerd in de algemene toelichting bij voorliggende tekst.

cette dissolution, l'ancien associé peut devenir membre d'une autre société civile professionnelle ou interprofessionnelle ou d'une autre société civile de moyens.

Il n'a pas cru opportun au Gouvernement d'imposer aux anciens associés d'informer ceux qui restent ou entrent en relation professionnelle avec eux, de la dissolution de la société existant antérieurement. La sanction de cette formalité pourrait être disproportionnée par exemple en cas d'oubli de l'un ou l'autre client. Cela étant, les autorités professionnelles pourraient imposer aux membres cette obligation comme règle déontologique.

Art. 23.

Comme il a été dit dans les généralités, le Gouvernement souhaite donner aux personnes qui, pour l'exercice de leur profession, ne désirent pas s'engager trop loin dans la voie de la coopération, la possibilité d'organiser néanmoins une collaboration plus limitée en constituant une société civile de moyens.

Les personnes physiques visées aux articles 1er et 2 peuvent constituer des sociétés civiles de moyens, dont le seul objet est de faciliter l'exercice de la profession. Il s'agit en effet exclusivement de mettre en commun un certain nombre de moyens. Ainsi, il peut être décidé de fusionner les bureaux en un seul disposant d'une bibliothèque, d'archives, de services de dactylographie communs, etc.

La société civile de moyens n'est, bien entendu, pas titulaire de la profession. Les associés continuent à exercer celle-ci en leur nom et pour leur compte propres.

Les dispositions du chapitre Ier concernant les sociétés civiles professionnelles et interprofessionnelles s'appliquent, *mutatis mutandis*, à la société civile de moyens, sous réserve cependant des dispositions énumérées à l'article 23. Ne sont donc pas applicables: les dispositions des articles 1er et 2 (définitions), de l'article 7 qui a trait au régime spécial de responsabilité dans le cadre de la société civile professionnelle qui est titulaire de la profession ce qui n'est pas le cas pour la société civile de moyens; de l'article 9 concernant la constitution; de l'article 11 qui retient des règles particulières de représentation (lorsqu'il paraît plus opportun de s'en tenir à la législation des sociétés commerciales — cf. droit subsidiaire de la législation sur les sociétés commerciales).

Art. 24 à 27.

Ces articles contiennent les dispositions pénales, qui ont déjà été commentées lors de l'examen des articles auxquels elles se rapportent. Ce très petit nombre de sanctions est établi dans la ligne de la politique du Gouvernement en matière pénale: les peines d'emprisonnement de courte durée sont évitées et remplacées par des amendes.

Le Gouvernement a jugé préférable de laisser au Roi la faculté d'apprécier la peine adéquate selon la gravité des infractions retenues (article 25).

Art. 28.

Enfin, le projet contient une disposition transitoire permettant aux sociétés constituées antérieurement à l'entrée en vigueur de la présente loi de conformer leurs statuts aux dispositions de la présente loi. Le délai de trois ans est tiré à l'article 67 du projet de loi relatif à la réforme du révisorat (cf. *Doc. Chambre n° 552/35 du 25 juin 1984*), projet auquel il a déjà été fait allusion dans l'exposé général du présent texte.

De Regering heeft de suggestie van de Raad van State gevolgd zodat de feitelijke verenigingen niet gevat zijn door de verplichting tot aanpassing zoals voorgeschreven in dit artikel.

Artt. 29 en 30.

Met deze artikelen stelt de Regering u voor de toepassing van de sedert 1983 ingevoerde investeringsaftrek uit te breiden tot de beoefenaars van vrije beroepen en zulks met ingang van het aanslagjaar 1986.

Dit is, Dames en Heren, de strekking van het ontwerp dat de Regering de eer heeft u ter bespreking voor te leggen.

De Minister van Justitie,

J. GOL.

De Minister van Financiën,

W. DE CLERCQ.

De Minister van Middenstand,

L. OLIVIER.

De Staatssecretaris voor Middenstand,

E. KNOOPS.

Le Gouvernement a suivi la suggestion formulée par le Conseil d'Etat de telle sorte que les sociétés de fait ne soient pas visées par l'obligation d'adaptation prévue par cette disposition.

Art. 29 et 30.

Par ces articles, le Gouvernement vous propose d'étendre aux titulaires de professions libérales l'application de la déduction pour investissement instaurée depuis l'exercice d'imposition de 1983, et ce à partir de l'exercice d'imposition 1986.

Telle est, Mesdames, Messieurs, la teneur du projet que le Gouvernement a l'honneur de soumettre à vos délibérations.

Le Ministre de la Justice,

J. GOL.

Le Ministre des Finances,

W. DE CLERCQ.

Le Ministre des Classes moyennes,

L. OLIVIER.

Le Secrétaire d'Etat aux Classes moyennes,

E. KNOOPS.

ADVIES VAN DE RAAD VAN STATE
(UITTREKSEL)

De Raad van State, afdeling wetgeving, tweede kamer, de 9de mei 1984 door de Vice-Eerste Minister en Minister van Financiën verzocht hem, *binnen een termijn van ten hoogste drie dagen*, van advies te dienen over « Hoofdstuk V — Fiscale bepalingen » van het ontwerp van wet betreffende de professionele en interprofessionele burgerlijke vennootschap en de burgerlijke vennootschap van middelen », heeft de 15de mei 1984 het volgend advies gegeven :

Art. 38 (art. 29 van het ontwerp).

In de inleidende volzin is het noodzakelijk dat in de opsomming van de wijzigingsbepalingen ook de wet van 28 december 1983 wordt vermeld.

.....

De Kamer was samengesteld uit
de Heren :

Ch. HUBERLANT, *staatsraad, voorzitter*;
J.-J. STRYCKMANS,
P. FINCEUR, *staatsraden*;

Mevr. :

M. VAN GERREWEY, *griffier*;

De overeenstemming tussen de Franse en de Nederlandse tekst werd nagezien onder toezicht van de heer J.-J. STRYCKMANS.

Het verslag werd uitgebracht door de heer G. PIQUET, eerste auditeur.

De Griffier,
M. VAN GERREWEY.

De Voorzitter,
Ch. HUBERLANT.

AVIS DU CONSEIL D'ETAT
(EXTRAIT)

Le Conseil d'Etat, section de législation, deuxième chambre, saisi par le Vice-Premier Ministre et Ministre des Finances, le 9 mai 1984, d'une demande d'avis, *dans un délai ne dépassant pas trois jours*, sur le « Chapitre V — Dispositions fiscales » du projet de loi sur les sociétés civiles professionnelles et interprofessionnelles et sur les sociétés civiles de moyens », a donné le 15 mai 1984 l'avis suivant :

Art. 38 (art. 29 du projet).

Dans le liminaire, il y a lieu de compléter l'énumération des dispositions modificatives par celle de la loi du 28 décembre 1983.

.....

La Chambre était composée de
Messieurs :

Ch. HUBERLANT, *conseiller d'Etat, président*;
J.-J. STRYCKMANS,
P. FINCEUR, *conseillers d'Etat*;

Mme :

M. VAN GERREWEY, *greffier*;

La concordance entre la version française et la version néerlandaise a été vérifiée sous le contrôle de M. J.-J. STRYCKMANS.

Le rapport a été présenté par M. G. PIQUET, premier auditeur.

Le Greffier,
M. VAN GERREWEY.

Le Président,
Ch. HUBERLANT.

ADVIES VAN DE RAAD VAN STATE

AVIS DU CONSEIL D'ETAT

De Raad van State, afdeling wetgeving, tweede vakantiekamer, de 13de augustus 1984 door de Vice-Eerste Minister en Minister van Justitie verzocht hem, binnen een termijn van ten hoogste drie dagen, van advies te dienen over een ontwerp van wet « betreffende de professionele en interprofessionele burgerlijke vennootschap en de burgerlijke vennootschap van middelen », heeft de 10de september 1984 het volgend advies gegeven:

In de brief waarmee hij de Raad van State om advies heeft verzocht, heeft de Minister van Justitie gevraagd dat dit advies hem zou worden meegedeeld binnen de in artikel 84 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State bepaalde termijn van ten hoogste drie dagen. De Minister van Justitie heeft daarbij aangevoerd dat de Regering het ontwerp bij het begin van de komende parlementaire zitting wenste neer te leggen op het bureau van één van de Wetgevende Kamers en dat het ontwerp grotendeels de bepalingen overnam van een vroeger ontwerp waarover de Raad van State advies had gegeven op 14 mei 1984.

Dat neemt niet weg dat het ontwerp dat in dit advies wordt onderzocht, tal van nieuwe bepalingen bevat die fundamenteel zijn en ingewikkelde problemen doen rijzen. Om de bedoelingen van de Regering precies te kennen, heeft de Raad van State nauwe contacten willen hebben met de gemachtigden van de Ministers en heeft hij dezen op een van zijn vergaderingen willen horen.

Daardoor is het de Raad van State onmogelijk geweest zijn advies te verstrekken binnen de door artikel 84 van de gecoördineerde wetten voorgeschreven termijn.

ONDERZOEK VAN DE TEKST

Artikel 1.

Het eerste lid van het artikel bepaalt voor welke beroepen de beoefenaars daarvan zich in een professionele burgerlijke vennootschap zullen kunnen verenigen.

Terwijl artikel 1 van de Franse wet van 29 november 1966 « relative aux sociétés civiles professionnelles » de oprichting toelaat van vennootschappen « entre personnes physiques exerçant une même profession libérale soumise à un statut législatif ou réglementaire ou dont le titre est protégé », l'article 1er, eerste lid, van het huidige ontwerp de oprichting toe van professionele burgerlijke vennootschappen tussen « natuurlijke personen die zelfstandig hetzelfde dienstverlenend intellectueel beroep uitoefenen van niet handelsrechtelijke aard, maar dat beheerst wordt door een bij de wet of bij verordening geregeld statuut ».

De ontworpen wet zal dus niet alleen op vrije beroepen toepassing vinden, maar op alle dienstverlenende ⁽¹⁾ intellectuele beroepen, voor zover drie voorwaarden tegelijkertijd vervuld zijn:

I. Het beroep moet van niet-handelsrechtelijke aard zijn.

In zijn advies L. 12.371/1 van 3 juni 1976 had de Raad van State voorgesteld nader te bepalen dat het intellectueel beroep een burgerlijk karakter moest hebben. De Regering heeft de voorkeur gegeven aan de formule « van niet handelsrechtelijke aard ».

De memorie van toelichting van het onderhavige wetsontwerp beklemtuut dat de voorwaarde volgens welke het beroep van niet-handelsrechtelijke aard moet zijn « onder meer de commissaires, de makelaars, de handelsagenten en vooral de houders van agentschappen en zakenkantoren » uitsluit.

II. Het beroep moet beheerst worden door een bij de wet of bij verordening geregeld statuut. De memorie van toelichting vermeldt als zodanige beroepen die van notaris, van gerechtsdeurwaarder en van advocaat. Zij vermeldt eveneens de beroepen die beheerst worden door een « reglementering » ingevolge de kaderwet van 1 maart 1976 tot reglementering van de bescherming van de beroepstitel en van de uitoefening van de dienstverlenende intellectuele beroepen ⁽²⁾.

III. Het beroep moet zelfstandig worden uitgeoefend. Er wordt aangenomen dat de ministeriële ambtenaren (de advocaten bij het Hof van Cassatie, de notarissen en de gerechtsdeurwaarders) een zelfstandig beroep uitoefenen, hoewel zij hun ambt ontleen aan een benoeming door de Koning.

Blijkens de tekst zelf van het nieuwe ontwerp (art. 6), zal de wet toepassing vinden op de ministeriële ambtenaren.

∴

⁽¹⁾ Zie de opmerking hierna.

⁽²⁾ Daarentegen zal de weglating van de woorden « (of beroep) waarvan de titel beschermd is », die voorkwamen in het ontwerp waarover de Raad advies L. 12.371/1 van 3 juni 1976 heeft gegeven en die in de Franse wet van 30 november 1966 staan, tot gevolg hebben dat de ontworpen wet geen toepassing zal vinden op de journalisten. De wet van 30 december 1963 betreffende de erkenning en de bescherming van de titel van beroepsjournalist heeft immers geen « statuut van het beroep » vastgesteld.

Le Conseil d'Etat, section de législation, deuxième chambre des vacations, saisi par le Vice-Premier Ministre et Ministre de la Justice, le 13 août 1984, d'une demande d'avis, dans un délai ne dépassant pas trois jours, sur un projet de loi « sur les sociétés civiles professionnelles et interprofessionnelles et sur les sociétés civiles de moyens », a donné le 10 septembre 1984 l'avis suivant:

Dans la lettre par laquelle il a saisi le Conseil d'Etat, le Ministre de la Justice a demandé à celui-ci de lui communiquer son avis dans le délai ne dépassant pas trois jours fixé par l'article 84 des lois coordonnées sur le Conseil d'Etat. Le Ministre de la Justice a fait valoir que le Gouvernement souhaitait déposer le projet sur le bureau d'une des Chambres législatives dès le début de la session parlementaire prochaine et que le projet reprenait, en grande partie, les dispositions d'un projet antérieur sur lequel le Conseil d'Etat avait donné son avis le 14 mai 1984.

Il n'empêche que le projet examiné dans le présent avis contient plusieurs dispositions nouvelles qui ont un caractère fondamental et qui soulèvent des problèmes complexes. C'est pourquoi, afin de connaître exactement les intentions du Gouvernement, le Conseil d'Etat a tenu à avoir des contacts suivis avec les délégués du Ministre et à entendre ceux-ci à une de ses séances.

Le Conseil d'Etat s'est ainsi trouvé dans l'impossibilité d'émettre son avis dans le délai prévu par l'article 84 des lois coordonnées.

EXAMEN DU TEXTE

Article 1er.

Le premier alinéa de l'article détermine les professions dont les titulaires pourront créer entre eux une société civile professionnelle.

Alors que l'article 1er de la loi française du 29 novembre 1966 relative aux sociétés civiles professionnelles autorise la constitution de société « entre personnes physiques exerçant une même profession libérale soumise à un statut législatif ou réglementaire ou dont le titre est protégé », l'article 1er, premier alinéa, du présent projet admet la création de sociétés civiles professionnelles entre « personnes physiques exerçant à titre d'indépendant la même profession intellectuelle prestataire de services à caractère non commercial, soumise à un statut légal ou réglementaire ».

La loi en projet sera donc applicable non seulement aux professions libérales, mais aussi à toute profession intellectuelle prestataire de services ⁽¹⁾ pour autant que trois conditions soient simultanément remplies:

I. La profession doit avoir un caractère non commercial.

Dans son avis L. 12.371/1 du 3 juin 1976, le Conseil d'Etat avait proposé de préciser que la profession intellectuelle devrait être de caractère civil. Le Gouvernement a préféré employer la formule « à caractère non commercial ».

L'exposé des motifs du présent projet de loi souligne que la condition du caractère non commercial de la profession exclut « notamment les commissionnaires, les courtiers, les agents commerciaux et principalement les titulaires d'agences et de bureaux d'affaires ».

II. La profession doit être soumise à un statut légal ou réglementaire. L'exposé des motifs cite comme professions ayant ce caractère, celles de notaire, d'huissier de justice et d'avocat. Il vise également les professions qui sont soumises à une « réglementation » en application de la loi-cadre du 1er mars 1976 réglementant la protection du titre professionnel et l'exercice des professions intellectuelles prestataires de services ⁽²⁾.

III. La profession doit être exercée à titre d'indépendant. Il est admis que les officiers ministériels (les avocats à la Cour de cassation, les notaires et les huissiers de justice) exercent une profession d'indépendant, encore qu'ils tiennent leurs fonctions d'une nomination faite par le Roi.

Il ressort du texte même du nouveau projet (art. 6) que la loi sera applicable aux officiers ministériels.

∴

⁽¹⁾ Voir observations ci-après.

⁽²⁾ Par contre, l'abandon des mots « (ou profession) dont le titre est protégé » qui figuraient dans le projet ayant fait l'objet de l'avis L. 12.371/1 du 3 juin 1976 et qui se trouvent dans la loi française du 30 novembre 1966 aura pour effet que la loi en projet ne sera pas applicable aux journalistes. En effet, la loi du 30 décembre 1963 relative à la reconnaissance et à la protection du titre de journaliste professionnel n'a pas établi un « statut de la profession ».

Vergeleken bij het ontwerp waarover de Raad van State het advies L. 15.689/2 van 14 mei 1984 ⁽¹⁾ heeft uitgebracht, voegt dit ontwerp het woord « dienstverlenend » in vóór de woorden « intellectueel beroep ». Te oordelen naar de memorie van toelichting en de aanvullende inlichtingen welke de gemachtigden van de Minister aan de Raad van State hebben verstrekt, wordt met de invoering van dat woord beoogd « een soort parallelisme te creëren » tussen de ontworpen wet en de hierboven onder II vermelde kaderwet van 1 maart 1976.

Het nagestreefde parallelisme is in feite niet strak genoeg. Het ontwerp slaat ongetwijfeld op heel wat intellectuele beroepen die tegelijkertijd van niet-handelsrechtelijke aard zijn, beheerst worden door een bij de wet of bij verordening geregeld statuut en zelfstandig worden uitgeoefend, zonder dat moet worden aangegeven dat zij dienstverlening tot doel hebben. Voorts moet erop gewezen worden dat de beoefenaars van sommige dienstverlenende intellectuele beroepen, bedoeld in de kaderwet van 1 maart 1976 « soms handelingen verrichten die de wet als daden van koophandel beschouwt » ⁽²⁾.

De toevoeging « dienstverlenend » is overbodig en kan zelfs aanleiding geven tot verwarring. De Raad van State stelt voor dat woord te schrappen. De gemachtigden van de Minister, die erop wijzen dat het verband tussen het toepassingsgebied van de ontworpen wet en dat van de kaderwet van 1 maart 1976 nader zal worden aangegeven in de memorie van toelichting, zijn het daarmee eens.

..

Het tweede lid van het artikel luidt als volgt:

« In dat geval (dat van de oprichting van een professionele burgerlijke vennootschap) oefent de vennootschap het beroep uit op dezelfde wijze als de vennoten. De vennoten kunnen die beroepswerkzaamheid alleen voor rekening van de vennootschap uitoefenen ».

I. Zoals in dat lid alleruitdrukkelijkst is gesteld, berusten de bepalingen van het ontwerp op de opvatting dat niet alleen de vennoten maar ook de professionele burgerlijke vennootschap titularis zijn van het beroep. Die opvatting blijkt mede uit artikel 5, tweede lid, dat voorziet in de benoeming van de burgerlijke vennootschap of in haar inschrijving op de tabel van een orde. Zij blijkt ook nog uit artikel 9, dat bepaalt dat het tuchtrecht zowel ten aanzien van de professionele burgerlijke vennootschap als van haar leden wordt uitgeoefend.

Een analyse van de bepalingen waarbij het wettelijke of het reglementair statuut van de diverse in het ontwerp bedoelde beroepen wordt vastgesteld, toont aan dat die bepalingen ontworpen zijn voor natuurlijke personen en dat ze, zonder aanzienlijke voorafgaande aanpassingen, niet toegepast kunnen worden op rechtspersonen. Dat probleem zal nader worden besproken naar aanleiding van het onderzoek van artikel 6.

II. Het is ongetwijfeld ietwat overdreven te schrijven dat « de vennootschap het beroep uitoefent op dezelfde wijze als de vennoten ». Ten wille van de eigen aard van de professionele burgerlijke vennootschap, die een rechtspersoon is, kunnen de regels die betrekking hebben op het statuut van de titularissen van het beroep, in bepaalde opzichten immers niet op precies dezelfde wijze op de professionele burgerlijke vennootschap worden toegepast als op natuurlijke personen.

De volgende tekst wordt voorgesteld:

« In dat geval zijn zowel de vennootschap als de vennoten titularis van het beroep ».

III. De tweede volzin van het lid luidt als volgt: « De vennoten kunnen (de) beroepswerkzaamheid alleen voor rekening van de vennootschap uitoefenen ». Die volzin zou verkeerd kunnen uitgelegd worden alsof de vennoten persoonlijk geen enkele aansprakelijkheid zouden dragen, aangezien deze in alle gevallen op de vennootschap rust.

Zoals de gemachtigden van de Minister gepreciseerd hebben, beoogt de besproken tekst als regel te stellen dat de titularissen van een beroep die zich verenigen hebben, dat beroep alleen nog maar mogen uitoefenen binnen de vennootschap.

Om de wil van de auteurs van het ontwerp weer te geven zonder gevaar voor het hierboven bedoelde misverstand, geeft de Raad van State in overweging de tweede volzin van het lid als volgt te redigeren: « De leden van de vennootschap oefenen het beroep niet meer persoonlijk uit maar uitsluitend in hun hoedanigheid van vennoot ».

Art. 2.

I. Om de redenen die zijn opgegeven in verband met artikel 1, schrappe men het woord « dienstverlenende ».

II. Ter wille van de overeenstemming, gebruike men aan het slot van het tweede lid dezelfde formule als in artikel 1, tweede lid.

Artikel 2, tweede lid, zou derhalve als volgt kunnen worden geredigeerd:

« Ieder lid van de vennootschap blijft alleen titularis van zijn beroep; hij oefent het evenwel niet meer persoonlijk uit, maar uitsluitend in zijn hoedanigheid van vennoot ».

⁽¹⁾ Dat ontwerp zal verder in het advies eenvoudigweg aangeduid worden met de woorden « het vorige ontwerp ».

⁽²⁾ Verslag namens de Commissie voor de Middenstand uitgebracht door Mevr. Verdin-Leenaers (Gedr. St. Senaat, zitting 1974-1975, nr. 659/2, blz. 2).

Par rapport au projet qui a fait l'objet de l'avis du Conseil d'Etat L. 15.689/2 du 14 mai 1984 ⁽¹⁾, le présent projet ajoute après les mots « exerçant ... la même profession intellectuelle », les mots « prestataire de services ». Selon une indication contenue dans l'exposé des motifs et les renseignements complémentaires fournis au Conseil d'Etat par les délégués du Ministre, l'insertion des mots indiqués a pour but de « créer un certain parallélisme » entre la loi en projet et la loi-cadre du 1er mars 1976 citée plus haut sous le II.

En réalité, le parallélisme recherché n'a pas un caractère suffisamment rigoureux. Beaucoup de professions intellectuelles, qui sont à la fois dépourvues de caractère commercial, soumises à un statut légal et réglementaire et exercées à titre d'indépendant, sont certainement visées par le projet, sans qu'il faille indiquer qu'elles ont pour objet la prestation de services. Par ailleurs, il faut relever que les titulaires de certaines professions intellectuelles prestataires de services visées par la loi-cadre du 1er mars 1976 « accomplissent parfois des actes considérés comme commerciaux par la loi » ⁽²⁾.

Les mots « prestataire de services » qui ont été ajoutés sont superflus et ils risquent même de provoquer une confusion. Le Conseil d'Etat propose la suppression de ces mots en accord avec les délégués du Ministre, qui signalent que l'exposé des motifs précisera les rapports qu'il y a entre le champ d'application de la loi en projet et celui de la loi-cadre du 1er mars 1976.

..

Le deuxième alinéa de l'article est rédigé comme suit:

« Dans ce cas (celui de la création d'une société civile professionnelle), la société est, au même titre que les associés, titulaire de la profession. Les associés ne peuvent exercer cette activité professionnelle que pour compte de la société ».

I. Comme l'alinéa l'énonce de la manière la plus explicite, les dispositions du projet reposent sur la conception que non seulement les associés sont titulaires de la profession mais que la société civile professionnelle l'est aussi. Cette conception apparaît également dans l'article 5, deuxième alinéa, qui prévoit la nomination de la société civile ou son inscription au tableau d'un ordre. Elle apparaît encore dans l'article 9, aux termes duquel le pouvoir disciplinaire est exercé tant à l'égard de la société civile professionnelle qu'à l'égard des membres de celle-ci.

L'analyse des dispositions déterminant le statut législatif ou le statut réglementaire des diverses professions visées par le projet, montre que ces dispositions ont été conçues à l'intention de personnes physiques et qu'elles ne sont pas susceptibles d'être appliquées à des personnes morales sans avoir fait l'objet d'adaptations importantes. Ce problème sera examiné de manière plus développée à propos de l'article 6.

II. Il est sans doute quelque peu excessif d'écrire que « la société est, au même titre que les associés, titulaire de la profession ». En effet, sur certains points, en raison de la nature propre de la société civile professionnelle, qui est une personne morale, les règles relatives au statut des titulaires de la profession ne peuvent être appliquées à la société civile professionnelle exactement de la même manière qu'à des personnes physiques.

Le texte suivant est proposé:

« Dans ce cas, tant la société que les associés sont titulaires de la profession ».

III. Selon la seconde phrase de l'alinéa, « Les associés ne peuvent exercer (l')activité professionnelle que pour compte de la société ». Cette phrase pourrait être comprise erronément en ce sens que les associés n'encourraient personnellement aucune responsabilité, la société supportant celle-ci dans tous les cas.

Comme les délégués du Ministre l'ont précisé, le texte examiné tend à établir la règle que les titulaires d'une profession qui se sont associés ne peuvent plus exercer cette profession qu'au sein de la société.

Pour exprimer sans le risque d'équivoque indiqué ci-dessus, la volonté des auteurs du projet, le Conseil d'Etat suggère de rédiger la seconde phrase de l'alinéa comme suit: « Les membres de la société n'exercent plus la profession à titre personnel mais exclusivement en qualité d'associé ».

Art. 2.

I. Pour les raisons qui ont été indiquées à propos de l'article 1er, il y a lieu de supprimer après les mots « différentes professions intellectuelles », les mots « prestataires de services ».

II. A la fin du deuxième alinéa, il y a lieu, dans un souci de concordance, d'employer la même formule qu'à l'article 1er, deuxième alinéa.

L'article 2, deuxième alinéa, pourrait dès lors être rédigé comme suit:

« Chacun des membres de la société reste seul titulaire de sa profession; toutefois il ne l'exerce plus à titre personnel mais exclusivement en sa qualité d'associé ».

⁽¹⁾ Lequel, dans un but de simplification, sera dans la suite de l'avis désigné par les mots « le projet précédent ».

⁽²⁾ Rapport fait par Mme Verdin-Leenaers au nom de la Commission des Classes moyennes du Sénat (Doc. parl. Sénat, sess. 1974-1975, n° 659/2, p. 2).

III. Een van de voorwaarden welke dat artikel stelt opdat personen die verschillende beroepen uitoefenen zich kunnen verenigen, is dat hun werkzaamheden een aanvullend karakter vertonen.

Zoals de memorie van toelichting opmerkt, worden in artikel 10 voor de oprichting van interprofessionele vennootschappen drie beginselen geponeerd.

« — de vennootschappen worden opgericht volgens de voorwaarden bepaald bij koninklijk besluit en dit per groep van beroepen;

« — dergelijke koninklijke besluiten kunnen enkel uitgevaardigd worden nadat erom verzocht werd door de bij wet of bij koninklijk besluit als bevoegd aangewezen vertegenwoordigers van de beroepen of, bij onstentenis daarvan, door de organisaties die de Koning speciaal daartoe heeft aangewezen;

« — een in ministerraad overlegd koninklijk besluit zal de modaliteiten voor indicering, verloop en eventuele afwijzing van dit verzoek reglementeren ».

Als men artikel 2 in verband brengt met artikel 10, kan men veronderstellen dat het onderling aanvullend karakter van de beroepen zal blijken uit gelijkgerichte aanvragen die moeten komen van alle betrokken beroepen. Dat neemt echter niet weg dat die gelijkgerichte aanvragen niet mogen ingaan tegen de zin zelf van het begrip « aanvullend karakter », zoals dat ingevolge de wet verstaan zal dienen te worden.

Uit de hierna volgende passus van de memorie van toelichting blijkt dat de Regering onder meer het aanvullend karakter van de beroepen behoort na te gaan :

« Door deze procedure kan tevens, voor elke groep van beroepen in het bijzonder, concreet zowel de raadszaamheid worden onderzocht de bedoelde beroepen uit te oefenen in de vorm van een interprofessionele vennootschap — inzonderheid uit het oogpunt van hun complementariteit — en de praktische modaliteiten voor de oprichting van de voornoemde vennootschap ».

Het is ten andere niet zeker dat artikel 10 de Koning toestaat om zelf een oordeel te vellen over de eventueel uiteenlopende voorwaarden waarvan de beroepen het onderling aanvullend karakter, waarover zij het in beginsel nochtans eens zouden zijn, afhankelijk mochten maken.

Art. 3.

Volgens artikel 3 van het ontwerp « nemen de professionele en interprofessionele burgerlijke vennootschappen, zonder hun burgerlijk karakter te verliezen, de vorm aan hetzij van een vennootschap in gemeenschappelijke naam (men leze « vennootschap onder firma » — wet van 26 mei 1983), hetzij (van) een personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid, hetzij (van) een coöperatieve vennootschap ». Artikel 25 van het ontwerp maakt die bepaling mede toepasselijk op de burgerlijke vennootschappen van middelen.

1. Uit een technisch oogpunt is bij het in artikel 3 gehanteerde procédé van wetgeving bij verwijzing toch wel enig voorbehoud te maken. De vennootschappen waarvan het doel van burgerlijke aard is kunnen, zonder dat burgerlijke karakter te verliezen, de vorm van handelsvennootschappen aannemen (gecoördineerde wetten van 30 november 1935, art. 212). Nu is het zo dat de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek betreffende het contract van vennootschap mede toepasselijk zijn op de handelsvennootschappen wat betreft de punten die niet strijdig zijn met de wetten en gebruiken van de koophandel (Burgerlijk Wetboek, art. 1873). Doordat het ontwerp verwijst naar de vennootschappen onder firma, de personenvennootschappen met beperkte aansprakelijkheid en de coöperatieve vennootschappen, vinden dus twee wetgevingen toepassing, en daar komen dan nog eens de dwingende regels van het ontwerp bovenop.

Volgens de memorie van toelichting hebben die dwingende bepalingen onder meer betrekking op de hoedanigheid van vennoot (art. 4), het verlies van die hoedanigheid (artt. 16 tot 19), de oprichting (art. 19), de werkwijze (artt. 12 tot 15), de duur en de ontbinding (artt. 20 tot 24) van de vennootschap. De bijzondere aansprakelijkheidsregel van artikel 7 van het ontwerp wijkt eveneens af van het gemeen recht inzake handelsvennootschappen. Het bestaan van die afwijkingen en de omvang ervan kunnen moeilijkheden veroorzaken.

Als bij de oprichting van een professionele of een interprofessionele burgerlijke vennootschap de rechtsvorm van de personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid of van de coöperatieve vennootschap wordt aangenomen, rijst met name de vraag of de aangenomen formule wel bestaanbaar is met het doel van de opgerichte vennootschap.

Luidens artikel 120, 6°, van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen is voor de oprichting van een personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid vereist « dat de aandelen of gedeelten van aandelen die de inbreng in natura vertegenwoordigen, in elk geval zijn volgestort ». Niettegenstaande het verslag van de kamercommissie dat ten tijde van de totstandkoming van de wet was opgesteld door de heer Wauwermans (blz. 13 en 14), was er in de rechtsleer een strekking die aannam dat die bepaling een inbreng van nijverheid niet verhindert omdat de vennootschap gerechtigd is van de inbrenger onmiddellijk de toegezegde diensten te eisen en de afdwingbaarheid van dat recht verzekerd zou zijn door een vordering tot schadevergoeding op grond van artikel 1142 van het Burgerlijk Wetboek (Van Houtte, *Traité des sociétés de personnes à responsabilité limitée*, deel I, 1962, nr. 97, blz. 136, en voor Frankrijk, Tchernoff, *Ententes économiques et financières*, nr. 256).

Die strekking heeft evenwel niet de bovenhand gehaald. Thans is het vaste rechtspraak en rechtsleer dat de inbreng slechts kan geschieden in geld of in roerende of onroerende goederen die waardebaar zijn in geld. (Kph. Luik, 20 januari 1967, *Rev. prat. soc.* 1967, nr. 5363, G. Carle, « De la rémunération de l'apport en industrie dans les sociétés de personnes à responsabilité

III. Une des conditions posées par l'article pour permettre l'association de personnes exerçant des professions différentes est que leurs activités présentent un caractère complémentaire.

Comme le relève l'exposé des motifs, l'article 10 énonce trois principes qui régissent la formation de sociétés interprofessionnelles :

« — les sociétés sont constituées aux conditions fixées par arrêté royal pour chaque groupe de professions;

« — ces arrêtés royaux ne peuvent être pris que sur la requête des autorités habilitées par une loi ou un arrêté royal à représenter chaque profession ou, à défaut, des organisations que le Roi a spécialement désignées à cette fin;

« — un arrêté royal délibéré en conseil des Ministres fixera les modalités d'introduction et la procédure d'examen et de rejet éventuel de cette requête ».

Si l'on rapproche l'article 2 de l'article 10, on peut supposer que la reconnaissance d'une complémentarité entre les professions résultera de requêtes convergentes des professions intéressées. Il n'en demeure pas moins que ces requêtes convergentes ne pourraient pas aller à l'encontre du sens même de la notion de complémentarité, telle qu'elle devra être entendue en vertu de la loi.

L'exposé des motifs fait apparaître dans le passage suivant qu'il appartient au Gouvernement de contrôler notamment le caractère complémentaire des professions :

« Cette procédure permet également d'examiner concrètement, pour chaque groupe de professions en particulier, à la fois l'opportunité d'exercer ladite profession sous la forme d'une société interprofessionnelle — en particulier sous l'angle de leur complémentarité — et les modalités pratiques de constitution de la société en question ».

Par ailleurs, il n'est pas sûr que l'article 10 permette au Roi lui-même de procéder à un arbitrage sur les conditions éventuellement divergentes auxquelles les professions subordonneraient la complémentarité sur laquelle elles seraient d'accord en principe.

Art. 3.

Selon l'article 3 du projet, « Les sociétés civiles professionnelles et interprofessionnelles empruntent, sans perdre leur caractère civil, la forme soit d'une société en nom collectif, soit d'une société de personnes à responsabilité limitée, soit d'une société coopérative. Cette disposition est étendue aux sociétés civiles de moyens par l'article 25 du projet.

1. Du point de vue légistique, le procédé de la législation par référence mis en œuvre par l'article 3 du projet appelle des réserves. Les sociétés dont l'objet est de nature civile peuvent, sans perdre ce caractère, emprunter les formes de sociétés commerciales (lois coordonnées du 30 novembre 1935, art. 212). Cependant, les dispositions du Code civil sur le contrat de société sont applicables aux sociétés commerciales sur les points qui n'ont rien de contraire aux lois et aux usages du commerce (code civil, art. 1873). La référence que fait le projet aux sociétés en nom collectif, aux sociétés de personnes à responsabilité limitée et aux sociétés coopératives entraîne dès lors l'application d'une double législation, à laquelle se superposent les règles impératives qu'il contient.

D'après l'exposé des motifs, ces dispositions impératives régissent notamment la qualité d'associé (art. 4), la perte de cette qualité (art. 16 à 19), la constitution (art. 19), le fonctionnement (art. 12 à 15), la durée et la dissolution (art. 20 à 24) de la société. La règle spéciale de responsabilité exprimée par l'article 7 du projet déroge également au droit commun des sociétés commerciales. L'existence et l'ampleur de ces dérogations sont de nature à causer des problèmes.

C'est ainsi notamment que l'adoption de la forme de la société de personnes à responsabilité limitée ou de la société coopérative, lors de la fondation d'une société civile professionnelle ou interprofessionnelle, fait naître la question de la comptabilité de la formule adoptée et de l'objet de la société créée.

Aux termes de l'article 120, 6°, des lois coordonnées sur les sociétés commerciales, la constitution d'une société de personnes à responsabilité limitée requiert « que les parts sociales ou parties de parts sociales correspondantes à des apports en nature, soient en tout cas entièrement libérées ». Une certaine doctrine avait admis, nonobstant le rapport de la Commission de la Chambre établi lors de l'adoption de la loi par M. Wauwermans (pp. 13 et 14), que cette disposition ne fait pas obstacle à l'apport en industrie pour le motif que la société avait droit d'exiger immédiatement de l'apporteur les services promis et que la sanction de ce droit serait assurée par une action en dommages et intérêts sur base de l'article 1142 du Code civil (Van Houtte, *Traité des sociétés de personnes à responsabilité limitée*, tome I, 1962, n° 97, m. 136, et pour la France, Tchernoff, *Ententes économiques et financières*, n° 256).

Toutefois, cette opinion n'a pas prévalu. D'après une jurisprudence et une doctrine actuellement constantes, les apports ne peuvent être faits qu'en numéraire ou en biens meubles ou immeubles estimables en argent (Comm. Liège, 20 janvier 1967, *Rev. prat. soc.* 1967, n° 5363; G. Carle, « De la rémunération de l'apport en industrie dans les sociétés de personnes à responsabilité limitée »,

limitée», *Rev. prat. soc.*, nr. 5390; J. De Mey, «Inbreng van de bedrijvigheid in N.V. en P.V.B.A.», *Tydschr. Not.*, 1970, 209; Loir, *Traité et formulaires de sociétés de personnes à responsabilité limitée*, nr. 152; Van Ryn en Heenen, *Principes de droit commercial*, Brussel 1957, deel II, nr. 893, blz. 11 en 12; Fredericq, *Handboek van het Belgisch Handelsrecht*, 1962, deel I, nrs. 507-511, blz. 435-438 ⁽¹⁾.

In een coöperatieve vennootschap moeten de inbrengen «inbrenger in geld of andere werkelijke inbrengen» zijn (art. 141 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen). Uit de tekst van de wet leidt men over het algemeen af dat de coöperatieve vennootschap te vergelijken is met de naamloze vennootschap en met de personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid, waar het kapitaal verdeeld wordt in aandelen (zie Van Ryn, op cit., deel II, blz. 68 en 69, nr. 985). Sommigen zijn evenwel van mening dat inbreng van nijverheid mogelijk is en vergoed kan worden met aandelen, aangezien er in coöperatieve vennootschappen voor de inschrijvers generlei stortingsverplichting bestaat. (*Rép. not.*, deel XII, *Dr. comm.*, boek V, 4, nr. 93, blz. 52).

In de commentaar bij artikel 22 van het ontwerp preciseert de memorie van toelichting dat «het centrum van de activiteit van de professionele en interprofessionele burgerlijke vennootschappen gelegen is in de beroepsuitoefening en niet in het kapitaal van de burgerlijke vennootschap». Men dient daaruit af te leiden dat artikel 120, 6°, van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen, in de interpretatie welke de rechtsleer en de rechtspraak daarvan geven, geen toepassing zal vinden op de professionele en de interprofessionele burgerlijke vennootschappen, en dat voor de coöperatieve vennootschappen de ruimste interpretatie van artikel 141 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen zal moeten prevaleren.

Het ontwerp zegt evenwel niet of de inbreng van nijverheid al dan niet in geld moet worden gewaardeerd, dan wel of, wat de personenvennootschappen met beperkte aansprakelijkheid betreft, de artikelen 29bis en 120bis van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen toepasselijk zijn ⁽²⁾.

Is zulk een waardering van de inbreng van nijverheid vereist, dan lijkt het logisch te bepalen dat het bestaan van een minimumkapitaal van 250 000 frank verantwoord zal moeten worden, maar het ontwerp zwijgt daarover (art. 120 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen).

Voorts heeft iedere vennoot, luidens artikel 13, § 4, van het ontwerp, slechts één stem in de algemene vergadering, niettegenstaande enige andersluidende bepaling in de oprichtingsakte. De memorie van toelichting wettigt die regel door er op te wijzen dat deze gelijkheid gesteund is op het onmisbaar wederzijds vertrouwen dat vereist is voor de gezamenlijke uitoefening van een intellectueel beroep. Zij zou toepassing vinden ongeacht de aard van de inbreng in de vennootschap of de wijze van verdeling van de winsten.

In dat verband mag eraan herinnerd worden dat artikel 1853 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat «wanneer de akte van vennootschap het aandeel van elke vennoot in de winsten of verliezen heeft ingebracht, wordt zijn aandeel in de winsten of in de verliezen geregeld alsof zijn inbreng gelijk was aan die van de vennoot die het minst heeft ingebracht». Van zijn kant bepaalt artikel 146, 5°, van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen dat in de coöperatieve vennootschappen «jaarlijks de winst onder de vennoten verdeeld of het verlies over hen omgeslagen wordt, de ene helft in gelijke delen en de andere naar evenredigheid van hun inbreng».

Die enkele voorbeelden — er zijn er nog — geven een idee van de interpretatiemoeilijkheden welke artikel 3 doen ontstaan.

Om dat bezwaar te voorkomen zou het ontwerp de afwijkingen welke het wil aanbrengen in de wetgevingen waarnaar het verwijst, uitdrukkelijk moeten bepalen. Artikel 3, alsmede de andere artikelen van het ontwerp die gelijkaardige problemen van bestaanbaarheid doen rijzen, zouden in die zin moeten worden aangevuld.

Art. 5.

Het tweede lid handelt alleen over het geval dat de professionele burgerlijke vennootschap «benoemd moet worden of ingeschreven op de tabel van een orde».

De wet vindt ook toepassing op beroepen waarvoor geen benoeming nodig is om ze te kunnen uitoefenen of waarvoor geen beroepsorden bestaan. Dit is het geval voor beroepen die gereglementeerd zijn op grond van de kaderwet van 1 maart 1976. De Regering en de Wetgevende Kamers zullen dienen te oordelen of, naast de inschrijving op de tabel van een beroepsorde, ook niet vermeld moet worden de inschrijving op een tabel van beoefenaars van een dienstverlenend intellectueel beroep waarvoor een regeling bestaat op grond van de kaderwet van 1 maart 1976.

⁽¹⁾ In de laatste uitgave van zijn boek heeft Van Houtte zich met die mening verenigd (blz. 59, nr. 54).

⁽²⁾ Die artikelen bepalen dat indien in een personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid een inbreng niet in geld bestaat, de voorzitter van de rechtbank van koophandel binnen wiens rechtsgebied de akte moet worden verleden, vóór de oprichting van de vennootschap, op verzoek van een of meer oprichters, een bedrijfsrevisor aanwijst. De revisor brengt verslag uit, inzonderheid over de beschrijving van elke inbreng in natura, de toegepaste methoden van waardering en de als tegenprestatie verstrekte vergoeding.

Rev. prat. soc., nr. 5390; J. De Mey, «Inbreng van de bedrijvigheid in N.V. en P.V.B.A.», *Tydschr. Not.*, 1970, 209; Loir, *Traité et formulaires de sociétés de personnes à responsabilité limitée*, nr. 152; Van Ryn en Heenen, *Principes de droit commercial*, Bruxelles 1957, tome II, nr. 893, pp. 11 et 12; Fredericq, *Traité de droit commercial belge*, tome IV, n° 33, p. 99 ⁽¹⁾.

En ce qui concerne la société coopérative, les apports doivent consister «en versements en numéraire ou en apports effectifs» (art. 141 des lois coordonnées sur les sociétés commerciales). Du texte de la loi, on déduit généralement que «la coopérative se rapproche... de la société anonyme et de la société de personnes à responsabilité limitée, dans lesquelles c'est le capital qui se divise en parts» (Van Ryn, *ouv. cit.*, tome II, pp. 68 et 69, n° 985). Mais certains estiment cependant qu'un apport en industrie peut être effectué et rémunéré par des parts sociales puisque dans les sociétés coopératives, aucune libération n'est imposée aux souscripteurs (*Rép. not.*, tome XII, *Dr. comm.*, livre V, 4, n° 93, p. 52).

A l'occasion du commentaire de l'article 22 du projet, l'exposé des motifs précise que l'essence de l'activité des sociétés civiles professionnelles et interprofessionnelles «réside dans l'exercice d'une profession et non dans le capital de la société civile». Il faut en déduire que l'article 120, 6°, des lois coordonnées sur les sociétés commerciales, dans l'interprétation que la doctrine et la jurisprudence lui donnent, ne sera pas d'application aux sociétés civiles professionnelles et interprofessionnelles, et que pour les sociétés coopératives, c'est l'interprétation la plus libérale de l'article 141 des lois coordonnées sur les sociétés commerciales qui devra prévaloir.

Toutefois, le projet ne précise pas si les apports en industrie doivent faire ou non l'objet d'une évaluation pécuniaire ou si, en ce qui concerne les sociétés de personnes à responsabilité limitée, les articles 29bis et 120bis des lois coordonnées sur les sociétés sont applicables ⁽²⁾.

Il semble logique de décider si cette évaluation de l'apport en industrie est requise, que l'existence d'un capital minimum de 250 000 francs devra être justifiée, mais le projet est muet sur ce point (art. 120 des lois coordonnées sur les sociétés).

Par ailleurs, aux termes de l'article 13, § 4, du projet, chaque associé ne dispose que d'une seule voix à l'assemblée générale, nonobstant toutes dispositions contraires de l'acte constitutif. L'exposé des motifs justifie cette règle en signalant que cette égalité repose sur la confiance mutuelle qui est indispensable pour l'exercice en commun d'une profession intellectuelle. Elle s'appliquerait quels que soient les apports faits à la société et les modalités pour la répartition des bénéfices.

A ce sujet, il est permis de rappeler qu'aux termes de l'article 1853 du Code civil, «lorsque l'acte de société ne détermine point la part de chaque associé dans les bénéfices ou les pertes, la part de chacun est en proportion de sa mise dans le fonds de la société. A l'égard de celui qui n'a apporté que son industrie, sa part dans les bénéfices ou dans les pertes est réglée comme si sa mise eût été égale à celle de l'associé qui a le moins apporté». De son côté, l'article 146, 5°, des lois coordonnées sur les sociétés dispose que, dans les sociétés coopératives, «les bénéfices et les pertes se partagent chaque année par moitié, par parts égales à tous les associés, et par moitié, à raison de leur mise».

Ces quelques exemples, qui n'ont pas un caractère limitatif, illustrent les difficultés d'interprétation que l'article 3 peut faire surgir.

Pour prévenir cet inconvénient, il serait nécessaire que le projet inscrive dans des dispositions expresses les dérogations qu'il tend à apporter aux législations auxquelles il se réfère. L'article 3, ainsi que les autres articles du projet qui posent des problèmes similaires de compatibilité, devraient être complétés dans ce sens.

Art. 5.

Le deuxième alinéa vise seulement le cas où la société civile professionnelle «doit faire l'objet d'une nomination ou d'une inscription au tableau d'un ordre».

La loi est applicable à des professions dont l'exercice n'est pas subordonné à une nomination ou qui ne sont pas constituées en ordres professionnels. Tel est le cas de professions ayant fait l'objet d'une réglementation en vertu de la loi-cadre du 1er mars 1976. Il appartiendra au Gouvernement et aux Chambres législatives d'apprécier s'il n'y a pas lieu de faire mention, en plus d'une inscription au tableau d'un ordre professionnel, d'une inscription à un tableau de titulaires d'une profession intellectuelle prestataire de services organisée sur base de la loi-cadre du 1er mars 1976.

⁽¹⁾ Dans la dernière édition de son ouvrage, M. Van Houtte s'est rallié à cette opinion (p. 59, n° 54).

⁽²⁾ D'après ces dispositions, lorsqu'il est fait, dans une société de personnes à responsabilité limitée, un apport ne consistant pas en numéraire, un reviseur d'entreprise est désigné préalablement à la constitution de la société, sur requête d'un ou de plusieurs fondateurs, par le président du tribunal de commerce dans le ressort duquel l'acte doit être passé. Le reviseur fait rapport, notamment, sur la description de chaque apport en nature, sur les modes d'évaluation adoptés et sur la rémunération attribuée en contre-partie.

Art. 6.

Artikel 6 van het ontwerp maakt de Koning bevoegd om bij een in Ministerraad overlegd besluit de « wettelijke bepalingen tot vaststelling van het statuut van de ministeriële ambtenaren » te wijzigen « om ze in overeenstemming te brengen met deze wet ».

De Raad van State had er in zijn advies over het vorige ontwerp reeds op gewezen dat ten gevolge van sommige bepalingen van het ontwerp « de wettelijke of reglementaire statuten van de in het ontwerp bedoelde beroepen (zouden) moeten worden aangepast ». Hij had er reeds op geattendeerd dat de bij artikel 8 van dat ontwerp aan de Koning verleende machtiging niet volstond om de uitvoerende macht in staat te stellen de noodzakelijke bepalingen uit te vaardigen : « Een optreden van de wetgever zal vereist zijn telkens als het statuut van het beroep door hem tot stand is gebracht ».

Artikel 6 van het ontwerp komt aan de aldus gemaakte opmerking gedeeltelijk tegemoet. Het is echter nog steeds onvoldoende voor het oplossen van de moeilijkheid waarop de Raad van State had gewezen.

In de eerste plaats biedt het de Koning slechts de mogelijkheid om de wetsbepalingen aangaande het statuut van de ministeriële ambtenaren aan te passen. Welnu, talrijke andere beroepen als daar zijn : advocaat, arts, apotheker, architect, die in de werkingssfeer van het ontwerp liggen, worden eveneens beheerst door wetsbepalingen of door bepalingen die kracht van wet hebben en die bepalingen zullen ook moeten worden gewijzigd of aangevuld voordat het ontwerp toegepast kan worden op de beroepen waarvan zij het statuut regelen.

In de tweede plaats zullen de wijzigingen en de aanvullingen die aangebracht zullen moeten worden in de wettelijke regeling van bepaalde beroepen die tot de werkingssfeer van het ontwerp behoren, of het nu alleen gaat om de ministeriële ambtenaren of ook om andere beroepen, heel wat talrijker en belangrijker blijken te zijn dan de Regering onder het oog gezien lijkt te hebben toen zij in artikel 6 de woorden « in overeenstemming brengen » gebruikt heeft.

De Raad van State kan in dit advies, waarvoor spoed is gevraagd, geen volledige behandeling brengen van de vele problemen die de goedkeuring van de ontworpen wet zal doen rijzen inzake aanpassing van de thans geldende wetgevingen. Enige voorbeelden mogen echter volstaan om de omvang en de gecompliceerdheid ervan te meten.

Het wettelijke statuut van de door het ontwerp beoogde beroepen regelt doorgaans de voorwaarden voor de toelating tot het beroep. Artikel 510 van het Gerechtelijk Wetboek bij voorbeeld noemt de voorwaarden op waaraan voldaan moet zijn om tot gerechtsdeurwaarder te kunnen worden benoemd : 1° volle vijftienvijftig jaar oud zijn; 2° houder zijn van een getuigschrift van hoger secundair onderwijs of van een daarmee gelijkgesteld bekwaamheidsbewijs, van het getuigschrift van kandidaat-gerechtsdeurwaarder en van een getuigschrift van goed zedelijk gedrag; 3° een stage van twee jaar hebben gedaan in deurwaarderskantoren; 4° aan de eisen van de dienstplichtwetten hebben voldaan. Het is duidelijk dat de professionele burgerlijke vennootschap die door twee of meer gerechtsdeurwaarders zou worden opgericht en die overeenkomstig artikel 5, tweede lid, van het ontwerp om haar benoeming zou verzoeken, geen enkele van die voorwaarden zou kunnen vervullen.

Artikel 31 van de wet van 25 ventôse-5 germinal jaar XI tot regeling van het notarisambt bepaalt dat « het getal en de spreiding van de notariskantoren evenals de standplaatsen door de Koning bepaald worden » en beperkt het aantal « plaatsen » die in ieder arrondissement mogen bestaan, naar gelang van het bevolkingscijfer. Wanneer twee of meer notarissen een professionele burgerlijke vennootschap zullen vormen die volgens artikel 1, tweede lid, van het ontwerp « het beroep (uitoefent) » zal het dus de vraag zijn of deze een bijkomende plaats van notaris zal bekleden en of de plaatsen die door de geassocieerde notarissen worden bekleed geacht zullen worden nog steeds te zijn bekleed hoewel dezen hun beroep nog slechts in de hoedanigheid van orgaan van hun vennootschap zullen uitoefenen.

Verscheidene oplossingen kunnen voor een zodanig probleem worden bedacht. Het enkele « in overeenstemming brengen » zou echter, zoals de wet nu is, blijkbaar meebrengen dat de vennootschap alleen bij vacature van een notaris kan worden opgericht, en het is duidelijk dat het werkelijk in de praktijk brengen van de door het ontwerp beoogde hervorming daardoor aanzienlijk zou kunnen worden vertraagd.

Ten aanzien van het beroep van advocaat evenals ten aanzien van verscheidene andere beroepen die tot de werkingssfeer van het ontwerp behoren, is voorzien in de verkiezing van een « raad van de Orde » waarvan de leden gekozen worden door en uit degene die het beroep uitoefenen (art. 450 van het Gerechtelijk Wetboek). Al dadelijk rijst de vraag of de professionele burgerlijke vennootschap van advocaten aan de stemming zal deelnemen los van de vennoten waaruit zij bestaat, en of zij zich kandidaat zou kunnen stellen om in de raad zitting te hebben.

Het gezond verstand lijkt te eisen dat daarop ontkennend wordt geantwoord. Toch blijft, als de wet niet wordt aangepast, omtrent dat ontkennend antwoord twijfel bestaan want het komt in strijd met de tekst van de wet.

De toepassing van de tuchtregeling van de verschillende beroepen van advocaat, arts, dierenarts, apotheker en architect op rechtspersonen als de professionele burgerlijke vennootschappen, leidt tot heel wat moeilijkheden die door de wetgever moeten worden opgelost. Zo is er bijvoorbeeld de vraag wie de vennootschap voor de tuchtrechtelijke organen zal vertegenwoordigen : men kan er namelijk tegen opzien dat aan een advocaat of een arts die persoonlijk vervolgd

Art. 6.

L'article 6 du projet habilite le Roi à modifier, par arrêté délibéré en Conseil des Ministres, les « dispositions légales fixant le statut des officiers ministériels ... pour les mettre en concordance avec la présente loi ».

Dans son avis sur le projet précédent, le Conseil d'Etat avait déjà observé que certaines dispositions du projet nécessiteraient « une adaptation des statuts législatif et réglementaire des diverses professions visées par le projet ». Il avait déjà relevé que l'habilitation donnée au Roi par l'article 8 de ce projet était insuffisante pour permettre au pouvoir exécutif de prendre les dispositions nécessaires : « Une intervention du législateur sera requise chaque fois que le statut de la profession est l'œuvre de celui-ci ».

L'article 6 du projet rencontre partiellement l'observation qui avait été ainsi formulée. Il demeure toutefois insuffisant pour résoudre la difficulté que le Conseil d'Etat avait signalée.

Tout d'abord, il ne donne au Roi que le pouvoir d'adapter les dispositions légales relatives au statut des officiers ministériels. Or, de nombreuses autres professions, comme celles d'avocat, de médecin, de pharmacien, d'architecte, qui entrent dans le champ d'application du projet, sont également régies par des dispositions légales ou ayant force de loi et ces dispositions devront aussi être modifiées ou complétées avant que le projet puisse être appliqué aux professions dont elles organisent le statut.

En second lieu, les modifications et les compléments qui devront être apportés à l'organisation légale de certaines professions entrant dans le champ d'application du projet, qu'il s'agisse seulement des officiers ministériels ou qu'il s'agisse également d'autres professions, se révéleront sensiblement plus nombreux et plus importants que le Gouvernement ne paraît l'avoir envisagé en usant, à l'article 6, des termes « mise en concordance ».

Le Conseil d'Etat ne saurait, dans le présent avis qui lui est demandé d'urgence, examiner de manière exhaustive les nombreux problèmes d'adaptation de législations actuellement en vigueur que soulèvera l'adoption du projet. Mais quelques exemples permettront du moins d'en mesurer l'ampleur et la complexité.

Le statut légal des professions que le projet concerne, régit généralement les conditions d'accès à la profession. L'article 510 du Code judiciaire, par exemple, énumère les conditions qu'il faut remplir pour pouvoir être nommé huissier de justice : 1° être âgé de vingt-cinq ans accomplis; 2° être porteur d'un certificat d'enseignement secondaire supérieur ou d'un titre qui y est assimilé, du certificat de candidat huissier de justice et d'un certificat de moralité et de bonne conduite; 3° avoir accompli un stage de deux années dans des études d'huissier; 4° avoir satisfait aux lois sur la milice. Il est clair qu'aucune de ces conditions ne saurait être remplie par la société civile professionnelle qui serait créée par deux ou plusieurs huissiers de justice et qui demanderait sa nomination comme il est prévu à l'article 5, deuxième alinéa, du projet.

L'article 31 de la loi du 25 ventôse-5 germinal an XI contenant organisation du notariat dispose que « le nombre des notaires, leur placement et leur résidence sont déterminés par le Roi » et limite le nombre de « places » qui peuvent exister dans chaque arrondissement, en fonction du chiffre de la population. La question se posera donc de savoir si, lorsque deux ou plusieurs notaires formeront une société civile professionnelle, celle-ci, devenant selon l'article 1er, deuxième alinéa, du projet « titulaire de la profession », occupera une place supplémentaire de notaire et si les places occupées par les notaires associés seront considérées comme toujours occupées alors qu'ils n'exerceront plus leur profession qu'en qualité d'organe de leur société.

Diverses solutions peuvent être trouvées à un tel problème. Mais dans l'état actuel de la loi, une simple « mise en concordance » impliquerait apparemment que la société ne puisse être formée que dans le cas de vacance d'une étude notariale et ceci risquerait manifestement de retarder sensiblement la mise en œuvre effective de la réforme voulue par le projet.

Pour la profession d'avocat comme pour plusieurs autres professions entrant dans le champ d'application du projet, il est prévu l'élection d'un « Conseil de l'Ordre » dont les membres sont élus par et parmi ceux qui sont titulaires de la profession (art. 450 du Code judiciaire). La question vient aussitôt à l'esprit : la société civile professionnelle d'avocats participera-t-elle au scrutin indépendamment des associés qui la composent, et pourrait-elle être candidate à un siège au sein du conseil ?

La réponse négative que le bon sens semble imposer, demeure douteuse si la loi n'est pas adaptée, car elle se heurte au texte de la loi.

L'application du régime disciplinaire des diverses professions d'avocat, de médecin, de vétérinaire, de pharmacien, d'architecte, à des personnes morales comme les sociétés civiles professionnelles soulève de nombreuses difficultés qu'il appartient au législateur de trancher. On citera la question de savoir qui assurera la représentation de la société devant les instances disciplinaires : on peut, notamment, hésiter à laisser à l'avocat ou au médecin personnellement poursuivi

wordt wegens een handeling die indruist tegen de beroepsgebruiken, de mogelijkheid wordt gelaten om de vennootschap te vertegenwoordigen naar aanleiding van de tuchtprocedure die wegens dezelfde handeling tegen de vennootschap gevoerd wordt.

De toepassing van tuchtstraffen op een rechtspersoon roept andere problemen op; men kan zich zelfs afvragen of althans sommige van die straffen, zoals « niet-toelating tot de raad van de kamer » in het geval van gerechtsdeurwaarders of « de niet-toelating tot de kamer » in het geval van notarissen (art. 531, 4°, van het Gerechtelijk Wetboek, art. 10 van het besluit van 2 nivôse jaar XII betreffende de instelling en de organisatie van de kamers van notarissen) echt toepasbaar zijn op lichamen die slechts op het terrein van het recht personen zijn en of integendeel niet gedacht zou moeten worden aan een aantal specifieke straffen die alleen op de professionele burgerlijke vennootschappen toepassing zouden vinden.

De schorsing en de schrapping waarin het statuut van diverse beroepen voorziet, zijn maatregelen die wellicht ook tegen professionele burgerlijke vennootschappen genomen zullen kunnen worden. Het is de zaak van de Regering en de Wetgevende Kamers uit te maken of en in hoeverre die straffen in dat geval gevolgen zullen kunnen hebben voor de vennoten, zelfs voor hen die niets uitstaande gehad hebben met de feiten die aan de tegen de vennootschap genomen strafmaatregel ten grondslag liggen ⁽¹⁾. Hoewel een dergelijke collectieve tuchtrechtelijke aansprakelijkheid zeker niet ondenkbaar is en hoewel de gevolgen ervan beperkt kunnen worden door de vennoot die zich persoonlijk niets te verwijten heeft de mogelijkheid te bieden zich onmiddellijk uit de vennootschap terug te trekken ⁽²⁾, blijven er nog problemen bestaan alleen al doordat, bij de huidige stand van de wetgeving althans, degene die het beroep uitoefent en aldus de consequenties van de misstap van een derde ondergaat, niet de mogelijkheid heeft om tussen te komen in een tuchtprocedure die hem ontegenzeggelijk schade zou kunnen berokkenen.

De vereisten die aan het uitoefenen van het beroep zijn gesteld, de benoeming tot het ambt (wat de ministeriële ambtenaren betreft), de eedaflegging, sommige verplichtingen zoals die een stage te maken, de deelneming aan de verkiezing van de organen van een Orde, de tuchtregeling, talrijke en belangrijke aspecten van de regeling van de door de indieners van het ontwerp beoogde beroepen, zijn over het algemeen uitgedacht voor natuurlijke personen maar niet voor rechtspersonen.

De wijzigingen en aanvullingen die voor verscheidene wetgevingen geboden zullen zijn (Gerechtelijk Wetboek, notariwetgeving, bepalingen aangaande de Orde van geneesheren, de Orde van dierenartsen, de Orde van apothekers, de Orde van architecten) zullen niet eenvoudige bijwerkingen of loutere vormaanpassingen zijn. Die wijzigingen en toevoegingen kunnen niet worden gekenschetst als het « in overeenstemming brengen » van de geldende bepalingen met de voorschriften die in het wetsontwerp zijn vervat. Zij zullen op menig belangrijk punt impliceren dat uit verschillende mogelijke regelingen echt een keuze wordt gemaakt en dat nieuwe voorschriften worden vastgesteld waarvan het beginsel zelf noch uit het wetsontwerp noch uit de algemene economie ervan zal kunnen worden afgeleid.

Twee werkwijzen kunnen dan ook worden aangewend voor het doorvoeren van de aanpassingen die lijken te moeten worden aangebracht in de wettelijke en de verordeningsbepalingen welke de diverse, in het ontwerp beoogde beroepen regelen.

Ofwel vult de Regering het onderhavige ontwerp aan met de verschillende vereiste maatregelen, althans met die waarmee een wijziging van de geldende wetkrachtige bepalingen zou gemoed zijn, en met die welke normaal door de wetgever moeten worden vastgesteld en niet beschouwd kunnen worden als maatregelen ter uitvoering van reeds elders vastgelegde principes. Zo zullen de nieuwe bepalingen in de vorm van een wet worden goedgekeurd, zoals dat in beginsel dient te geschieden. Dit betekent dat de gewone wetgevingsprocedure zal worden nageleefd. Indien de Regering de indiening van het onderhavige ontwerp niet wenst uit te stellen, zou er aanvankelijk volstaan kunnen worden met het invoegen van een bepaling die de inwerkingtreding van de wet aanhoudt totdat men door middel van een of meer aanvullende wetten de vereiste aanpassingsmaatregelen heeft kunnen nemen. De inwerkingtreding behoeft trouwens niet

pour avoir accompli un acte contraire aux usages de la profession, la faculté de représenter la société dans la procédure disciplinaire poursuivie contre celle-ci à l'occasion du même acte.

L'application des sanctions disciplinaires à une personne morale suscite d'autres problèmes et il est même permis de se demander si du moins certaines de ces sanctions, telles que « l'interdiction de l'entrée du conseil de la chambre » pour les huissiers de justice ou « l'interdiction de l'entrée de la chambre » pour les notaires (art. 531, 4°, du Code judiciaire, art. 10 de l'arrêté du 2 nivôse an XII relatif à l'établissement et à l'organisation des chambres des notaires), sont vraiment applicables à des êtres qui ne constituent des personnes que sur le plan du droit et si, par contre, certaines sanctions spécifiques ne devraient pas être imaginées qui ne seraient applicables qu'aux sociétés civiles professionnelles.

Les mesures de suspension et de radiation prévues par le statut de diverses professions, pourront sans doute être infligées à des sociétés civiles professionnelles. Il appartiendra au Gouvernement et aux Chambres législatives de déterminer si et dans quelle mesure, ces sanctions pourront avoir, dans ce cas, des conséquences à l'égard des associés, même de ceux qui sont demeurés étrangers aux faits qui sont à l'origine de la sanction prise contre la société ⁽¹⁾. Si cette responsabilité disciplinaire collective n'est certes pas inconcevable et s'il est possible d'en limiter les conséquences en permettant à l'associé qui n'a personnellement rien à se reprocher, de se retirer aussitôt de la société ⁽²⁾, des problèmes demeurent, du seul fait que, dans l'état actuel de la législation en tous cas, il n'existe aucune possibilité pour le titulaire de la profession qui subit ainsi les conséquences de la faute d'un tiers, d'intervenir dans une procédure disciplinaire qui, incontestablement, pourrait lui causer préjudice.

De manière générale, les conditions mises à l'exercice de la profession, la nomination à la fonction (pour les officiers ministériels), la prestation de serment, certaines obligations telles que celles d'effectuer un stage, la participation aux élections des organes d'un Ordre, le régime disciplinaire, de très nombreux et importants aspects de la réglementation des professions visées par les auteurs du projet ont été conçus pour des personnes physiques et non pour des personnes morales.

Les modifications et les compléments qu'il sera nécessaire d'apporter à diverses législations (Code judiciaire, législation notariale, dispositions sur l'Ordre des pharmaciens, l'Ordre des architectes), ne représenteront pas de simples retouches ou des adaptations purement formelles. Ces modifications et ces additions ne peuvent être qualifiées de « mise en concordance » des dispositions en vigueur avec les règles contenues dans la loi en projet. Elles impliqueront, sur divers points importants, de véritables options entre divers systèmes possibles et la fixation de règles nouvelles dont le principe même ne pourra être déduit de la loi en projet, ni de son économie générale.

Dès lors, deux procédés peuvent être mis en œuvre pour réaliser les adaptations qu'il paraît nécessaire d'apporter aux dispositions légales et réglementaires organisant les diverses professions visées par le projet.

Ou bien, le Gouvernement complète le présent projet en y ajoutant les diverses mesures qui doivent être prises, du moins celles qui emporteraient modification de dispositions en vigueur qui ont force de loi, et celles qu'il appartient normalement au législateur de prendre et qui ne pourraient être considérées comme des mesures d'exécution de principes arrêtés par ailleurs. Les dispositions nouvelles seront ainsi adoptées en forme de loi comme, en principe, elles doivent l'être. La procédure législative ordinaire sera observée. Dans le cas où le Gouvernement souhaiterait ne pas retarder le dépôt du présent projet, il suffirait, dans un premier temps, d'ajouter une disposition tenant en suspens l'entrée en vigueur de la loi jusqu'à ce que les mesures d'adaptation nécessaires aient pu être prises par une ou plusieurs lois complémentaires. L'entrée en vigueur ne doit d'ailleurs pas être simultanée pour toutes les professions; elle pourrait se faire profession par

⁽¹⁾ In Frankrijk bij voorbeeld bepaalt het decreet nr. 72-669 van 13 juli 1972 (dat uitgevaardigd is met het oog op de toepassing van de wet nr. 66-879 van 29 november 1966 « relative aux sociétés civiles professionnelles ») op het beroep van advocaat) onder meer: « dans le cas de suspension de la société, mais non de tous les associés, les associés non suspendus peuvent être chargés de la gestion de la société » (art. 56, 2, tweede lid). Soortgelijke bepalingen worden aangetroffen in decreten die uitgevaardigd zijn voor de toepassing van dezelfde wet van 29 november 1966 op het beroep van advocaat bij de Raad van State en bij het Hof van Cassatie (art. 50 van decreet nr. 78-380 van 15 maart 1978), op het beroep van pleitbezorger (art. 57, II, van decreet nr. 69-1057 van 20 november 1969), op het beroep van gerechtsdeurwaarder (art. 57, II, van decreet nr. 69-1274 van 31 december 1969), op het beroep van veilingmeester (art. 57, II, van decreet nr. 69-763 van 24 juli 1969), en op het beroep van notaris (art. 57, II, van decreet nr. 67-868 van 2 oktober 1967).

⁽²⁾ Wat dit betreft, zij verwezen naar de commentaar op artikel 16.

⁽¹⁾ En France, par exemple, le décret n° 72-669 du 13 juillet 1972, pris pour l'application à la profession d'avocat de la loi n° 66-879 du 29 novembre 1966 relative aux sociétés civiles professionnelles, prévoit notamment que « dans le cas de suspension de la société, mais non de tous les associés, les associés non suspendus peuvent être chargés de la gestion de la société » (art. 56, 2, deuxième alinéa). On trouve des dispositions semblables dans des décrets pris pour l'application de la même loi du 29 novembre 1966 à la profession d'avocat au Conseil d'Etat et à la Cour de cassation (art. 50 du décret n° 78-380 du 15 mars 1978), à la profession d'avoué (art. 57, II, du décret n° 69-1057 du 20 novembre 1969), à la profession d'huissier de justice (art. 57, II, du décret n° 69-1274 du 31 décembre 1969), à la profession de commissaire priseur (art. 57, II, du décret n° 69-763 du 24 juillet 1969), et à la profession de notaire (art. 57, II, du décret n° 67-868 du 2 octobre 1967).

⁽²⁾ Voyez, sur ce point, le commentaire de l'article 16.

gebjiktijd te zijn voor alle beroepen, zij zou beroep na beroep kunnen geschieden, naarmate voor elk van de beroepen in kwestie specifieke wetten zouden zijn aangenomen ⁽¹⁾.

Ofwel wijzigt de Regering de tekst van artikel 6 van het ontwerp zodanig dat de Koning een machtiging verkrijgt die voldoende ruim en nauwkeurig is om Hem de gezamenlijke problemen van aanpassing van de geldende wetten en verordeningen inzake de verschillende, in het ontwerp beoogde beroepen te laten regelen. Die machtiging zou haar rechtsgrond ontleen aan artikel 78 van de Grondwet, dat in verreweg de meeste jurisprudentiële uitspraken en rechtsliteratuur geacht wordt de mogelijkheid te bieden aan de Koning « bijzondere machten » toe te kennen ⁽²⁾.

Aanwending van die werkwijze vereist dat de aan de Koning verleende bijzondere machten zeer nauwkeurig worden omschreven. In het onderhavige geval zou het wenselijk zijn de bepalingen met kracht van wet die bij de nieuwe uit te werken voorschriften betrokken zouden kunnen zijn, uitdrukkelijk te noemen. In ieder geval zou uitdrukkelijk bepaald moeten worden dat alleen met betrekking tot de wijzigingen die door de oprichting van professionele burgerlijke vennootschappen, interprofessionele burgerlijke vennootschappen en burgerlijke vennootschappen van middelen noodzakelijk zijn gemaakt, door de Koning op de grondslag van artikel 6 maatregelen zullen mogen worden genomen.

De tekst van het artikel zou ook derwijze moeten worden geredigeerd dat duidelijk blijkt dat de bevoegdheden die aan de Koning worden verleend, beperkt zijn in de tijd doordat Hij ze ofwel maar voor een bepaalde tijdspanne of tot een bepaalde datum bezit, ofwel slechts één keer kan uitoefenen bij het in toepassing brengen van de wet voor elk van de bewuste beroepen, waarbij iedere latere wijziging alleen bij wet kan geschieden. In een advies dat de Raad van State op verzoek van de Voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers verstrekt heeft over het laatste ontwerp van wet tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning, is er voor de Raad reeds aanleiding geweest om erop te wijzen dat « een wet die zulke machten zou toekennen voor een zeer lange periode — bijvoorbeeld voor een hele legislatuur — vanwege de Wetgeve Kamers ongetwijfeld een te verregaande afstand van machten (zou) opleveren dan dat zulks nog verenigbaar met de grondwettelijke voorschriften zou kunnen worden geacht » ⁽³⁾.

Met deze tweede werkwijze zou het overigens volstrekt noodzakelijk zijn in de memorie van toelichting te vermelden waarom de Regering vindt dat zij aan de Kamers moet voorstellen met een zodanige machtiging te werken. Als zij het passend acht, zou zij bij voorbeeld kunnen aanvoeren dat de noodzakelijke aanpassingsmaatregelen om deze of gene reden dringend moeten worden genomen. Het staat immers aan de wetgever te oordelen of de omstandigheden al dan niet wettigen dat er gewerkt wordt met een machtiging als hier wordt beoogd.

Artikel 6 van het ontwerp bepaalt dat de maatregelen die de Koning zal nemen de wet niet toepasselijk zullen maken en dus ook zelf niet toepasselijk zullen zijn dan na bekrachtiging door « de Kamers ». Er zou vanzelfsprekend bepaald moeten worden dat de bekrachtiging « bij de wet » geschiedt. Op te merken valt dat die regeling, die de toepassing van de koninklijke besluiten aan een stemming in de Kamers verbindt, weliswaar een waarborg is voor de uitoefening van de parlementaire controle op het gebruik van de aan de Koning toegekende bevoegdheden, maar dat zij de voordelen die met het procédé van de machtiging worden nagestreefd, onder meer vanuit het oogpunt van het bespoedigen van de procedure, toch aanzienlijk verkleint.

Daarbij komt dat, al blijft de wetgever bij de bekrachtiging vrij deze te weigeren of ze slechts voor sommige en niet voor alle bepalingen te verlenen en al is het zelfs niet uitgesloten dat amendementen of aanvullingen op de bij de Koning vastgestelde teksten worden aangebracht, het voor de leden van de Wetgevende Kamers toch niet zo gemakkelijk zal zijn de hun voorgelegde bepalingen te bespreken en te amendieren dan in het geval dat zij met een wetontwerp zouden te maken hebben. De wetgever zal de verschillende facetten van deze bekrachtigingsprocedure in gedachte moeten houden wanneer hij zal hebben na te gaan of het wenselijk is de Koning eventueel bepaalde bijzondere machten toe te kennen met het oog op het in de praktijk brengen van de ontworpen wet.

Artikel 10 van het ontwerp bepaalt dat de regels volgens welke de interprofessionele burgerlijke vennootschappen zullen kunnen worden opgericht, door de Koning zullen worden bepaald « op verzoek van de instanties die krachtens het wettelijk of reglementair statuut van een beroep gemachtigd zijn om dat beroep te vertegenwoordigen, of, bij ontstentenis daarvan, op verzoek van de organisaties die de Koning daartoe speciaal heeft aangewezen ». Het is de vraag of diezelfde instanties en organisaties hun medewerking niet zouden moeten verlenen, op zijn minst in de vorm van een advies, naar aanleiding van het opstellen van de besluiten die de Koning krachtens artikel 6 van het ontwerp zou mogen

profession, au fur et à mesure que des législations spécifiques seraient adoptées pour chacune des professions concernées ⁽¹⁾.

Ou bien le Gouvernement modifie le texte de l'article 6 du projet de manière à donner au Roi une habilitation à la fois suffisamment large et précise pour qu'il puisse régler, dans leur ensemble, les problèmes d'adaptation de la législation et de la réglementation en vigueur touchant les diverses professions que le projet concerne. Cette habilitation trouverait son fondement dans l'article 78 de la Constitution, qui est considéré par la grande majorité des décisions de jurisprudence et des études doctrinales comme permettant l'attribution au Roi de « pouvoirs spéciaux » ⁽²⁾.

Le recours à ce procédé exige que les pouvoirs exceptionnels conférés au Roi soient définis avec beaucoup de précision. Dans le présent cas, il serait souhaitable de viser expressément les dispositions ayant force de loi qui pourraient être affectées par les règles nouvelles à établir et il conviendrait, en tout cas, d'indiquer formellement que seules les modifications rendues nécessaires par la création des sociétés civiles professionnelles, des sociétés civiles interprofessionnelles et des sociétés civiles de moyens pourront faire l'objet de mesures prises par le Roi sur le fondement de l'article 6.

Le texte de cet article devrait aussi être rédigé de telle manière qu'il soit clair que les pouvoirs accordés au Roi sont limités dans le temps, soit qu'ils ne Lui appartiennent que pour un terme déterminé ou jusqu'à une date déterminée, soit qu'ils ne puissent être exercés qu'une seule fois, lors de la mise en application de la loi dans chacune des professions concernées, toute modification ultérieure ne pouvant avoir lieu que par la loi. Le Conseil d'Etat a déjà eu l'occasion d'observer, dans un avis donné à la demande du Président de la Chambre des Représentants sur le dernier projet de loi attribuant certains pouvoirs spéciaux au Roi, qu'« une loi qui attribuerait de tels pouvoirs pour une période de très longue durée — par exemple, pour toute une législature — constituerait certainement une renonciation pour laquelle puisse être considérée comme restant compatible avec les règles constitutionnelles » ⁽³⁾.

Il serait, par ailleurs, indispensable, si ce deuxième procédé était adopté, que l'exposé des motifs indique les motifs pour lesquels le Gouvernement estime devoir proposer aux Chambres le recours à une telle habilitation. Il pourrait, s'il le juge opportun, faire valoir, par exemple, que, pour telle ou telle raison, les mesures d'adaptation nécessaires doivent être prises d'urgence. Il appartient, en effet, au législateur d'apprécier si les circonstances justifient ou non le recours à une habilitation telle que celle qui est envisagée ici.

L'article 6 du projet prévoit que les mesures que le Roi prendra, ne rendront la loi applicable et ne seront, par conséquent, elles-mêmes applicables qu'après ratification par « les Chambres ». Il conviendrait évidemment de prévoir la ratification « par la loi ». On observera que ce système, qui subordonne l'application des arrêtés royaux à un vote des Chambres, s'il représente une garantie quant à l'exercice du contrôle parlementaire sur l'usage des pouvoirs conférés au Roi, réduit cependant sensiblement, notamment du point de vue de l'accélération de la procédure, les avantages qui sont recherchés dans le procédé de l'habilitation.

Par ailleurs, si le législateur, lors de la ratification, demeure libre de refuser celle-ci ou de ne l'accorder que pour certaines dispositions et non pour toutes et s'il n'est même pas exclu que des amendements ou des compléments soient apportés aux textes arrêtés par le Roi, il sera tout de même moins aisé, pour les membres des Chambres législatives, de discuter et d'amender les dispositions qui leur seront soumises, que s'ils étaient saisis d'un projet de loi. Le législateur tiendra compte des aspects de cette procédure de ratification dans son appréciation de l'opportunité d'attribuer éventuellement au Roi certains pouvoirs exceptionnels pour la mise en œuvre du présent projet de loi.

L'article 10 du projet prévoit que les conditions auxquelles pourront être constituées les sociétés civiles interprofessionnelles seront arrêtées par le Roi « à la requête des autorités qui sont habilitées à représenter la profession en vertu du statut législatif ou réglementaire de celle-ci ou, à défaut, des organisations que le Roi a spécialement désignées à cette fin ». On peut se demander si les mêmes autorités et organisations ne devraient pas intervenir, au moins sous forme d'un avis, à l'occasion de l'élaboration des arrêtés que le Roi serait habilité à prendre en vertu de l'article 6 du projet. Les délégués du Ministre ont d'ailleurs indiqué au Conseil d'Etat que pareille consultation est, en fait, prévue. Il faudrait

⁽¹⁾ Er zij op gewezen dat artikel 6 van het ontwerp nu al bepaalt dat de ontworpen wet slechts « van toepassing (zal zijn) op de ministeriële ambtenaren na bekrachtiging door de Kamers van de koninklijke besluiten », welke Kamers « in de wettelijke bepalingen ... de wijzigingen (moeten) aanbrengen die nodig zijn om ze in overeenstemming te brengen met deze wet ».

⁽²⁾ Zie onder meer het advies van de Raad van State over het ontwerp dat de wet van 2 februari 1982 tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning geworden is, en de in dat advies aangehaalde literatuur (*Gedr. Stuk Kamer*, zitting 1981-1982, nr. 28/1, blz. 5 tot 8).

⁽³⁾ Advies van de Raad van State over het ontwerp dat de wet van 6 juli 1983 tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning is geworden (*Gedr. Stuk Kamer*, zitting 1982-1983, nr. 643/13, blz. 3).

⁽¹⁾ On remarquera que l'article 6 du projet prévoit déjà que la loi en projet ne sera « applicable aux officiers ministériels qu'après ratification par les Chambres des arrêtés royaux » qui doivent « apporter aux dispositions légales ... les modifications nécessaires pour les mettre en concordance avec la présente loi ».

⁽²⁾ Voyez notamment l'avis du Conseil d'Etat sur le projet devenu la loi du 2 février 1982 attribuant certains pouvoirs au Roi et les références citées dans cet avis (*Doc. parl. Chambre*, sess. 1981-1982, n° 28/1, pp. 5 à 8).

⁽³⁾ Avis du Conseil d'Etat sur le projet qui est devenu la loi du 6 juillet 1983 attribuant certains pouvoirs spéciaux au Roi (*Doc. parl. Chambre*, sess. 1982-1983, n° 643/13, p. 3).

nemen. De gemachtigden van de Minister hebben trouwens de Raad van State laten weten dat in feite in een zodanige raadpleging is voorzien. De tekst van artikel 6 behoeft op dat punt aanvulling indien men dergelijke raadpleging wettelijk verplicht wil maken.

Art. 7.

Artikel 7 van het ontwerp luidt aldus: « Voor elke handeling die tot de uitoefening van het beroep behoort, is de professionele burgerlijke vennootschap gehouden tot de aanwijzing van ten minste één vennoot die, voor onbepaalde tijd en hoofdelijk met de vennootschap, dezelfde burgerrechtelijke aansprakelijkheid draagt als wanneer hij die handeling in eigen naam en voor eigen rekening zou verrichten.

» Bij ontstentenis van dergelijke aanwijzing zijn alle vennoten, voor onbepaalde tijd en hoofdelijk, aansprakelijk met de vennootschap. »

Allereerst zij opgemerkt dat deze aansprakelijkheidsregeling alleen ten aanzien van de professionele burgerlijke vennootschap is voorgeschreven en niet ten aanzien van de interprofessionele burgerlijke vennootschap. Het zal dus voldoende zijn dat de vennootschap door de komst van een lid van een complementair geacht beroep een andere vorm krijgt en van professionele vennootschap tot interprofessionele vennootschap wordt opdat die regeling geen toepassing meer vindt ⁽¹⁾. In dit opzicht is wat de interprofessionele vennootschap betreft in geen enkele specifieke regeling voorzien.

Het is de Raad van State niet duidelijk waarom er dit verschil is tussen het statuut van de eerste twee types van door het ontwerp geregelde burgerlijke vennootschappen. Immers, in het geval van een interprofessionele burgerlijke vennootschap met vele vennoten die hetzelfde beroep uitoefenen, kan de kwestie van de aanwijzing van de aansprakelijke natuurlijke persoon zich op dezelfde wijze voordoen als bij een professionele vennootschap. Bovendien valt niet in te zien waarom een lid van een interprofessionele vennootschap, wanneer dat lid een fout heeft begaan, de gevolgen daarvan voor zijn eigen vermogen niet zou hoeven te dragen alleen al omdat hij lid is van een interprofessionele vennootschap.

Volgens de memorie van toelichting heeft « het mechanisme dat werd bedacht binnen het raam van het ontwerp op het revisoraat » model gestaan voor de in artikel 7 opgelegde aansprakelijkheidsregeling. Hiermee wordt gezinspeeld op artikel 67 van het ontwerp van wet tot hervorming van het bedrijfsrevisoraat, zoals dat artikel door de Kamercommissie is aangenomen. Die tekst voorziet in de oprichting van burgerlijke vennootschappen van bedrijfsrevisoren die zelf de hoedanigheid van revisor bezitten. Telkens als een zodanige vennootschap met een accountantsopdracht belast wordt, wijst zij onder haar vennoten een vertegenwoordiger aan die belast wordt met de uitvoering van die opdracht in naam en voor rekening van de vennootschap. Deze vertegenwoordiger is onder meer op burgerrechtelijk gebied in dezelfde mate aansprakelijk als wanneer hij dezelfde opdracht in eigen naam en voor eigen rekening zou vervullen, onverminderd de hoofdelijke aansprakelijkheid van de burgerlijke vennootschap waarvoor hij optreedt ⁽²⁾.

Deze regeling houdt dus een mechanisme in dat in twee fasen werkt: de vennootschap die verzocht wordt een revisoropdracht te vervullen, wijst daartoe een van haar leden aan; dat lid voert zijn opdracht dan uit. Bovendien moet er rekening mee worden gehouden dat het optreden van de bedrijfsrevisor zijn neerslag pleegt te vinden in het afgeven van bijvoorbeeld een geschrift of een rapport dat door de auteur ervan opgesteld en ondertekend is.

Artikel 7 van het ontwerp bepaalt zich tot de verplichting, wat de professionele burgerlijke vennootschap betreft, om ten minste één van de vennoten aan te wijzen om een opdracht te vervullen, maar dan met de bedoeling hem aansprakelijk te maken voor een handeling die tot de uitoefening van het beroep behoort. Niets wijst erop dat de aanwijzing van tevoren zal geschieden. Feitelijk ziet het er naar uit dat voorafgaande aanwijzing niet altijd mogelijk zal zijn: een arts die lid is van een burgerlijke vennootschap van artsen en onverwacht voor een spoedgeval wordt opgeroepen, zal zich niet kunnen laten aanwijzen alvorens de patiënt te verzorgen. Indien de aanwijzing naderhand zou geschieden, bestaat het gevaar dat zij niet meer mogelijk is omdat elke vennoot die zou aanvaarden dat hij aangewezen wordt, geheel alleen een risico op zich zou nemen dat anders door allen wordt gedeeld. De handeling van de advocaat, de notaris of de arts, de mondelinge raadgeving bijvoorbeeld, laat geen geschreven spoor na zoals het rapport van de bedrijfsrevisor.

Wil men nauwer aansluiten bij de voor de bedrijfsrevisoren ontworpen regeling, dan zou gewoon bepaald moeten worden dat elke vennoot, persoonlijk en hoofdelijk met de vennootschap, aansprakelijk is voor alle schadelijke gevolgen van de handelingen die hij bij de uitoefening van zijn beroep verricht. De bedrijfsrevisor is niet aansprakelijk omdat hij voor een opdracht is aangewezen; hij is aansprakelijk omdat hij, bij de vervulling van de opdracht waarvoor hij was aangewezen, persoonlijk een fout heeft gemaakt. Evenzo past het dat een arts die een verkeerde diagnose heeft gesteld of een architect die heeft nagelaten op de uitvoering van de werkzaamheden toe te zien, de gevolgen draagt van de fout die hem kan worden aangerekend, los van enige « aanwijzing ».

⁽¹⁾ De gemachtigden van de Regering hebben de Raad van State bevestigd dat een dergelijke verandering mogelijk was.

⁽²⁾ *Gedr. Stuk Kamer*, 1983-1984, nr. 552/35, van 25 juni 1984, blz. 133.

compléter le texte de l'article 6 sur ce point si l'on entend rendre cette consultation légalement obligatoire.

Art. 7.

Selon l'article 7 du projet: « Pour tout acte relevant de l'exercice de la profession, la société civile professionnelle est tenue de désigner au moins un associé qui encourt, indéfiniment et solidairement avec la société, la même responsabilité civile que s'il accomplissait cet acte en nom et pour compte propres.

» A défaut d'une telle désignation, tous les associés sont, indéfiniment et solidairement, tenus avec la société. »

On remarquera tout d'abord que ce régime de responsabilité n'est prévu que pour la société civile professionnelle et non pour la société civile interprofessionnelle. Il suffira donc que, par l'entrée d'un membre d'une profession considérée comme complémentaire, la société se transforme et, de société professionnelle devienne société interprofessionnelle ⁽¹⁾, pour que ce régime ne soit plus applicable. Aucun régime spécifique n'est prévu, à cet égard, pour la société interprofessionnelle.

Le Conseil d'Etat n'aperçoit pas la raison de cette différence entre le statut des deux premiers types de sociétés civiles organisées par le projet. En effet, dans le cas d'une société civile interprofessionnelle comportant plusieurs associés exerçant la même profession, la question de la désignation de la personne physique responsable peut se poser dans les mêmes termes que dans le cas d'une société professionnelle. Au surplus, on n'aperçoit pas pourquoi le membre d'une société interprofessionnelle ayant commis une faute échapperait aux conséquences de celle-ci sur son patrimoine propre par le seul fait qu'il est membre d'une société interprofessionnelle.

Selon l'exposé des motifs, le régime de responsabilité prévu à l'article 7 s'inspire du « mécanisme imaginé dans le cadre du projet sur le revisorat ». Il est ainsi fait allusion à l'article 67 du projet de loi relatif à la réforme du revisorat d'entreprises, tel qu'il a été adopté par la Commission de la Chambre. Ce texte prévoit la création de sociétés civiles de réviseurs d'entreprises, ayant elles-mêmes la qualité de réviseur. Chaque fois qu'une mission de révision comptable est confiée à une telle société, celle-ci désigne, parmi les associés, un représentant chargé de l'exécution de la mission au nom et pour compte de la société. Ce représentant encourt la même responsabilité, notamment sur le plan civil, que s'il exerçait la même mission à titre personnel, en son nom propre, ceci sans préjudice de la responsabilité solidaire de la société civile pour laquelle il intervient ⁽²⁾.

Ce système comporte donc un mécanisme qui fonctionne en deux temps: la société, sollicitée d'exercer une mission de réviseur, désigne un des ses membres pour l'accomplir; ensuite, celui-ci s'acquitte de sa mission. Il faut, par ailleurs, tenir compte du fait que l'intervention du réviseur se matérialise généralement par la remise d'un écrit, d'un rapport, par exemple, qui est rédigé et signé par son auteur.

L'article 7 du projet se borne à prévoir l'obligation, pour la société civile professionnelle, de désigner au moins l'un des associés pour accomplir une mission, mais pour encourir la responsabilité d'un acte relevant de l'exercice de la profession. Rien n'indique que la désignation sera préalable. En fait, il semble qu'elle ne pourra pas toujours être préalable: le médecin, membre d'une société civile de médecins, requis de manière inattendue, pour un cas urgent, ne pourra pas se faire désigner avant de donner ses soins. Si la désignation devait se faire après coup, elle risque de ne plus pouvoir se faire, puisque tout associé qui accepterait d'être désigné prendrait sur lui seul un risque qui se trouverait autrement partagé entre tous. L'acte de l'avocat, du notaire ou du médecin, le conseil oral, par exemple, ne laisse pas de trace écrite comme le rapport du réviseur d'entreprise.

Si l'on voulait se rapprocher du système envisagé pour les réviseurs, il conviendrait de prévoir simplement que chaque associé est responsable, personnellement et solidairement avec la société, de toutes les conséquences dommageables des actes qu'il accomplit dans l'exercice de sa profession. Le réviseur d'entreprise n'est pas responsable parce qu'il a été désigné pour une mission; il est responsable parce que, dans l'exercice de cette mission dont il avait été chargé, il a commis personnellement une faute. De même, il convient que le médecin qui a commis l'erreur de diagnostic ou l'architecte qui a négligé la surveillance de l'exécution des travaux, supporte les conséquences de l'acte fautif qui lui est imputable, ceci indépendamment de toute « désignation ».

⁽¹⁾ Les délégués du Gouvernement ont confirmé au Conseil d'Etat que pareille transformation était possible.

⁽²⁾ *Doc. Chambre*, 1983-1984, n° 552/35, du 25 juin 1984, p. 133.

Indien het eerste lid met inachtneming van het hiervoor gedane voorstel gewijzigd wordt, heeft het tweede lid van artikel 7 geen nut meer.

Art. 8.

Het eerste lid stelt dat « Niemand lid (kan) zijn van meer dan een burgerlijke vennootschap naar Belgisch recht, zij het een professionele of interprofessionele vennootschap ».

Op overtreding van dat voorschrift staat niet alleen een strafrechtelijke sanctie, bepaald in artikel 26 van het ontwerp, maar ook een burgerrechtelijke.

Overeenkomstig de algemene beginselen van ons recht behoort te worden bepaald dat de vennoot die artikel 8 geschonden heeft, verplicht is alle schade te vergoeden die door die fout veroorzaakt is, dit wil zeggen niet alleen de schade die daaruit ontstaat voor de belanghebbende vennootschappen en voor zijn medevennoot of -vennoten maar ook voor derden.

Art. 10.

Anders dan artikel 8 van het vorige ontwerp machtigt artikel 10 van het ontwerp de Koning slechts tot het vaststellen van de voorwaarden van oprichting van de vennootschappen in zoverre het gaat om interprofessionele vennootschappen.

Weliswaar is het wegens de aard zelf van de interprofessionele vennootschappen, die beoefenaars van verschillende beroepen groeperen, niet goed denkbaar dat er een professioneel gezagsorgaan zou zijn met bevoegdheid voor ieder van hen. Alleen aan de Koning kan het toekomen de voorwaarden vast te stellen waaronder voor een groep van beroepen een vennootschap kan worden opgericht, onder meer door toetsing van het onderling aanvullend karakter dat die beroepen volgens de ontworpen wet moeten vertonen. Zoals het tweede lid van het artikel stelt en de memorie van toelichting onderstreept, zal de Koning de besluiten met een zodanig oogmerk pas kunnen uitvaardigen « nadat erom verzocht werd door de op basis van een wettelijk of reglementair statuut als bevoegd aangewezen vertegenwoordigers van de beroepen of, bij ontstentenis daarvan, door de organisaties die de Koning speciaal daartoe heeft aangewezen ».

Anderzijds is het, wat de professionele burgerlijke vennootschappen betreft, stellig zo dat het onderhavige ontwerp zelf een aantal voorwaarden voor de oprichting van zulke vennootschappen vaststelt, waar het in artikel 3 bepaalt dat die vennootschappen de vorm van één van de drie aangegeven handelsvennootschappen dienen aan te nemen.

Toch kan niet worden uitgesloten dat het in bepaalde gevallen passend geacht wordt de oprichting van professionele vennootschappen afhankelijk te maken van voorwaarden die betrekking hebben op andere zaken dan die welke door de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen worden geregeld. Als voorbeeld kunnen worden vermeld, het vaststellen van een maximumaantal leden van het beroep, het behoud van een minimumaantal beoefenaars van het beroep in een bepaald ambtsgebied, het eisen van een bepaalde tijd van beroepsuitoefening bij alle vennoten of bij een deel van hen, het goedkeuren van de ontwerp-statuten door een professioneel gezagsorgaan, enz.

Zoals bekend, zijn er een aantal beroepen die door de wetgever begiftigd zijn met een organisatie die ze een ruime autonomie waarborgt, zij het door het oprichten van een beroepsorde, of althans door het oprichten, binnen het beroep, van gezagsorganen met eigen bevoegdheid inzake tucht en aanverwante aangelegenheden.

Momenteel worden de binnen de beroepsorden bestaande gezagsorganen en andere gezagsorganen die de genoemde bevoegdheden bezitten, bevoegd geacht om de oprichting van een vereniging afhankelijk te stellen van voorwaarden die de naleving van de voor het beroep geldende beginselen moeten verzekeren. Zo hebben raden van de Orde regels opgesteld die nageleefd moeten worden bij de oprichting van een vereniging van advocaten ⁽¹⁾.

Ten einde te vermijden dat er na de inwerkingtreding van de ontworpen wet enige betwisting zou ontstaan omtrent de bevoegdheid van de bovengenoemde professionele gezagsorganen om aan de bij de wet bepaalde voorwaarden andere voorwaarden toe te voegen die overigens verenigbaar zouden zijn met de wet en zouden teruggaan op het verlangen om de voor het beroep geldende deontologische beginselen met eventuele aanpassing te handhaven, lijkt het nuttig het ontwerp aan te vullen met een bepaling welke die bevoegdheid van de professionele gezagsorganen uitdrukkelijk vastlegt.

Art. 12.

Naar luid van § 1, tweede lid, kan de delegatie van bevoegdheid aan een andere persoon dan een vennoot « aan derden worden tegengeworpen overeenkomstig de regels bepaald bij de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen ».

⁽¹⁾ Wat betreft de evolutie van de door de raad van de Orde van de Balie te Brussel ingevoerde regeling, zij verwezen naar Pierre Lambert, *Règles et usages de la profession d'avocat du Barreau de Bruxelles*, blz. 351-355, Brussel, Editions du Jeune Barreau, 1980.

Le deuxième alinéa de l'article 7 deviendrait inutile si le premier alinéa était modifié en fonction de la suggestion qui précède.

Art. 8.

Le premier alinéa établit la règle selon laquelle « Nul ne peut être membre de plus d'une société civile de droit belge, qu'elle soit professionnelle ou interprofessionnelle ».

L'infraction à cette règle est assortie, non seulement, d'une sanction pénale, laquelle est prévue par l'article 26 du projet, mais aussi d'une sanction civile.

Conformément aux principes généraux de notre droit, il y a lieu de prévoir que l'associé qui a commis une violation de l'article 8 est obligé de réparer tout le préjudice commis par cette faute, c'est-à-dire non seulement, le préjudice qui en résulte pour les sociétés intéressées et pour son coassocié ou ses coassociés mais aussi pour le tiers.

Art. 10.

A la différence de l'article 8 du projet précédent, l'article 10 du projet n'habilite le Roi à fixer des conditions relatives à la constitution des sociétés que pour les sociétés interprofessionnelles.

Il est vrai qu'en raison de la nature des sociétés interprofessionnelles, qui regroupent des titulaires de professions distinctes, on ne conçoit pas qu'il y ait une autorité professionnelle compétente à l'égard de tous ceux-ci. C'est seulement au Roi qu'il peut appartenir de déterminer les conditions de constitution d'une société pour un groupe de professions, notamment en vérifiant la caractère complémentaire de celles-ci exigé par la loi en projet. Comme l'énonce le deuxième alinéa de l'article et comme le souligne l'exposé des motifs, le Roi ne pourra prendre les arrêtés ayant un tel objet qu'« à la requête des autorités qui sont habilitées à représenter la profession en vertu du statut législatif ou réglementaire de celle-ci ou, à défaut, des organisations qu le Roi a spécialement désignées à cette fin ».

Par ailleurs, quant aux sociétés civiles professionnelles, il est vrai que le présent projet fixe lui-même un certain nombre de conditions pour leur constitution, en disposant, par son article 3, que ces sociétés doivent prendre la forme d'une des trois sociétés commerciales indiquées.

Toutefois, on ne peut exclure que dans certains cas, il soit jugé opportun de soumettre la constitution de sociétés professionnelles à des conditions qui touchent à des objets autres que ceux qui sont réglés par les lois coordonnées sur les sociétés commerciales. On peut, par exemple, indiquer la fixation d'un nombre maximum de membres de la profession, le maintien d'un nombre minimum de titulaires de la profession dans un ressort déterminé, l'exigence d'une durée déterminée d'exercice de la profession chez tous les associés ou chez une partie d'entre eux, l'agrément des projets de statuts par une autorité professionnelle, etc.

Comme on le sait, il y a un certain nombre de professions auxquelles le législateur a donné une organisation leur garantissant une autonomie étendue, soit par le procédé de la création d'un ordre professionnel, soit, du moins, par l'institution, au sein de la profession, d'autorités ayant un pouvoir propre en matière de discipline et dans les matières connexes à celles-ci.

Présentement, les autorités établies au sein des ordres professionnels et d'autres autorités ayant les pouvoirs indiqués sont reconnues compétentes pour soumettre la constitution d'une association à des conditions destinées à assurer le respect des principes qui régissent la profession. C'est ainsi que des conseils de l'Ordre ont établi des règles qui doivent être observées pour la création d'une association d'avocats ⁽¹⁾.

Pour éviter qu'après l'entrée en vigueur de la loi en projet, on conteste aux autorités professionnelles visées plus haut, le pouvoir d'ajouter aux conditions fixées par la loi, d'autres conditions qui seraient d'ailleurs compatibles avec celle-ci et inspirées par le souci de maintenir, éventuellement en les adaptant, les principes de déontologie qui régissent la profession, il paraît utile de compléter le projet par une disposition consacrant expressément ce pouvoir des autorités professionnelles.

Art. 12.

Aux termes du § 1, deuxième alinéa, la délégation de pouvoir faite à une personne autre qu'un associé « est opposable aux tiers dans les conditions fixées par les dispositions des lois coordonnées sur les sociétés commerciales ».

⁽¹⁾ Pour l'évolution de la réglementation instituée par le conseil de l'Ordre du Barreau de Bruxelles, voir Pierre Lambert, *Règles et usages de la profession d'avocat du Barreau de Bruxelles*, pp. 351-355, Bruxelles, Editions du Jeune Barreau, 1980.

De memorie van toelichting haalt in dat verband artikel 54 en artikel 130 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen aan. Die beide artikelen verwijzen elk naar artikel 10 van dezelfde wetten. De Raad van State stelt daarom duidelijkheids- en nauwkeurigheidshalve voor in de tekst zelf van artikel 12 van het ontwerp een verwijzing naar dat artikel 10 in te schrijven; de gemachtigden van de Minister zijn het daarmee eens.

Art. 13.

In het eerste lid van § 1 van het artikel wordt bepaald:

« § 1. Iedere vennoot kan niettegenstaande enige andersluidende bepaling, een buitengewone algemene vergadering bijeenroepen, waarvan hij de agenda vaststelt ».

Die bepaling houdt een zekere anomalie in, vermits de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen niet voorzien in een gewone algemene vergadering voor de vennootschappen onder firma. Om die anomalie weg te werken zou, volgens de gemachtigde van de Minister, het woord « buitengewone » worden weggelaten.

Het spreekt vanzelf dat de door artikel 13, § 1, eerste lid, geboden mogelijkheid niet ontslaat van de verplichting om een gewone algemene vergadering te houden in de vennootschappen waar die verplichting door de wet of door de statuten wordt opgelegd.

Art. 16.

Artikel 16 van het ontwerp bepaalt:

« Niettegenstaande enige andersluidende bepaling, kan iedere vennoot uit de vennootschap treden, mits hij de daartoe in de bepalingen van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen of, bij ontstentenis daarvan, in de akte van vennootschap voorgeschreven vormen in acht neemt ».

In de memorie van toelichting wordt er op gewezen dat de regel volgens welke iedere vennoot uit de vennootschap kan treden « van dwingend recht » is. De memorie zegt voorts dat de stellers van het ontwerp met hun verwijzing naar de bepalingen van de wetten op de handelsvennootschappen, « in het bijzonder aan artikel 149 » van de wetten op de handelsvennootschappen hebben gedacht.

In feite blijkt geen enkele andere bepaling van de wetten op de handelsvennootschappen betrekking te hebben op vormen die in geval van het uittreden van een vennoot zouden moeten worden nageleefd. Er zou bijgevolg uitdrukkelijk moeten worden verwezen naar dat ene artikel 149 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen en niet in het algemeen naar « de daartoe in de bepalingen van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen... voorgeschreven vormen ».

Artikel 16 verbiedt geenszins dat in het vennootschapscontract een beding wordt opgenomen om de mogelijkheid tot uittreden uit de vennootschap op enigerlei wijze te beperken. Niets belet dus de vennoten te bedingen dat geen enkele vennoot vóór een bepaalde termijn, bij voorbeeld vooraleer de vennootschap tien of twintig jaar bestaat, mag uittreden. Dit komt erop neer dat de vennootschap zou kunnen worden opgericht voor een bepaalde tijd zonder dat het mogelijk is om er vóór die tijd uit te treden.

In een voor onbepaalde tijd aangegane vennootschap kan de ontbinding in ieder geval door één der partijen worden gevorderd, mits de opzegging te goeder trouw en niet ontijdig gedaan wordt (art. 1869 van het Burgerlijk Wetboek). Artikel 16 van het ontwerp strekt er dan ook hoofdzakelijk toe iedere vennoot de mogelijkheid te bieden om zich terug te trekken uit een voor een bepaalde tijd opgerichte vennootschap waarvan de statuten niets bepalen omtrent het voortijdige uittreden van de vennoten. In dat geval hebben de uitdrukking « Niettegenstaande enige andersluidende bepaling » in het begin van het artikel en de uitdrukking « mits hij de daartoe... voorgeschreven vormen in acht neemt », achteraan in het artikel, welke uitdrukkingen trouwens in zekere mate met elkaar strijdig zijn, weinig of geen betekenis meer.

Artikel 16 zou als volgt worden gelezen: « Als in de statuten daaromtrent niets is bepaald, heeft iedere vennoot het recht om uit de vennootschap te treden, maar wanneer het een coöperatieve vennootschap betreft, mag hij dit slechts doen met inachtneming van artikel 149 van de wetten op de handelsvennootschappen ».

Men kan zich echter afvragen of die bepaling juist met betrekking tot de coöperatieve vennootschappen wel enig nut heeft, vermits artikel 146, 2°, van de wetten op de handelsvennootschappen voor dat soort van vennootschappen reeds stelt dat de vennoten, bij stilzwijgen van de statuten daaromtrent, uit de vennootschap kunnen treden. De coöperatieve vennootschap is immers een « open » vennootschap die onder de bij de wet bepaalde voorwaarden (minimumkapitaal en minimumaantal vennoten) als kenmerk heeft dat zij een veranderlijk aantal vennoten en een veranderlijk kapitaal heeft.

Wanneer het gaat om vennootschappen onder firma en personenvennootschappen met beperkte aansprakelijkheid, zal de voorgenomen bepaling, als zij ertoe strekt aan iedere vennoot het recht toe te kennen om te allen tijde uit de vennootschap te treden, de stabiliteit van de krachtens het ontwerp opgerichte vennootschap ernstig in gevaar brengen. Klaarblijkelijk moet het ontwerp dus worden aangevuld om, zoals in artikel 1869 van het Burgerlijk Wetboek, het recht om uit de vennootschap te treden aan bepaalde voorwaarden te onderwerpen. Zodanige voorwaarden zijn immers niet gesteld door het gemeen recht, dat in de voor een bepaalde tijd opgerichte vennootschappen geen uittreden van de vennoten *ad nutum* kent.

L'exposé des motifs cite l'article 54 et l'article 130 des lois coordonnées sur les sociétés commerciales. Ces deux articles font l'une et l'autre renvoi à l'article 10 des mêmes lois. Dès lors, dans un but de clarté et de précision, le Conseil d'Etat propose, de l'accord des délégués du Ministre, d'inscrire dans le texte même de l'article 12 du projet, un renvoi audit article 10.

Art. 13.

En son § 1, premier alinéa, l'article dispose que:

« § 1. Nonobstant toute disposition contraire, chaque associé peut convoquer une assemblée générale extraordinaire, dont il fixe l'ordre du jour ».

La disposition contient une certaine anomalie puisque les lois coordonnées sur les sociétés commerciales ne prévoient pas la tenue d'une assemblée générale ordinaire pour les sociétés en nom collectif. Pour faire disparaître cette anomalie, les délégués du Ministre indiquent que le terme « extraordinaire » sera supprimé.

Il va de soi que la faculté créée par l'article 13, § 1, premier alinéa, du projet ne dispense pas de l'obligation de tenir une assemblée générale ordinaire dans les sociétés où cette obligation est prévue par la loi ou par les statuts.

Art. 16.

L'article 16 du projet dispose:

« Nonobstant toute disposition contraire, chaque associé a le droit de se retirer de la société mais en respectant les dispositions prévues à cet effet par les lois coordonnées sur les sociétés commerciales ou, à défaut, par l'acte de société ».

L'exposé des motifs souligne que la règle selon laquelle tout associé peut se retirer de la société « est impérative ». Il indique ensuite qu'en faisant référence aux dispositions des lois sur les sociétés commerciales concernant le retrait d'un associé, les auteurs du projet ont pensé « en particulier, à l'article 149 » des lois sur les sociétés commerciales.

En réalité, aucune autre disposition des lois sur les sociétés commerciales ne paraît relative aux modalités qui devraient être observées en cas de retrait d'un associé. Il conviendrait, en conséquence, de viser expressément le seul article 149 des lois coordonnées sur les sociétés commerciales et non de manière générale « les dispositions prévues à cet effet par les lois sur les sociétés commerciales ».

L'article 16 du projet n'interdit nullement d'insérer dans le contrat de société une clause limitant, de quelque manière que ce soit, la faculté de se retirer de la société. Rien n'empêcherait donc les associés de stipuler qu'aucun associé ne pourra se retirer avant tel délai, avant que la société ait duré, par exemple, dix ou vingt ans. Ceci revient à dire que la société pourrait être constituée pour une durée déterminée sans faculté de retrait anticipé.

Dans une société dont la durée est illimitée, la dissolution peut, en tout cas, être demandée par l'une des parties, pourvu que la renonciation soit de bonne foi et non faite à contretemps (art. 1869 du Code civil). Dès lors, la portée de l'article 16 du projet est essentiellement de permettre à tout associé de se retirer d'une société constituée pour une durée déterminée, dont les statuts ne comportent pas de stipulation relative au retrait anticipé des associés. Dans ce cas, les mots « Nonobstant toute disposition contraire », au début de l'article, et « en respectant les dispositions prévues à cet effet... par l'acte de société », à la fin de l'article, qui présentent d'ailleurs entre eux une certaine contradiction, n'ont plus guère de signification.

L'article 16 devrait se lire: « Si les statuts de la société ne prévoient rien à cet égard, tout associé a le droit de se retirer de la société, mais, dans le cas d'une société coopérative, en respectant l'article 149 des lois sur les sociétés commerciales ».

On s'interrogera cependant sur l'utilité de la disposition en ce qui concerne précisément les sociétés coopératives, puisque l'article 146, 2°, des lois sur les sociétés commerciales prévoit déjà, pour ce type de sociétés, qu'en cas de silence des statuts sur ce point, tout associé peut se retirer de la société. La société coopérative est, en effet, une société « ouverte » dont, dans des conditions fixées par la loi (nombre minimum d'associés et capital minimum), la caractéristique est que le nombre d'associés et le capital peuvent varier.

Dans le cas des sociétés en nom collectif et des sociétés de personnes à responsabilité limitée, la disposition envisagée, si elle tend à donner à tout associé le droit de se retirer à tout moment, engendrera un risque considérable d'instabilité de la société créée en vertu du projet. Celui-ci devrait apparemment être complété pour prévoir, comme à l'article 1869 du Code civil, certaines conditions à l'exercice du droit de retrait. De telles conditions ne sont, en effet, pas prévues par le droit commun qui ignore le retrait *ad nutum* des associés dans les sociétés constituées pour une durée déterminée.

Uit de uitleg die aan de Raad van State werd verstrekt door de gemachtigden van de Minister, aan wie de inhoud van de zoëven gemaakte opmerkingen werd meegedeeld, volgt dat de stellers van het ontwerp met artikel 16 een tweevoudig doel beogen: zij willen in de eerste plaats het beginsel van de mogelijkheid tot voortijdig uittreden van een vennoot (uit de vennootschappen voor een bepaalde tijd) bevestigen en, vervolgens een vennoot in staat stellen onmiddellijk uit te treden als aan de vennootschap een tuchtstraf is opgelegd.

Het beginsel van de vrije uittreding zou, zoals reeds gezegd werd, moeten gepaard gaan met bepalingen die de vormen ervan vastleggen. De gemachtigden van de Minister hebben onder meer gewezen op de mogelijkheid om een termijn vast te stellen tussen de datum waarom het uittreden ter kennis zou worden gebracht van de andere vennoten en het tijdstip waarop dat uittreden uitwerking zou hebben.

Wat betreft het uittreden ingeval aan de vennootschap een tuchtstraf is opgelegd, zullen de Regering en de Wetgevende Kamers moeten oordelen of iedere tuchtstraf, hoe gering ook, moet meebrengen dat ieder van de vennoten (van wie sommigen misschien niets uitstaande hebben met de aan de vennootschap verweten tekortkoming) van rechtswege en zonder beperking in de tijd het recht verkrijgt om van dan af om het even wanneer uit de vennootschap te treden zonder rekening te houden met de belangen van zijn medevennoten, zelfs niet van die medevennoten welke, zoals hij, geen deel zouden hebben gehad in de feiten op grond waarvan de straf is opgelegd. Bij die beoordeling van de opportuniteit van de voorgenomen regeling en van de maatregelen die de gevolgen ervan zouden kunnen verzachten, dient ervan uitgegaan te worden dat iedere vennoot reeds krachtens het gemeen recht de ontbinding van de vennootschap vóór de afloop van de tijd waarvoor zij is opgericht, in rechte kan vorderen op grond van « wettige redenen » (art. 1871 van het Burgerlijk Wetboek).

Wil men, inzonderheid voor de vennootschappen onder firma en de personen-vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid, vermijden dat het uittreden van een vennoot de ontbinding van de vennootschap tot gevolg heeft, dan zal ook moeten worden bepaald wat er met het aandeel van de uittredende vennoot dient te geschieden. Zelfs in coöperatieve vennootschappen zou het uittreden van een of meer vennoten de ontbinding tot gevolg kunnen hebben doordat het aantal leden onder het wettelijk vereiste minimum is gevallen.

Art. 19.

Het tweede lid van het artikel luidt als volgt:

« Hij die de hoedanigheid van vennoot verliest en, in geval van overlijden, de rechtverkrijgende zijn jegens derden niet aansprakelijk voor de nakoming van de verbintenissen die de vennootschap aangaat vanaf de dag van de bekendmaking van die gebeurtenissen ».

Opdat geweten kan zijn dat iemand de hoedanigheid van vennoot heeft verloren wegens een ander feit dan het overlijden — zoals bijvoorbeeld het ontslag van de vennoot — dient het artikel te worden aangevuld met een bepaling die zegt dat dit feit moet worden bekendgemaakt en hoe; men denke bij voorbeeld aan neerlegging van een verklaring ter griffie van de rechtbank van koophandel, gekendmaking in het *Belgisch Staatsblad*, bekendmaking in de bijlagen tot het *Belgisch Staatsblad*.

Art. 24.

Opdat de leden van een ontbonden professionele of interprofessionele vennootschap hun beroepswerkzaamheid verder kunnen uitoefenen tussen de datum van de ontbinding van de vennootschap en die van de bekendmaking van die ontbinding, staat het artikel iedere vennoot toe, zodra de vennootschap ontbonden is, zijn beroep in eigen naam en voor eigen rekening uit te oefenen, of lid te worden van een andere professionele of interprofessionele burgerlijke vennootschap.

De Regering en de Wetgevende Kamers zullen moeten oordelen of het niet nuttig zou zijn het artikel aan te vullen met een bepaling die de gewezen vennoten verplicht om de personen die met hen professionele betrekkingen blijven onderhouden of aanknopen, op de hoogte te brengen van de ontbinding van vroeger bestaande vennootschap.

Art. 27.

Het artikel luidt als volgt:

« Met gevangenisstraf van drie maanden tot een jaar en met geldboete van vijftien (lees: vijftig) frank tot honderdduizend frank of met een van deze straffen alleen worden gestraft, zij die de bepalingen overtreden die de Koning vaststelt in de uitvoeringsbesluiten van artikel 10, eerste lid ».

Men kan zich afvragen of het aangewezen is dat de wetgever nu reeds overigens vrij zware straffen stelt op feiten die eersel misdrijven zullen kunnen worden aangemerkt nadat besluiten zullen zijn vastgesteld waarvan de inhoud waarschijnlijk zowel technisch als ingewikkeld zal zijn.

Is het, nu de bedoeling van de Regering wat die inhoud betreft nog zo vaag is, niet gewaagd om volgens een en dezelfde regeling strenge straffen te stellen op feiten die misschien niet alle even ernstig zullen zijn, of zelfs op overtreding

Il résulte des explications données au Conseil d'Etat par les délégués du Ministre à qui le contenu des observations qui précèdent a été exposé, que les auteurs du projet poursuivent, par l'article 16 du projet, un double objectif: en premier lieu, affirmer le principe de la possibilité d'un retrait anticipé d'un associé (dans les sociétés à durée déterminée) et, en second lieu, permettre le retrait immédiat d'un associé si la société fait l'objet d'une sanction disciplinaire.

Le principe de la liberté de l'associé de se retirer devrait, comme on l'a indiqué déjà, se trouver assorti de dispositions en précisant les modalités. Les délégués du Ministre ont notamment évoqué la possibilité d'un délai entre la date à laquelle le retrait serait notifié aux autres associés et le moment où ce retrait produirait ses effets.

En ce qui concerne le retrait en cas de sanction disciplinaire contre la société, il appartiendra au Gouvernement et aux Chambres législatives d'apprécier si toute sanction disciplinaire, si minime soit-elle, doit faire naître de plein droit et sans limitation dans le temps, le droit pour chacun des associés (dont plusieurs peuvent avoir été étrangers à la faute reprochée à la société) de se retirer désormais de la société à tout moment, sans égard pour les intérêts de ses coassociés, même de ceux qui, comme lui, n'auraient pris aucune part dans les faits qui ont provoqué la sanction. Dans cette appréciation de l'opportunité de la règle envisagée et des tempéraments qui pourraient en atténuer les conséquences, il sera tenu compte que le droit commun autorise déjà tout associé à demander en justice la dissolution d'une société avant le terme pour lequel elle a été constituée sur base « de justes motifs » (art. 1871 du Code civil).

Il conviendra aussi, si l'on veut éviter, spécialement dans les sociétés en nom collectif et dans les sociétés de personnes à responsabilité limitée, que le retrait d'un associé entraîne la dissolution de la société, de prévoir le sort à réserver à la part de celui qui se retire. Même dans les sociétés coopératives, le retrait d'un ou de plusieurs associés pourrait provoquer la dissolution à la suite de la réduction du nombre de membres au-dessous du minimum légal.

Art. 19

En son deuxième alinéa, l'article dispose comme suit:

« Celui qui perd la qualité d'associé et, en cas de décès, les ayants-droit ne sont pas tenus, à l'égard des tiers, des obligations que la société contracte à partir de la publication de ces faits ».

Pour assurer la connaissance de la perte de la qualité d'associé survenue pour cause d'un fait autre que le décès — tel que, par exemple, la démission de l'associé — il y a lieu de compléter l'article par une disposition prescrivant la publication de ce fait selon un mode déterminé; on peut citer de dépôt d'une déclaration au greffe du tribunal de commerce, la publication au *Moniteur belge*, la publication aux annexes du *Moniteur belge*.

Art. 24.

Afin que les membres d'une société professionnelle ou d'une société interprofessionnelle dissoute ne soient pas privés de la faculté d'exercer leur activité professionnelle entre la date de la dissolution de la société et la date de la publication de cette dissolution, l'article permet à chaque associé, dès la dissolution de la société, d'exercer sa profession en son nom et pour son compte ou de devenir membre d'une autre société civile professionnelle ou interprofessionnelle.

Il appartiendra au Gouvernement et aux Chambres législatives d'apprécier s'il n'est pas utile de compléter l'article par une disposition imposant aux anciens associés d'informer ceux qui restent ou entrent en relation professionnelle avec eux, de la dissolution de la société existant antérieurement.

Art. 27.

Suivant l'article,

« Sont punis d'une peine d'emprisonnement de trois mois à un an et d'une amende de cinquante à cent mille francs ou d'une de ces peines seulement ceux qui contreviennent aux dispositions que le Roi détermine dans les arrêtés pris en exécution de l'article 10, premier alinéa ».

On peut se demander s'il convient que le législateur punisse, dès à présent, de peines d'ailleurs relativement sévères, des faits qui ne seront déterminables en tant qu'infractions qu'après qu'aurait été pris des arrêtés dont le contenu sera vraisemblablement à la fois technique et complexe.

Dans l'état actuel d'imprécision des intentions du Gouvernement en ce qui concerne ce contenu, n'est-il pas hasardeux de punir sévèrement, et selon un même système, des faits dont la gravité sera peut-être très différente, voire des manque-

van regels van zuivere interne organisatie? Ware het niet beter de Koning daartoe een machtiging te verlenen binnen door de wet te bepalen grenzen en in minder strenge bewoordingen dan die van het thans ontworpen artikel 27?

Art. 30.

Volgens de naderre uitleg die door de gemachtigden van de Minister aan de Raad van State werd verstrekt, heeft het artikel niet tot doel alle personen die vóór de inwerkingtreding van de ontworpen wet een professionele of interprofessionele vennootschap — zelfs zonder rechtspersoonlijkheid — hebben opgericht, te verplichten om aan die vennootschap een van de in de ontworpen wet voorgeschreven vormen te geven.

Het artikel wil alleen maar alle personen die vóór de inwerkingtreding van de ontworpen wet een burgerlijke vennootschap in de vorm van een handelsvennootschap hebben opgericht waarvan het doel binnen het toepassingsgebied van de ontworpen wet valt, verplichten om binnen een termijn van drie jaar de statuten van die vennootschap met de wet in overeenstemming te brengen.

Om mogelijk misverstand te voorkomen, wordt voor het eerste lid van artikel 30 de volgende tekst voorgesteld:

« De personen bedoeld in de artikelen 1 en 2 die vóór de inwerkingtreding van deze wet burgerlijke vennootschappen in de vorm van een handelsvennootschap hebben opgericht waarvan het doel binnen het toepassingsgebied van deze wet valt, moeten binnen een termijn van drie jaar te rekenen van de inwerkingtreding van de wet de statuten van die vennootschappen in overeenstemming brengen met de bepalingen van die wet ».

De kamer was samengesteld uit
de HH.:

Ch. HUBERLANT, *staatsraad, voorzitter*;
A. VANWELKENHUYZEN,
P. FINCEUR, *staatsraden*;
P. DE VISSCHER,
L. MATRAY, *assessoren van de afdeling wetgeving*;

Mevr.:

R. DEROY, *greffier*.

De overeenstemming tussen de Nederlandse en de Franse tekst werd nagezien onder toezicht van de heer P. TAPIE.

Het verslag werd uitgebracht door de heer P. CHARLIER, eerste auditeur.

De Griffier,
(get.) R. DEROY.

De Voorzitter,
(get.) Ch. HUBERLANT.

ments à de simples règles d'organisation interne? Ne serait-il pas préférable de conférer à cet égard une habilitation au Roi dans des limites que la loi préciserait, et en des termes moins sévères que ceux du présent article 27?

Art. 30.

Selon les précisions fournies au Conseil d'Etat par les délégués du Ministre, l'article n'a pas pour objet d'obliger toutes les personnes qui, avant l'entrée en vigueur de la loi en projet, ont constitué une société professionnelle ou interprofessionnelle, même dépourvue de la personnalité juridique, de donner à cette société une des formes prévues par la loi en projet.

L'article a seulement pour objet d'obliger, dans un délai de trois ans, toutes les personnes qui, avant l'entrée en vigueur de la loi en projet, ont constitué une société civile à forme commerciale dont l'objet entre dans le champ d'application de la loi en projet, de mettre les statuts de cette société en conformité avec la loi.

Pour prévenir un danger d'équivoque, le texte suivant est proposé pour l'article 30, premier alinéa:

« Les personnes visées aux articles 1 et 2 qui, avant l'entrée en vigueur de la présente loi, ont constitué des sociétés civiles à forme commerciale dont l'objet entre dans le champ d'application de cette loi doivent, dans un délai de trois ans à partir de l'entrée en vigueur de celle-ci, mettre les statuts desdites sociétés en concordance avec ses dispositions ».

La chambre était composée de
MM.:

Ch. HUBERLANT, *conseiller d'Etat, président*;
A. VANWELKENHUYZEN,
P. FINCEUR, *conseillers d'Etat*;
P. DE VISSCHER,
L. MATRAY, *assesseurs de la section de législation*;

Mme:

R. DEROY, *greffier*.

La concordance entre la version néerlandaise et la version française a été vérifiée sous le contrôle de M. P. TAPIE.

Le rapport a été présenté par M. P. CHARLIER, premier auditeur.

Le Greffier,
(s.) R. DEROY.

Le Président,
(s.) Ch. HUBERLANT.

WETSONTWERP

BOUDEWIJN, KONING DER BELGEN,

Aan allen die nu zijn en hierna wezen zullen, ONZE GROET.

Op de voordracht van Onze Minister van Justitie, van Onze Minister van Financiën, Onze Minister van Middenstand en van Onze Staatssecretaris voor Middenstand,

HEBBEN WIJ BESLOTEN EN BESLUITEN WIJ:

Onze Minister van Justitie, Onze Minister van Financiën, Onze Minister van Middenstand en Onze Staatssecretaris voor Middenstand zijn gelast in Onze naam bij de Wetgevende Kamers het ontwerp van wet in te dienen waarvan de tekst volgt:

HOOFDSTUK I

PROFESSIELE EN INTERPROFESSIELE BURGERLIJK VENNOOTSCHAP

AFDELING I

Algemene bepalingen

Natuurlijke personen, met inbegrip van de ministeriële ambtenaren die zelfstandig hetzelfde intellectueel beroep uitoefenen van niet handelsrechtelijke aard, maar dat beheerst wordt door een bij de wet of bij verordening geregeld statuut, kunnen zich voor de uitoefening van hun beroep verenigen in een professionele burgerlijke vennootschap.

In dat geval zijn zowel de vennootschap als de vennoten titularis van het beroep. De leden van de vennootschap oefenen het beroep uitsluitend uit in hun hoedanigheid van vennoot.

Art. 2.

Natuurlijke of rechtspersonen, met inbegrip van de ministeriële ambtenaren die zelfstandig verschillende intellectuele beroepen uitoefenen van niet handelsrechtelijke aard, maar die beheerst worden door een bij wet of bij verordening geregeld statuut en een aanvullend karakter hebben, kunnen zich verenigen in een interprofessionele burgerlijke vennootschap.

Ieder lid van de vennootschap blijft alleen titularis van zijn beroep; hij oefent het persoonlijk uit en uitsluitend in zijn hoedanigheid van vennoot.

Art. 3.

De professionele en interprofessionele burgerlijke vennootschappen nemen, zonder hun burgerlijk karakter te verliezen, de vorm aan hetzij van een vennootschap in gemeenschappelijke naam, hetzij een personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid, hetzij een coöperatieve vennootschap.

Onverminderd de bepalingen van deze wet zijn zij onderworpen aan de bepalingen van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen alsmede aan de wetgeving betreffende de boekhouding en de jaarrekeningen van de ondernemingen.

Art. 4.

In de hoedanigheid van vennoot mag worden toegelaten, hij die, voor de oprichting van de vennootschap, regelmatig individueel het beroep uitoefende alsmede hij die, wanneer hij aan alle

PROJET DE LOI

BAUDOUIN, ROI DES BELGES,

A tous, présents et à venir, SALUT.

Sur la proposition de Notre Ministre de la Justice, de Notre Ministre des Finances, de Notre Ministre des Classes moyennes et de Notre Secrétaire d'Etat aux Classes moyennes,

NOUS AVONS ARRÊTÉ ET ARRÊTONS:

Notre Ministre de la Justice, Notre Ministre des Finances, Notre Ministre des Classes moyennes et Notre Secrétaire d'Etat aux Classes moyennes sont chargés de présenter en Notre nom aux Chambres législatives le projet de loi dont la teneur suit:

CHAPITRE I

LES SOCIÉTÉS CIVILES PROFESSIONNELLES ET INTERPROFESSIONNELLES

SECTION I

Généralités

Pour l'exercice de leur profession, des personnes physiques, y compris les officiers ministériels, exerçant à titre indépendant la même profession intellectuelle à caractère non commercial, soumise à statut légal ou réglementaire, peuvent créer entre elles une société civile professionnelle.

Dans ce cas, tant la société que les associés sont titulaires de la profession. Les membres de la société exercent la profession exclusivement en qualité d'associé.

Art. 2.

Pour l'exercice de leur profession, y compris les officiers ministériels, des personnes physiques ou morales exerçant à titre indépendant différentes professions intellectuelles à caractère non commercial, soumises à un statut légal ou réglementaire et présentant un caractère complémentaire, peuvent créer entre elles une société civile interprofessionnelle.

Chacun des associés reste seul titulaire de sa profession; il l'exerce à titre personnel et exclusivement en sa qualité d'associé.

Art. 3.

Les sociétés civiles professionnelles et interprofessionnelles empruntent, sans perdre leur caractère civil, la forme soit d'une société en nom collectif, soit d'une société de personnes à responsabilité limitée, soit d'une société coopérative.

Sans préjudice des dispositions de la présente loi, elles sont soumises aux dispositions des lois coordonnées sur les sociétés commerciales ainsi qu'à la législation relative à la comptabilité et aux comptes annuels des entreprises.

Art. 4.

Peut être admis en qualité d'associé, celui qui, préalablement à la constitution de la société, exerçait régulièrement la profession à titre individuel de même que celui qui, satisfaisant à toutes les

voorwaarden van de van kracht zijnde wetten en verordeningen voldoet, het beroep regelmatig mag uitoefenen bij de oprichting van de vennootschap.

Indien de vennoot voor de uitoefening van het beroep moet benoemd worden of ingeschreven op de tabel van een beroep, moet dit geschieden uiterlijk gelijktijdig met zijn toetreding tot de vennootschap.

Art. 5.

Onverminderd de bepalingen die erop van toepassing zijn betreffende het inroepen van de vennootschapsakte tegen derden, bezitten de professionele en interprofessionele vennootschappen rechtspersoonlijkheid zodra de overeenkomst is gesloten.

Indien de professionele burgerlijke vennootschap om het beroep te kunnen uitoefenen, evenwel benoemd moet worden of ingeschreven op de tabel van een beroep, verkrijgt zij pas rechtspersoonlijkheid op de datum van die benoeming of inschrijving. In een dergelijk geval dient het verzoek tot benoeming of inschrijving te worden gedaan door alle vennoten die optreden namens de vennootschap in wording.

Art. 6.

§ 1. De professionele burgerlijke vennootschap wordt geacht te voldoen aan de voorwaarden inzake de toegang tot het beroep zodra elk van haar vennoten eraan voldoet.

De professionele burgerlijke vennootschap, alhoewel titularis van het beroep, zal niet kunnen verkozen of aangewezen worden als lid van de organen en overheden van dit beroep, noch deelnemen aan de verkiezing of aanwijzing van deze organen en overheden.

Het tuchtrecht wordt zowel ten aanzien van de professionele burgerlijke vennootschap als van haar leden uitgeoefend door de overheden die daartoe door de wet of het reglement gemachtigd zijn.

Wanneer met betrekking tot een beroep de bevoegdheid der titularissen territoriaal is beperkt, kan de professionele burgerlijke vennootschap slechts titularissen als vennoot tellen wier standplaats zich in het betrokken gebied bevindt.

Wanneer er voor het kader van de titularissen van een beroep een wettelijke beperking is gesteld, wordt de professionele burgerlijke vennootschap niet afzonderlijk van haar leden meegeteld.

§ 2. De Koning kan, bij een in Ministerraad overlegd besluit, in de wettelijke bepalingen tot vaststelling van het statuut van de in artikel 1 bedoelde beroepen, de wijzigingen aanbrengen die nog nodig zijn om ze aan te passen aan deze wet.

De machtiging die aan de Koning wordt verleend zal slechts één keer kunnen worden uitgeoefend voor elk beroep. Het op basis van deze machtiging genomen koninklijk besluit treedt slechts in werking na bekrachtiging bij wet.

Art. 7.

Elke vennoot is persoonlijk en hoofdelijk met de professionele burgerlijke vennootschap aansprakelijk voor alle schadelijke gevolgen van de handelingen die hij bij de uitoefening van zijn beroep in zijn hoedanigheid van vennoot verricht.

Indien de schadelijke handeling niet kan worden ten laste gelegd aan één van de vennoten, dan zijn alle vennoten, voor onbepaalde tijd en hoofdelijk, aansprakelijk met de vennootschap.

conditions des lois et règlements en vigueur, peut régulièrement l'exercer lors de la constitution de la société.

Si, pour l'exercice de la profession, l'associé doit faire l'objet d'une nomination ou d'une inscription au tableau d'une profession, celle-ci doit intervenir, au plus tard, concomitamment avec son entrée dans la société.

Art. 5.

Sans préjudice des dispositions qui leur sont applicables en ce qui concerne l'opposabilité aux tiers de l'acte de société, les sociétés civiles professionnelles et interprofessionnelles jouissent de la personnalité juridique dès la conclusion du contrat.

Toutefois, si pour pouvoir exercer la profession, la société civile professionnelle doit faire l'objet d'une nomination ou d'une inscription au tableau d'une profession, la personnalité juridique ne lui sera acquise qu'à la date de cette nomination ou de cette inscription. En pareil cas, la demande de nomination ou d'inscription devra être faite par tous les associés agissant au nom de la société en formation.

Art. 6.

§ 1er. La société civile professionnelle est censée répondre aux conditions d'accès à la profession, dès lors, que chacun de ses associés y répond.

La société civile professionnelle, quoique titulaire de la profession, ne pourra être élue ou désignée membre des organes et autorités de cette profession ni participer aux procédures d'élection ou de désignations de ces organes et autorités.

Le pouvoir disciplinaire est exercé par les autorités habilitées à cet effet par la loi ou par le règlement, tant à l'égard de la société civile professionnelle qu'à l'égard des membres de celle-ci.

Pour les professions dont la compétence des titulaires est limitée territorialement, la société civile professionnelle ne pourra compter comme associés que des titulaires ayant leur résidence dans le territoire concerné.

La société civile professionnelle n'est pas comptée en plus de ses membres lorsque le cadre des titulaires d'une profession est légalement limité.

§ 2. Le Roi peut, par arrêté délibéré en Conseil des Ministres, apporter aux dispositions légales fixant le statut des professions visées à l'article 1er, les modifications encore nécessaires pour les adapter à la présente loi.

L'habilitation conférée au Roi ne pourra être exercée qu'une seule fois par profession concernée. L'arrêté royal pris en vertu de cette habilitation n'entrera en vigueur qu'après ratification par la loi.

Art. 7.

Chaque associé est responsable, personnellement et solidairement, avec la société civile professionnelle, de toutes les conséquences dommageables des actes qu'il accomplit dans l'exercice de sa profession en sa qualité d'associé.

Si l'acte dommageable ne peut être imputé à l'un des associés, tous les associés sont, indéfiniment et solidairement, tenus avec la société.

Art. 8.

Niemand kan lid zijn van meer dan een burgerlijke vennootschap naar Belgisch recht, zij het een professionele of interprofessionele vennootschap.

Bij overtreding van het vorige lid wordt de vennoot geacht ontslag te nemen uit de andere vennootschappen dan de eerste waarin hij als lid was opgenomen en is hij verplicht alle schade te vergoeden die daaruit ontstaat.

AFDELING II

Oprichting van de vennootschap

Art. 9.

De interprofessionele burgerlijke vennootschappen worden opgericht, volgens de regels die de Koning voor elk beroep of voor elke groep van beroepen bepaalt, op verzoek van de instanties die krachtens het wettelijk of reglementair statuut van een beroep gemachtigd zijn om dat beroep te vertegenwoordigen, of, bij ontstentenis daarvan, op verzoek van de organisaties die de Koning daartoe speciaal heeft aangewezen.

De Koning bepaalt, bij een in Ministerraad overlegd besluit, de wijze waarop het verzoek wordt ingediend, alsmede de procedure voor het onderzoek en de eventuele afwijzing ervan.

Art. 10.

In de benaming van de vennootschap mogen alleen de namen van vennoten of van gewezen vennoten voorkomen, en eventueel de vermelding van het beroep dat werkelijk door de professionele burgerlijke vennootschap wordt uitgeoefend, of van de beroepen, die in de interprofessionele burgerlijke vennootschap worden uitgeoefend.

AFDELING III

Werkwijze

Art. 11.

§ 1. Niettegenstaande enige andersluidende bepaling, vertegenwoordigt iedere vennoot de vennootschap jegens derden. Hij treedt in naam van de vennootschap in rechte op, als eiser of als verweerder.

In de interprofessionele burgerlijke vennootschappen strekt de vertegenwoordiging van de vennootschap door iedere vennoot zich evenwel niet uit tot de handelingen die tot de uitoefening van het beroep behoren. Behalve voor die handelingen, kan de bevoegdheid om de professionele of interprofessionele burgerlijke vennootschap te vertegenwoordigen door de vennootschapsakte of door een beslissing van de algemene vergadering aan een derde toegekend worden. Deze delegatie kan aan derden worden tegenovergenomen overeenkomstig artikel 10 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen.

§ 2. In alle akten die de vennootschap verbinden, moeten onmiddellijk voor af na de handtekening, de naam en de hoedanigheid van de ondertekenaar worden vermeld.

§ 3. De vennoten en de derden aan wie de algemene vertegenwoordigingsbevoegdheid is toegekend, zijn jegens de vennootschap aansprakelijk voor de uitvoering van hun opdracht overeenkomstig de regels betreffende de lastgeving. Iedere vennoot kan de aansprakelijkheidsvordering in naam en voor rekening van de vennootschap instellen.

Art. 8.

Nul ne peut être membre de plus d'une société civile de droit belge, qu'elle soit professionnelle ou interprofessionnelle.

En cas d'infraction à l'alinéa précédent, l'associé est réputé démissionnaire des sociétés autres que la première dans laquelle il était associé et il s'oblige à réparer tout le préjudice qui en résulte.

SECTION II

Constitution de la société

Art. 9.

Les sociétés civiles interprofessionnelles sont constituées aux conditions que le Roi arrête pour chaque groupe de professions, à la requête des autorités qui sont habilitées à représenter la profession en vertu du statut législatif ou réglementaire de celle-ci, ou, à défaut, des organisations que le Roi a spécialement désignées à cette fin.

Le Roi fixe, par arrêté délibéré en conseil des Ministres, les modalités d'introduction et la procédure d'examen et de rejet éventuel de la requête.

Art. 10.

La dénomination de la société ne peut comprendre que le nom d'associés ou d'anciens associés et, éventuellement, la mention de la profession effectivement exercée par la société civile professionnelle ou des professions exercées au sein de la société civile interprofessionnelle.

SECTION III

Fonctionnement

Art. 11.

§ 1er. Nonobstant toute disposition contraire, chaque associé représente la société à l'égard des tiers. Il agit au nom de celle-ci en justice, soit en demandant soit en défendant.

Toutefois, dans les sociétés civiles interprofessionnelles, la représentation de la société par chaque associé ne s'étend pas aux actes d'exercice de la profession. Sauf pour ces actes, le pouvoir de représenter la société civile professionnelle ou interprofessionnelle peut être conféré à un tiers par l'acte de la société ou par décision de l'assemblée générale. Cette délégation est opposable aux tiers dans les conditions fixées par l'article 10 des lois coordonnées sur les sociétés commerciales.

§ 2. La signature de tout acte engageant la société doit être précédée ou suivie immédiatement de l'indication du nom et de la qualité du signataire.

§ 3. Les associés et le tiers auquel le pouvoir de représentation générale de la société a été conféré sont responsables de l'exécution de leur mission vis à vis de la société conformément aux règles du mandat. Chacun des associés peut exercer l'action en responsabilité au nom et pour compte de la société.

Art. 12.

§ 1. Iedere vennoot kan niettegenstaande enige andersluidende bepaling, een (buitengewone) algemene vergadering bijeenroepen, waarvan hij de agenda vaststelt.

De notulen van de beraadslagingen van de algemene vergadering worden getekend door alle vennoten die aan de beraadslagingen hebben deelgenomen.

§ 2. Niettegenstaande enige andersluidende bepaling, is alleen de algemene vergadering bevoegd om te beraadslagen en te besluiten over de opnemings of uitsluiting van vennoten.

§ 3. Behoudens andersluidende bepaling in de akte van vennootschap, worden de besluiten van de algemene vergadering genomen bij meerderheid van stemmen.

§ 4. Niettegenstaande enige andersluidende bepaling in de akte van vennootschap heeft iedere vennoot één stem.

Art. 13.

De vennoten hebben het recht om in de zetel van de vennootschap kennis te nemen van de boeken en de stukken van de vennootschap.

Art. 14.

Alle stukken uitgaande van de vennootschap, bevatten de volgende vermeldingen:

1° de naam van de vennootschap;

2° naar gelang van het geval, de woorden « professionele burgerlijke vennootschap » of « interprofessionele burgerlijke vennootschap », leesbaar en voluit geschreven;

3° het beroep uitgeoefend door de professionele burgerlijke vennootschap of de beroepen uitgeoefend in de interprofessionele burgerlijke vennootschap;

4° de zetel van de vennootschap;

5° de rechtbank van koophandel ter griffie waarvan de in artikel 10, § 2, van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen bedoelde formaliteiten vervuld zijn en het nummer van het voor de vennootschap ter griffie bijgehouden dossier.

AFDELING IV

Verlies van de hoedanigheid van vennoot

Art. 15.

Niettegenstaande enige andersluidende bepaling, kan iedere vennoot uit de vennootschap treden mits hij opzegt met eerbiediging van de in de akte van vennootschap voorgeschreven vormen en termijnen. De akte van vennootschap mag geen termijn voorschrijven die één jaar overtreft. Bij ontstentenis van enige bepaling in de statuten, dient de opzegging bij een ter post aangetekende brief ter kennis van alle andere vennoten te worden gebracht met eerbiediging van een opzeggingstermijn van 6 maanden. De professionele burgerlijke vennootschappen die de vorm van een coöperatieve vennootschap hebben aangenomen schikken zich naar de bepalingen van de artikelen 149 tot 151 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen.

Art. 16.

Het verlies van de rechtsbekwaamheid of het definitief verlies van de hoedanigheid die vereist is om het beroep uit te oefenen, brengt van rechtswege het verlies van de hoedanigheid van vennoot mee.

Bij het overlijden van een vennoot gaat de hoedanigheid van vennoot niet van rechtswege over op diens rechtsverkrijgenden.

Art. 12.

§ 1er. Nonobstant toute disposition contraire, chaque associé peut convoquer une assemblée générale (extraordinaire) dont il fixe l'ordre du jour.

Le procès-verbal des délibérations de l'assemblée générale est signé par l'ensemble des associés ayant participé à la délibération.

§ 2. Nonobstant toute disposition contraire, l'assemblée générale est seule habilitée à prendre toute décision concernant l'admission ou l'exclusion des associés.

§ 3. Sauf disposition contraire de l'acte de société, les décisions de l'assemblée générale sont prises à la majorité des voix.

§ 4. Nonobstant toute disposition contraire de l'acte de société, chaque associé dispose d'une seule voix.

Art. 13.

Les associés ont le droit de prendre connaissance au siège de la société des livres et documents sociaux.

Art. 14.

Tous les documents émanant de la société contiennent les indications suivantes:

1° la dénomination de la société;

2° la mention « société civile professionnelle » ou « société civile interprofessionnelle », selon le cas, reproduite lisiblement et en toutes lettres;

3° la profession exercée par la société civile professionnelle ou les professions exercées au sein de la société civile interprofessionnelle;

4° le siège de la société;

5° le tribunal de commerce au greffe duquel les formalités visées à l'article 10, § 2, des lois coordonnées sur les sociétés commerciales ont été accomplies et le numéro du dossier tenu au greffe pour la société.

SECTION IV

De la perte de la qualité d'associé

Art. 15.

Nonobstant toute disposition contraire, chaque associé a le droit de se retirer de la société en respectant un préavis dont les formes et le délai sont fixés par l'acte de société. L'acte de société ne peut fixer un délai supérieur à un an. A défaut de dispositions dans les statuts, le préavis doit être notifié à chacun des autres associés par une lettre recommandée à la poste le délai de préavis est fixé à 6 mois. Les sociétés civiles professionnelles ayant emprunté la forme d'une société coopérative respectent les dispositions des articles 149 à 151 des lois coordonnées sur les sociétés commerciales.

Art. 16.

La perte de la capacité civile ou la perte définitive de la qualité requise pour exercer la profession entraîne de plein droit la perte de la qualité d'associé.

En cas de décès, les ayants-droit de l'associé décédé n'acquiescent pas de plein droit la qualité d'associé.

Art. 17.

Een vennoot kan uit de professionele of interprofessionele burgerlijke vennootschap worden gesloten wanneer hij op ernstige wijze zijn verplichtingen verzuimt of de bedrijvigheid van de vennootschap verstoort.

Uitsluiting wordt uitgesproken door de algemene vergadering van vennoten.

De uitgesloten vennoot kan binnen drie maanden na het besluit van de algemene vergadering daartegen in beroep komen bij de rechtbank van eerste aanleg van het gebied waarbinnen de vennootschap haar zetel heeft.

Indien de rechtbank oordeelt dat het besluit tot uitsluiting ongegrond is, veroordeelt zij de vennootschap ertoe de ten onrechte uitgesloten vennoot schadeloos te stellen.

De bepalingen van dit artikel zijn van toepassing niettegenstaande enige andersluidende bepaling.

Art. 18.

In de akte van vennootschap worden de rechten vastgesteld van een gewezen vennoot of diens rechtverkrijgenden, uit welke oorzaak ook de hoedanigheid van vennoot wordt verloren.

Hij die de hoedanigheid van vennoot verliest en, in geval van overlijden, de rechtverkrijgenden zijn jegens derden niet aansprakelijk voor de nakoming van de verbintenissen die de vennootschap aangaat vanaf de dag van de bekendmaking van die gebeurtenissen.

Van het verlies van de hoedanigheid van vennoot moet aan alle vennoten kennis worden gegeven. De kennisgeving geschiedt bij een door de bevoegde organen van de vennootschap of door de gewezen vennoot of diens rechtverkrijgenden ondertekende verklaring. Deze verklaring wordt neergelegd en bekendgemaakt overeenkomstig artikel 12, § 2, van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen.

AFDELING V

Duur en ontbinding van de vennootschap

Art. 19.

Tenzij anders is bepaald in koninklijke besluiten ter uitvoering van artikel 9, eerste lid, of, zo niet, in de akte van vennootschap, zijn de professionele en interprofessionele burgerlijke vennootschappen opgericht voor onbepaalde tijd.

Indien de duur is bepaald, kan de algemene vergadering, met inachtneming van de vormen die voor een wijziging van de akte van vennootschap zijn voorgeschreven, besluiten tot verlenging van de vennootschap een voor onbepaalde tijd.

Indien geen duur is bepaald, vinden de artikelen 1865, 5°, en 1869 van het Burgerlijk Wetboek geen toepassing. De ontbinding van de vennootschap kan om wettige redenen in rechte worden gevorderd. Onverminderd de ontbinding door de rechter kan de ontbinding van de vennootschap alleen volgen uit een besluit van de algemene vergadering genomen met inachtneming van de vormen die voor een wijziging van de akte van vennootschap zijn voorgeschreven.

Art. 20.

Het overlijden, het definitief verbod tot beroepsuitoefening, de wettelijke onbekwaamheid, het kennelijk onvermogen, de uitsluiting of de uittreding van een vennoot heeft niet de ontbinding van de vennootschap tot gevolg.

Art. 17.

Un associé qui contrevient gravement à ses obligations ou cause un trouble important au fonctionnement de la société peut être exclu de la société civile professionnelle ou interprofessionnelle.

L'exclusion est prononcée par l'assemblée générale des associés.

Dans les trois mois de la décision de l'assemblée générale, l'associé exclu peut exercer un recours devant le tribunal de première instance du lieu du siège de la société.

Si le tribunal considère que la décision d'exclusion n'est pas fondée, il condamne la société à indemniser l'associé indûment exclu.

Les dispositions du présent article valent nonobstant toute disposition contraire.

Art. 18.

Quelle que soit la cause de la perte de la qualité d'associé, les droits de l'ancien associé ou de ses ayants-droit sont fixés par l'acte de société.

Celui qui perd la qualité d'associé et, en cas de décès, les ayants-droit ne sont pas tenus, à l'égard des tiers, des obligations que la société contracte à partir du jour de la publication de ces faits.

Le perte de la qualité d'associé doit être notifiée à tous les associés. Elle fait l'objet d'une déclaration signée par les organes compétents de la société ou par l'ancien associé ou ses ayants-droit. Cette déclaration est déposée et publiée conformément à l'article 12, § 2, des lois coordonnées sur les sociétés commerciales.

SECTION V

Durée et dissolution de la société

Art. 19.

Sauf disposition contraire des arrêtés royaux pris en exécution de l'article 9, premier alinéa, ou, à défaut, de l'acte de société, les sociétés civiles professionnelles ou interprofessionnelles sont constituées pour une durée illimitée.

Si une durée est fixée, l'assemblée générale peut décider, dans les formes prescrites pour la modification de l'acte de société, la prorogation pour une durée limitée ou illimitée.

Si aucune durée, n'est fixée, les articles 1865, 5°, et 1869 du Code civil ne sont pas applicables. La dissolution de la société peut être demandée en justice pour de justes motifs. Sans préjudice de la dissolution judiciaire, la dissolution de la société ne peut résulter que d'une décision prise par l'assemblée générale dans les formes prescrites pour la modification de l'acte de société.

Art. 20.

Le décès, l'interdiction professionnelle définitive, l'incapacité, la déconfiture, l'exclusion ou le retrait d'un associé n'entraîne pas la dissolution de la société.

Art. 21.

De ontbinding van een interprofessionele burgerlijke vennootschap wordt uitgesproken door de burgerlijke rechtbank van de zetel van de vennootschap, hetzij op vordering van enigerlei partij die een wettig belang heeft, hetzij op verzoek van het openbaar ministerie, hetzij zelfs ambtshalve door de rechter indien zij niet in staat is om de verbintenissen na te komen die zij heeft aangegaan of indien zij haar statuten of de wet op ernstige wijze overtreedt.

Wanneer de rechtbank de vordering tot ontbinding verwerpt, kan zij niettemin de nietigverklaring van de aangeklaagde handeling uitspreken.

Art. 22.

Vanaf de ontbinding van de vennootschap, heeft iedere vennoot het recht om zijn beroep in eigen naam en voor eigen rekening uit te oefenen, of om lid te worden van een andere professionele of interprofessionele burgerlijke vennootschap.

HOOFDSTUK II

Burgerlijke vennootschappen van middelen

Art. 23.

De natuurlijke personen bedoeld in de artikelen 1 en 2 kunnen zich verenigen in een burgerlijke vennootschap die uitsluitend tot doel heeft de uitoefening door ieder lid van zijn bedrijvigheid te vergemakkelijken.

Daartoe brengen de vennoten de middelen in gemeenschap die dienstig zijn voor de uitoefening van hun beroep, zonder dat de vennootschap zelf dit beroep kan uitoefenen.

De bepalingen van deze wet zijn op die vennootschappen van toepassing, met uitzondering van de artikelen 1, 2, 7, 9 en 11.

HOOFDSTUK III

Strafbepalingen

Art. 24.

Met gevangenisstraf van drie maanden tot een jaar en met geldboete van vijftig frank tot tienduizend frank of met een van die straffen alleen wordt gestraft, de vennoot die artikel 8 overtreedt.

Art. 25.

Met gevangenisstraf van drie maanden tot een jaar en met geldboete van vijftig frank tot honderdduizend frank of met een van deze straffen alleen worden gestraft, zij die de bepalingen overtreden die de Koning vaststelt in de uitvoeringsbesluiten van artikel 9, eerste lid.

Art. 26.

Met geldboete van tweehonderd frank tot tienduizend frank wordt gestraft hij die de benamingen « professionele burgerlijke vennootschap », « interprofessionele burgerlijke vennootschap » of « burgerlijke vennootschap van middelen », of enige andere benaming waarmee deze kunnen worden verward, gebruikt ter aanduiding van andere vennootschappen of verenigingen dan in deze wet zijn bedoeld.

De rechtbank kan bovendien bevelen dat het vonnis op kosten van de veroordeelde wordt bekendgemaakt in ten hoogste drie nieuwsbladen; zij kan ook bevelen dat het wordt aangeplakt op de wijze die zij bepaalt.

Art. 21.

La dissolution d'une société civile interprofessionnelle sera prononcée par le tribunal civil du siège de la société soit à la demande de toute partie ayant un intérêt légitime, soit à la requête du Ministère public, soit même d'office par le juge si elle est hors d'état de remplir les engagements qu'elle a assumés ou si elle contrevient gravement soit à ses statuts ou soit à la loi.

En rejetant la demande de dissolution, le tribunal pourra néanmoins prononcer l'annulation de l'acte incriminé.

Art. 22.

A partir de la dissolution de la société, chaque associé a le droit d'exercer sa profession en son nom et pour son compte, ou de devenir membre d'une autre société civile professionnelle ou interprofessionnelle.

CHAPITRE II

Les sociétés civiles de moyens

Art. 23.

Des personnes physiques visées aux articles 1er et 2 peuvent constituer entre elles des sociétés civiles ayant pour objet exclusif de faciliter à chacun de leurs membres l'exercice de son activité.

A cet effet, les associés mettent en commun les moyens utiles à l'exercice de leur profession sans que la société puisse elle-même exercer celle-ci.

Les dispositions de la présente loi sont applicables à ces sociétés à l'exception des articles 1er, 2, 7, 9 et 11.

CHAPITRE III

Dispositions pénales

Art. 24.

Est puni d'une peine d'emprisonnement de trois mois à un an et d'une amende de cinquante francs à dix mille francs ou d'une de ces peines seulement, tout associé qui contrevient à l'article 8.

Art. 25.

Sont punis d'une peine d'emprisonnement de trois mois à un an et d'une amende de cinquante francs à cent mille francs ou d'une de ces peines seulement ceux qui contreviennent aux dispositions que le Roi détermine dans les arrêtés pris en exécution de l'article 9, premier alinéa.

Art. 26.

Est puni d'une amende de deux cents à dix mille francs quiconque use des appellations « société civile professionnelle », « société civile interprofessionnelle » ou « société civile de moyens », ou de toute autre appellation qui prête à confusion avec celles-ci, pour désigner des sociétés ou des associations autres que celles qui sont visées par la présente loi.

Le tribunal peut, en outre, ordonner la publication du jugement aux frais du condamné, dans trois journaux au maximum; il peut aussi en ordonner l'affichage aux conditions qu'il détermine.

Art. 27.

De bepalingen van het eerste boek van het Strafwetboek, hoofdstuk VII en artikel 85 niet uitgezonderd, zijn mede van toepassing op de misdrijven die omschreven zijn in deze wet en in de besluiten bedoeld in artikel 9, eerste lid.

HOOFDSTUK IV

Overgangsbepalingen

Art. 28.

De personen bedoeld in de artikelen 1 en 2 die voor de inwerkingtreding van deze wet burgerlijke vennootschappen in de vorm van een handelsvennootschap hebben opgericht waarvan het doel binnen het toepassingsgebied van deze wet valt, moeten binnen een termijn van drie jaar de statuten van die vennootschappen in overeenstemming brengen met de bepalingen van die wet.

De termijn van drie jaar begint te lopen vanaf de dag van de inwerkingtreding van deze wet voor de professionele burgerlijke vennootschappen en de burgerlijke vennootschappen van midden, en vanaf de dag van de inwerkingtreding van de koninklijke besluiten bedoeld in artikel 9, eerste lid, voor de interprofessionele burgerlijke vennootschappen.

Na deze termijn wordt elk andersluidend beding geacht niet geschreven te zijn.

HOOFDSTUK IV

INVESTERINGSAFTREK IN HOOFDE
VAN DE BEOEFENAARS VAN EEN VRIJ BEROEP

Art. 29.

In artikel 42ter van het Wetboek der inkomstenbelastingen, ingevoegd door artikel 6 van het koninklijk besluit nr. 48 van 22 juni 1982, gewijzigd bij artikel 1 van het koninklijk besluit nr. 107 van 26 november 1982, bij artikel 7 van de wet van 28 december 1983 en bij artikel 1 van het koninklijk besluit nr. 149 van 30 december 1982 en bij artikel 65 van de wet van 31 juli 1984, worden de volgende wijzigingen aangebracht :

1° in § 1 worden de woorden « De in artikel 20, 1°, bedoelde winst » vervangen door de woorden « De in artikel 20, 1° en 3°, bedoelde winst en baten »;

2° in § 2 worden de woorden « de investeringsaftrek wordt verricht op de winst » vervangen door de woorden « De investeringsaftrek wordt verricht op de winst of op de baten »;

3° In § 4 worden de woorden « geen of onvoldoende winst oplevert » en de woorden « winsten van de volgende belastbare tijdperken » respectievelijk vervangen door de woorden « geen of onvoldoende winst of baten oplevert » en de woorden « winsten of baten van de volgende belastbare tijdperken »;

4° in § 6, tweede lid, 4°, worden de woorden « bedrijven in de zin van artikel 20, 1°, die het gebruik van die vaste activa bestemmen voor de uitoefening van hun beroepswerkzaamheid in België » vervangen door de woorden « belastingplichtigen die het gebruik van die vast activa bestemmen voor de uitoefening in België van hun beroepswerkzaamheid als bedoeld in artikel 20, 1° of 3°, »;

5° in § 7 worden de woorden « de in § 2, 1°, a, gestelde aftrek » vervangen door de woorden « de in § 2, a, gestelde aftrek »;

6° § 8 wordt opgeheven.

Art. 27.

Les dispositions du livre 1er du Code pénal, sans exception du chapitre VII et de l'article 85, sont applicables aux infractions prévues par la présente loi et par les arrêtés visés à l'article 9, premier alinéa.

CHAPITRE IV

Dispositions transitoires

Art. 28.

Les personnes visées aux articles 1er et 2 qui avant l'entrée en vigueur de la présente loi, ont constitué des sociétés civiles à forme commerciale dont l'objet entre dans le champ d'application de cette loi doivent dans un délai de trois ans mettre les statuts desdites sociétés en concordance avec ses dispositions.

Le délai de trois ans commence à courir, pour les sociétés civiles professionnelles et les sociétés civiles de moyens, le jour de l'entrée en vigueur de la présente loi, et pour les sociétés civiles interprofessionnelles, le jour de l'entrée en vigueur des arrêtés royaux visés à l'article 9, premier alinéa.

Passé ce délai, toute clause contraire est réputée non écrite.

CHAPITRE IV

DEDUCTION POUR INVESTISSEMENT DANS LE CHEF
DES TITULAIRES DE PROFESSIONS LIBERALES

Art. 29.

A l'article 42ter du Code des impôts sur les revenus, inséré par l'article 6 de l'arrêté royal n° 48 du 22 juin 1982, modifié par l'article 1er de l'arrêté royal n° 107 du 26 novembre 1982, par l'article 1er de l'arrêté royal n° 149 du 30 décembre 1982, par l'article 7 de la loi du 28 décembre 1983 et par l'article 65 de la loi du 31 juillet 1984, sont apportées les modifications suivantes :

1° dans le § 1er, les mots « Les bénéfices visés à l'article 20, 1° » sont remplacés par les mots « Les bénéfices et profits visés à l'article 20, 1° et 3° »;

2° dans le § 2, les mots « La déduction pour investissement est opérée sur les bénéfices » sont remplacés par les mots « La déduction pour investissement est opérée sur les bénéfices ou profits »;

3° dans le § 4, les mots « bénéfices d'une période imposable » et les mots « les bénéfices des périodes imposables suivantes » sont remplacés respectivement par les mots « bénéfices ou profits d'une période imposable » et les mots « les bénéfices ou profits des périodes imposables suivantes »;

4° dans le § 6, deuxième alinéa, 4°, les mots « d'exploitations au sens de l'article 20, 1°, qui affectent l'usage de ces immobilisations à l'exercice de leur activité professionnelle en Belgique » sont remplacés par les mots « de contribuables qui affectent l'usage de ces immobilisations à l'exercice en Belgique de leur activité professionnelle visée à l'article 20, 1° ou 3° »;

5° dans le § 7, les mots « la déduction prévue au § 2, 1°, a » sont remplacés par les mots « la déduction prévue au § 2, a »;

6° le § 8 est abrogé.

Art. 30.

Artikel 29 treedt in werking met ingang van het aanslagjaar 1986.

Gegeven te Brussel, 14 januari 1985.

BOUDEWIJN.

VAN KGNINGSWEGE :

De Minister van Justitie,

J. GOL.

De Minister van Financiën,

W. DE CLERCQ.

De Minister van Middenstand,

L. OLIVIER.

*De Staatssecretaris
voor Middenstand,*

E. KNOOPS.

Art. 30.

L'article 29 entre en vigueur à partir de l'exercice d'imposition 1986.

Donné à Bruxelles, le 14 janvier 1985

BAUDOUIN.

PAR LE ROI :

Le Ministre de la Justice,

J. GOL.

Le Ministre des Finances,

W. DE CLERCQ.

Le Ministre des Classes Moyennes,

L. OLIVIER.

*Le Secrétaire d'Etat
aux Classes Moyennes*

E. KNOOPS.